

תכנית לימודים

עברית
כשפה שנייה בבתי הספר הערביים
לשלוש חטיבות הגיל: ג' – י"ב

מהדורה חדשה, התשע"א, 2010

مقدمة

يحلّ المنهج التعليمي الجديد: اللغة العبرية_ لغة ثانية للمدارس العربية مكان المنهج التعليمي اللغة العبرية لغة ثانية الطبعة التجريبية، 2007. وهو معدّ لتدريس اللغة العبرية في المدارس العربية في إسرائيل، من الصف الثالث إلى الصف الثاني عشر. أُعدّ المنهج بحسب نظريات حديثة في مجال تعليم اللغة العبرية، ووفقاً للمستجدات العلميّة في مجالات تدريس اللغات والآداب، مع مراعاة احتياجات الإنسان المعاصر. يأتي هذا المنهج ليبيّ حاجات حياتية للمواطنين العرب في إسرائيل. إذ أنّ معرفتهم للغة العبرية تسهّل انخراطهم في نواحي الحياة المختلفة: الاقتصادية، السياسية، الثقافية والاجتماعية، سواء من خلال المكاتبات الرسمية، أو الدراسة الجامعية، أو التقدّم المهني وغير ذلك. كما تسهم معرفة هذه اللغة في تيسير اتصال المواطنين العرب مع قطاعات واسعة من المجتمع الإسرائيلي، وفي تعميق التفاهم والحوار البناء بين الحضارتين: اليهودية والعربية.

جدير بالذكر أنّ في هذه الطبعة الجديدة تمّ:

- إضافة فصل خاصّ عن أهمية اكتساب لغة ثانية.
- إضافة فصل موسّع عن التحصيلات المطلوبة في كلّ مرحلة عمرية.
- إدخال تعديلات في المعرفة اللغوية، بناءً على ما وصلنا من مردود من الحقل، ومن مختصّين في هذا المجال.

وعليه، يشتمل المنهج، بالإضافة إلى المقدمة على أربعة فصول هي: اكتساب لغة ثانية، طرائق في التعليم- التعلّم- التقييم، مضامين المنهج، تفصيل المضامين والتحصيلات المطلوبة. يهدف هذا المنهج إلى تعريف التلميذ العربي بالحضارة اليهودية، إذ يتناول موضوعات متنوّعة، نحو: الأهازيج والأغاني، البرامج التلفزيونية، السينما، المسرح، الصحافة العبرية، الأدب العبري وغير ذلك. كما ويتناول مجالات اللغة الأربعة: الاستماع، التكلّم، القراءة والكتابة، بالإضافة إلى المعرفة اللغوية؛ ففي إطار اللغة المحكيّة (التعبير الشفهي) يهتمّ بتطوير مهارات التلميذ في التكلّم والاستماع، أمّا في اللغة المكتوبة فإنّ المنهج يهتمّ بتطوير مهارات التلميذ في القراءة والكتابة. أخيراً، لا بدّ من التأكيد على أنّ تدريس اللغة العبرية يجب أن يتمّ جنباً إلى جنب، مع اعتزاز التلميذ العربي بلغته الأمّ وإتقانه لها إتقاناً تاماً.

פרופ' עילית אולשטיין	בית הספר לחינוך, האוניברסיטה העברית בירושלים
קרין שוקחה	מרכזת הוועדה (מספטמבר 2007), האגף לתכנון ולפיתוח
	תכניות לימודים
ד"ר עלי ותד	מרכז הוועדה (עד אוגוסט 2007), האגף לתכנון ולפיתוח
	תכניות לימודים
סעיד אלקרינאוי	מורה בתיכון תיכון אל-נור- רהט
ופא בובו	מורה בתיכון כרמלית - חיפה
ד"ר עאמר דהאמשה	מורה בתיכון אורט גלבע עד 2009
ראודה כרייני	מרכזת אשכול רוח בבתי-ספר ערביים ומפקחת חינוך לשוני,
	האגף לתכנון ולפיתוח תכניות לימודים
אילה לוטן	ראמ"ה
ד"ר האני מוסא	מפמ"ר להוראת העברית בבתי-ספר ערביים, משרד החינוך
אלהאם מצארוה	מורה בחט"ב אל-נג'אח - טייבה
רנדה נחאס	מורה ביסודי תרשיחא
אחמד עאזם	מנהל ומורה בתיכון ג'סר אל-זרקה עד 200
ח'אלד עאמר	מורה בחט"ב כפר קאסם
מאג'ד שקור	מורה ביסודי כאוכב
חאתם שרקיה	מורה ביסודי אבן רושד – ג'ת ומדריך במחוז מרכז
ליווי וייעוץ:	
ד"ר צופיה יועד	מ"מ מנהלת האגף לתכנון ולפיתוח תכניות לימודים
קריאה ואישור:	
ד"ר צבי צמרת	יו"ר המזכירות הפדגוגית

פרופ' עילית אולשטיין	יו"ר הוועדה, בית הספר לחינוך, האוניברסיטה העברית בירושלים
ד"ר האני מוסא	מפמ"ר להוראת העברית בבתי-ספר ערביים, משרד החינוך
גבי מרסל פזע	מרכזת הוועדה (עד אוגוסט 2005), האגף לתכנון ולפיתוח תכניות לימודים
ד"ר עלי ותד	מרכז הוועדה (מספטמבר 2005), האגף לתכנון ולפיתוח תכניות לימודים
ד"ר מחמוד אבו פנה	מפמ"ר להוראת העברית בבתי ספר ערביים והאגף לתכנון ולפיתוח תכניות לימודים (עד 2009)
גבי אמאל אלבאסל	מורה לעברית, חט"ב "נווה ירק", לוד
גבי מג'דולין ביידיס	מנהלת ביי"ס יסודי אל-מנאר, לוד
מר פיליפ ג'הג'אה	מורה ומדריך לעברית בבתי ספר יסודיים (עד 2001)
ד"ר מיכאל ג'רייס	מפקח ארצי על מיומנויות יסוד, משרד החינוך
ד"ר ליאורה ויינבך	היחידה ללימודי עברית, אוניברסיטת תל-אביב
מר מוחמד חג'אזי	מורה ומדריך לעברית בבתי ספר יסודיים (עד 2001)
מר סמיח ח'טיב	מפמ"ר להוראת העברית בבתי ספר ערביים (עד 2000)
ד"ר חאלד עזאיזה	מפקח כולל במחוז הצפון, ומפקח מרכז תכניות טח"י בערבית (עד 2004)
גבי ארנונה פייקס	האגף לתכנון ולפיתוח תכניות לימודים
ד"ר יהודית קאיס	בית הספר לחינוך, אוניברסיטת חיפה
מר מחמד שואהדה	מנהל ביי"ס יסודי א', דיר חנא
ד"ר ברוריה שדל	בית הספר לחינוך, אוניברסיטת חיפה
גבי שרה שלום	מפתחת תכניות לימודים, מט"ח
גבי יעל שרן	מדריכת מנחים בתכנית "עברית זה כיף" מטעם טח"י (עד 2002)
צוות הכתיבה	
גבי רונית גדיש	מפקחת תחום ותכניות לימודים בלשון, הבעה והבנה בעברית לחט"ב, האגף לתכנון ולפיתוח תכניות לימודים
גבי רחל גרבר	מפקחת תחום ותכניות לימודים בחינוך לשוני בביה"ס היסודי הממלכתי ובשפות משניות, האגף לתכנון ולפיתוח תכניות לימודים (עד 2009)
גבי מינה הוכברג	מפקחת תחום ותכניות לימודים בנושאים בין-תחומיים, האגף לתכנון ולפיתוח תכניות לימודים
ד"ר עלי ותד	מרצה ללשון עברית ורכז אקדמי, המכון האקדמי להכשרת מו"ג ערביים, מכללת בית ברל
ד"ר האני מוסא	מפמ"ר להוראת העברית בבתי-ספר ערביים, משרד החינוך
מר אלחנן נאה	מפקח תחום ותכניות לימודים בתורה שבעל-פה, האגף לתכנון ולפיתוח תכניות לימודים
גבי מרסל פזע	האגף לתכנון ולפיתוח תכניות לימודים (עד 2005)
גבי ארנונה פייקס	האגף לתכנון ולפיתוח תכניות לימודים (עד 2003)

מפקחת תחום ותכניות לימודים בספרות ממלכתי, באגף לתכנון
ופיתוח תכניות לימודים (עד 2008)

ד"ר פנינה שירב

קראו והעירו :

- מר אמין אבו עיסא
פרופ' עוזי אורנן
ד"ר נילי אריה-ספיר
ד"ר עאמר דהאמשה
ד"ר מנעם חדאד
גב' סימה חרוב
מר מואפק יוספין
ד"ר צופיה יועד
גב' ראודה כרייני
ד"ר עבד אל-רחמן מרעי
גב' נאוה סגן
גב' ח'אולה סעדי
מר מוסטפא עאסלה
ד"ר חיה פישרמן
גב' רחל קבלי
מר חאתם שרקיה
- מורה לעברית, בי"ס שיזף, חיפה
יו"ר ועדת המקצוע, פרופ' אמריטוס, האוניברסיטה העברית
בירושלים, ופרופ' אורח במדעי המחשב בטכניון.
חברת ועדת המקצוע, החוג לספרות עברית, אוניברסיטת תל-
אביב, והאוניברסיטה העברית בירושלים
מורה לעברית, בי"ס אורט, נעורה
מכללת סחי'נין, ולשעבר מרצה לפולקלור, באוניברסיטת חיפה.
מפקחת תחום ותכניות בעברית, ז' – י"ב, האגף לתכנון ולפיתוח
תכניות לימודים
מורה לעברית, בי"ס מקיף ע"ש "חלמי אל-שאפעיי", עכו ובי"ס
מקיף שפרעם
מ"מ מנהלת גף תכנים וסגנית מנהלת האגף לתכנון ולפיתוח
תכניות לימודים
מרכזת אשכול רוח בבתי-ספר ערביים ומפקחת חינוך לשוני,
האגף לתכנון ולפיתוח תכניות לימודים
מרצה לספרות עברית, המכון האקדמי להכשרת מו"ג ערביים,
מכללת בית ברל
מנהלת האגף לתכנון ולפיתוח תכניות לימודים (עד 2008)
מנהלת גף תכניות לימודים לבתי-ספר ערביים, משרד
החינוך (עד שנת 2003)
מורה לעברית, חט"ב א', עראבה
החוג ללשון עברית, אוניברסיטת חיפה
מורה ללשון, לספרות ולחיבור בבי"ס רודמן, קריית ים
מורה לעברית ומדריך מחוזי, בי"ס יסודי אבן אל-רושד, ג'ת

ליאורה הרציג

עריכת הלשון

תוכן העניינים

8-7	<p style="text-align: right;">מבוא</p> <p style="text-align: center;">מקומה של העברית במגזר הערבי בישראל מטרות כלליות של הוראת העברית בבתי הספר הערביים הקצאת שעות לימוד</p>
11-9	<p style="text-align: right;">פרק ראשון: רכישת שפה שנייה</p> <p style="text-align: center;">הקדמה הנחות יסוד ברכישת שפה שנייה שפת הביניים של הלומד סביבה לימודית וסביבה טבעית לרכישת שפה שנייה מאפייני הלומד סוגי הידע השונים</p>
15-12	<p style="text-align: right;">פרק שני: הוראה-למידה-הערכה (ה.ל.ה)</p> <p style="text-align: center;">הוראה ולמידה הערכה</p>
21-16	<p style="text-align: right;">פרק שלישי: רכיבי התוכן בתכנית הלימודים</p> <p style="text-align: center;">א. עולמות שיח ב. אופנויות שפה ג. הידע לשוני ד. הישגים נדרשים ה. עולמות תוכן</p>
112-22 22 36-23 51-37 76-52 112-77 84-78 95-85 100-96 112-101	<p style="text-align: right;">פרק רביעי: מפרט תכנים והישגים נדרשים</p> <p style="text-align: center;">הקדמה</p> <p style="text-align: center;">(1) מפרט תכנים לכיתות ג'-ד' (2) מפרט תכנים לכיתות ה'-ו' (3) מפרט תכנים לכיתות ז'-ט' (4) מפרט תכנים לכיתות י'-י"ב</p> <p style="text-align: center;">(א) הבנה והבעה בכתב ובעל פה (ב) ספרות (ג) ידע הלשון (ד) הישגים נדרשים</p>
114-113	נספחים

מבוא¹

תכנית זו מחליפה את תכנית הלימודים הקודמת- עברית כשפה שניית בבתי הספר הערביים לשלוש חטיבות הגיל: ג'–י"ב- מהדורת הניסוי, התשס"ז.

תכנית הלימודים החדשה "עברית לבתי הספר הערביים" נבנתה על פי תפיסה עדכנית של לימוד שפה שנייה המעמידה במרכז את ההיבט התקשורתי של השפה. בתכנית זו מיושמים השינויים והחידושים הנובעים מן ההתפתחות בשיח החינוכי בכלל ובחקר רכישתה של שפה שנייה ושל דרכי הוראתה בפרט.

בתכנית מוצעת פריסה של לימוד העברית בבתי הספר הערביים – מכיתה ג' עד כיתה י"ב, ומובאים בחשבון היבטים התפתחותיים ברכישת שפה.

התכנית מגדירה את מטרות לימוד העברית כשפה שנייה במגזר הערבי, מדגישה חשיבות רכישת שפה שנייה, מציגה את דרכי ההוראה וההערכה, מפרטת את התכנים הנלמדים, מבוססי הישגים נדרשים, בשלבים השונים של הלימוד.

התכנית מיועדת למורים, למרכזי מקצוע, למדריכים, למפקחים, למנהלים, לכותבי חומרי לימוד, לכותבי בחינות ולכל מי שמתעניין בתהליך ההוראה והלמידה של העברית בבתי הספר הערביים במדינת ישראל.

ראוי לציין, שלתכנית זו התווסף פרק חדש על חשיבות רכישת שפה שנייה, בנוסף לפרק על ההישגים הנדרשים בכל שכבת גיל. יתרה מזאת, הוכנסו עדכונים ושינויים בחלק של הלשון בכל שכבת גיל, חלק שעודכן בהסתמך על משוב שנאסף מהשטח, וממומחים בנושא.

מקומה של העברית בקרב האזרחים הערבים בישראל

העברית במדינת ישראל היא השפה שבה מתנהלים מוסדות המדינה, היא השפה העיקרית, שפת האקדמיה ושפת הרחוב, שפת התקשורת הכתובה והאלקטרונית, שפת המסחר ושפת הלימודים, – לכן, נודעת חשיבות עליונה לכך שכל אזרחי ישראל, ובהם אזרחי ישראל הערבים, ירכשו את העברית וישלטו בה היטב.

השליטה בשפה העברית מאפשרת תקשורת פתוחה בין מגזרי האוכלוסייה השונים, היא תנאי להבנה הדדית בין אזרחים ערבים ויהודים והיא חיונית ליצירת דיאלוג בין שתי התרבויות - הערבית והיהודית.

ידיעת העברית היא מנוף לקידום חברתי-כלכלי ומפתח להשתלבות בחברה הישראלית מבחינה כלכלית ותרבותית.

השליטה בעברית היא תנאי השתלבות במוסדות להשכלה גבוהה בישראל, שבהם מלמדים בעברית.

¹ לנוחיות הקריאה נהגנו על פי רוב לשון זכר-יחיד. כמובן, הכתוב נוגע לתלמידות ולתלמידים, למורות ולמורים. ** לשם הבהרה יש לציין, שהמבוא הנ"ל מתייחס לכל שכבות הגיל שהתכנית מיועדת אליהן.

מטרות כלליות של הוראת העברית בבתי הספר הערביים

- רכישת מיומנויות תקשורתיות בשפה העברית בכל ארבע אופנויות השפה: האזנה ודיבור, קריאה וכתובה.
- **בלשון הדבורה**: יכולת להשתתף בשיחות מסוגים שונים, להשתתף בדיונים ולהביע דעה באינטראקציות חברתיות שונות ובנסיבות שונות, האזנה להצאות ולדיונים והאזנה לשידורים באמצעי התקשורת.
- **בלשון הכתובה**: יכולת הבנה של טקסטים מסוגים ומסוגות שונים בתחומים מגוונים, ויכולת הבעה בכתב למטרות שונות, בהקשרים שונים ולנמענים שונים.
- הכרת מבחר של ייצוגי התרבות שנוצרה ושנוצרת בעברית: שירים ופזמונים, תכניות משודרות, עיתונות, עיון ומחקר, ספרות יפה, טקסטים מן המקורות היהודיים.
- התוודעות לחלקה של השפה העברית בתרבות היהודית לדורותיה ובהתחדשותה בדורות האחרונים ובמדינת ישראל.
- מודעות לקרבה ולקשרים בין הלשון הערבית ללשון העברית.
- פיתוח היכולת הרפקלטיבית של התלמידים על תהליך הרכישה של השפה העברית.
- פיתוח עצמאות, אוטונומיה והניעה (המוטיבציה) להמשיך ללמוד ולשכלל את ידיעותיהם של הלומדים בשפה העברית והעמקת ההיכרות עם היצירה התרבותית הכתובה.
- עידוד קריאת ספרות יפה מתוך הנאה.

הקצאת שעות לימוד

הוראת השפה העברית מתחילה בכיתה ג' ונמשכת עד כיתה י"ב. להטמעת התכנית ולהפעלתה מומלץ להקצות בכיתות ג'-ט' 4-5 שעות שבועיות להוראת השפה העברית. בכיתות י"ב-י"ג ההוראה מתבצעת בהתאם ליחידות הלימוד – לכל יחידת לימוד שעה שבועית בכל שנה. מספר יחידות החובה הוא 2 יח"ל ואפשר להרחיב ל-4 יח"ל ול-5 יח"ל, כך שיחידות 3-4 משלימות את השתיים הקודמות ויחידה 5 משלימה את היחידות 3-4. על כן פירוט השעות הוא כדלקמן:

י"ב	י"א	י'	כיתה	
			יח"ל	
2 ש"ש	2 ש"ש	2 ש"ש	2	
4 ש"ש	4 ש"ש	4 ש"ש	4	
5 ש"ש	5 ש"ש	5 ש"ש	5	

הערה: מספר השעות הנ"ל הינו המינימום הנדרש. לתלמידים בעלי צרכים מיוחדים, שלומדים 2 יח"ל בסיס בלבד, מומלץ להקצות בין 3-4 ש"ש לכל שכבת גיל.

פרק ראשון: רכישת שפה שנייה

הקדמה

קיימת הסכמה בתחום חקר רכישת שפה נוספת, שראוי להבחין בין שפה שנייה ושפה זרה. שפה זרה מוגבלת בדרך כלל ללימוד בבית הספר ללא תמיכה סביבתית. היא נלמדת לא יותר משיעור אחד ביום הלימודים ואיננה משמשת ללימוד מקצועות אחרים. לעומת זאת, שפה שנייה היא השפה של הסביבה הרחבה התומכת בלימודים בבית הספר, כגון השפה של חברה קולטת במקרה של הגירה, או השפה של הרוב בחברה רב לשונית. הלומד פוגש את השפה השנייה במקומות רבים מחוץ לבית הספר ונהנה מחשיפה מגוונת ועשירה. דבר זה משפר ומרחיב את הרכישה ואת השימוש בשפה השנייה. במקרה של העברית בישראל הרי שזו "שפה שנייה" עבור התלמידים דוברי הערבית, אך שימושיה מוגבלים לסביבה המיידית בה שולטת הערבית. על כן חשוב מצד אחד לחזק את השליטה בשפת האם, הערבית, ומצד שני להעשיר את השימוש בשפה השנייה, העברית, בסביבה הרחבה יותר. התלמיד הערבי בישראל הוא לפחות דו-לשוני בערבית ובעברית. בדרך כלל דובר הערבית מדבר ערבית בבית ובסביבה המיידית, לומד את כל מקצועות בית הספר בערבית ולומד עברית כדי לתפקד בחברה הרחבה יותר. תכנית הלימודים מותאמת להקשר הלימודים הזה.

הנחות יסוד ברכישת שפה שנייה

תכנית זו מאמצת את הגישה התקשורתית לרכישת שפה שנייה, גישה הנגזרת מן המחקר על רכישת שפה בבית הספר ומחוצה לו. על פי גישה זו, הוראת השפה תכוון לצרכים התקשורתיים של הלומד.

מן הגישה הזאת נגזרות הנחות היסוד האלה:

- הלומד רוכש את השפה בצורה משמעותית כשהוא נחשף אליה בהקשריה הטבעיים.
  - הלומד רוכש את השפה הן בקליטה – האזנה וקריאה, הן בהפקה – דיבור וכתובה.
  - רכישת השפה מתפתחת משלב לשלב והיא פועל יוצא של שכלול מיומנויות ההבנה וההבעה.
  - רכישה מיטבית של השפה נעשית תוך שילוב בין מיומנויות הקליטה וההפקה: ההבנה וההבעה.
  - בשלבים הראשונים של רכישת השפה ניתן משקל רב לטיפוח מיומנויות הקליטה וההפקה, ההבנה וההבעה, ומשקל מצומצם להבניה שיטתית של הידע הלשוני. ככל שהלומד מתקדם ברכישת השפה ניתן משקל רב יותר להבניה שיטתית של הידע הלשוני.
  - רכישה משמעותית של ידע לשוני מתבצעת בתוך הקשר טקסטואלי ומתוך צרכים תקשורתיים.
  - בשלבים המתקדמים של הלימוד כרוכה רכישת השפה במודעות לבחירות הלשוניות שהשפה מאפשרת למשתמשים בה, בחירות הנגזרות מהעדפות חברתיות ותרבותיות.
  - מעורבותם של הלומדים בתהליך הלמידה וחויית ההצלחה מגבירות את הניעה (המוטיווציה) להתקדם ברכישת השפה.
  - מודעות הלומד לתהליכי הלמידה שלו בתחום רכישת השפה תורמת להצלחה ולהתקדמות ברכישת השפה.
- רכישת שפה נוספת מגבירה את המודעות למבנייה ולתפקודיה של שפת-האם ומפתחת תובנות מטה-לשוניות.

שפת הביניים של הלומד

כחלק מרכישת שפה שנייה, מתפתחת אצל הלומד שפת ביניים, שהיא שילוב של שלושה סוגי מאפיינים לשוניים: מאפיינים של השפה הראשונה של הלומד (מבנים לשוניים, שימושי מילים וכו'), מאפיינים של שפת היעד (השפה השנייה והמורכבות שלה) ומאפיינים של שפות ביניים בכלל (טעויות אוניברסאליות). שפת הביניים של הלומד מאופיינת בשיטתיות ובמבניות מסוימת, אך היא גם דינמית מאוד ומשתנה לאורך תקופת הרכישה כתוצאה מהתקדמותו של הלומד בשפת היעד. מאחר ותהליך רכישת השפה כרוך בעשיית שגיאות וטעויות, מאופיינת שפת הביניים בטעויות שיטתיות הנובעות משלושת המקורות המוזכרים. דוברי הערבית הלומדים עברית כשפה שנייה מפתחים שפת ביניים בעברית המאופיינת ברכיבים מן הערבית, מן העברית ומתוצאות תהליך הלמידה. בהתחלת תהליך הרכישה, שפת הביניים נשענת יותר על הידע בשפה הראשונה, ובהמשך הידע בשפה השנייה הולך ומתעצם. שפת ביניים זו משתנה לאורך שנות הלימוד בבית הספר ומעבר להן ויכולה להגיע לידע "כמעט ילידי" בעברית. תכנית הלימודים מנסה להוביל את הלומד באופן רצוף ומדורג לקראת כשירות לשונית בעברית התואמת את צורכי הלומד ואת סביבתו.

סביבה לימודית וסביבה טבעית לרכישת שפה שנייה

דוברי הערבית בישראל הלומדים עברית בבית הספר ומחוצה לו, יכולים לשלב רכישה בסביבת לימוד פורמאלית עם רכישה בסביבה טבעית, כאשר הם נפגשים עם דוברי עברית בתקשורת מעשית. תכנית הלימודים רלוונטית בעיקר לתהליכי ההוראה והלמידה במסגרת הבית ספרית אך היא מעודדת הרחבה והעשרה באמצעות הסביבה הטבעית הרחבה יותר של השפה העברית כגון שימוש בתקשורת המונים, מפגש בין-אישי עם דוברי עברית ופעילויות שונות באמצעות העברית.

מאפייני הלומד

רכישת השפה הראשונה של האדם, שפת האם, איננה דורשת רצון או מוטיבציה מיוחדים מאחר והרכישה והתפתחות של השפה הן תהליך טבעי. המצב שונה כאשר רוכשים שפה שנייה – המוטיבציה הופכת לנושא חשוב ביותר. כאשר מדובר בסביבה טבעית הרי שהמוטיבציה ללמידה נובעת מן הצורך לתקשר עם הסביבה. כאשר מדובר בלימוד במסגרת בית ספרית, הרי שהמוטיבציה קשורה לתהליך הלימוד הפורמאלי. ללומד בעל מוטיבציה גבוהה סיכויים טובים יותר להצליח בתהליך הרכישה, ולכן אנו עמלים על חיפוש דרכים שונות ומגוונות כדי ליצור תנאי למידה מעודדים ומעוררים במסגרת הכיתתית. לומד שמצליח במטלות הלימודיות יהיה בעל מוטיבציה להתאמץ ולהשקיע עבודה רבה יותר כדי להמשיך ולהצליח.

השונות בין הלומדים בכיתה מצריכה חשיבה ותכנון מצד המורה, על מנת להציע דרכי למידה מגוונות התואמות העדפות אישיות שונות בקרב התלמידים. סגנונות למידה שונים, אמונות שונות וציפיות שונות בקרב הלומדים דורשים התייחסות להתאמת ההוראה ללמידה יותר מוצלחת. תכנית הלימודים מציעה מגוון רעיונות לגיוון ההוראה על מנת להקל על המורה למצוא את הדרך המתאימה לו ולתלמידיו.

סוגי הידע השונים

הכשירות הלשונית-תקשורתית של הלומד, נשענת על מספר סוגי ידע: ידע עולם (תוכן כללי המאפשר הבנה והתמודדות עם נושאי תוכן שונים), ידע חברתי תרבותי המאפשר למשתמש בשפה ליצור הלימה חברתית ותרבותית לדוברי שפת היעד, ידע לשון הכולל תחביר, מילים, ואת אפנויות השפה, וידע של אסטרטגיות תקשורת מתאימות. חלק חשוב מתהליך הרכישה של שפה שנייה הוא הכרת התרבות ששפת היעד מייצגת. הכרה זו היא בסיס חשוב לשימוש פרגמאטי הולם בידע הלשוני, כלומר יכולת להתאים משפטים וצורות לשוניות למצבים חברתיים-תרבותיים. כמו כן, על הלומד שפה שנייה, לפתח אסטרטגיות למידה ותקשורת יעילות.

פרק שני: הוראה-למידה-הערכה(ה.ל.ה)

הוראה ולמידה

- ארבע אופנויות השפה – ההבעה בעל-פה ובכתב, ההאזנה והקריאה – יפותחו במשולב בתוך תהליך ההוראה והלמידה.
- את מיומנויות השפה יש לטפח בהקשרים תוכניים, המזמנים קריאה, כתיבה, האזנה ודיבור.
- הטקסטים הדבורים והכתובים שאליהם ייחשפו הלומדים, יהיו מגוונים הן מבחינת התכנים והן מבחינת הסוגות.
- הטקסטים הכתובים שיפיקו הלומדים יהיו מגוונים הן מבחינת התכנים והן מבחינת הסוגות.
- הטקסטים שייבחרו להוראה יתאימו מבחינת מורכבותם ורמתם ומבחינת תוכנם לשלב ברכישת השפה שבו נמצאים הלומדים.
- עולמות התוכן של הטקסטים שייבחרו להוראה יתאימו לתחומי ההתעניינות של הלומדים ויהיו רלוונטיים לעולמם ולגילם.
- ההוראה תותאם, במידת האפשר, לסגנונות הלמידה השונים של הלומדים.
- בשלבים המתקדמים של הלימוד יודגשו ההקשרים החברתיים-התרבותיים שבתוכם נוצרו ונוצרים הטקסטים שבהם עוסקים.
- הידע הלשוני יילמד בשלבי הלימוד השונים, ובעיקר בשלבים הראשונים, בתוך מסגרות טקסטואליות משמעותיות ובהדגשת ההיבט הפונקציונלי.
- גם הידע הלשוני שילמד בשלבים המתקדמים באופן שיטתי ומובנה יעוגן בהקשרים טקסטואליים ויודגשו היבטיו הפונקציונליים והשימושיים.
- בתהליך ההוראה והלמידה יודגשו יחסי הגומלין החברתיים בין הלומד ובין עמיתיו ללימוד, וכן בין הלומדים ובין המורה. ליחסים אלו תפקיד מכריע בהתפתחות הלשונית של הלומדים.
- הוראת השפה תתבסס על שימוש במגוון חומרים ואמצעים, ובהם:
  - קטעי עיתונות.
  - טקסטים שימושיים שונים.
  - אמצעי המחשה כגון תצלומים, איורים, כרזות, מפות.
  - אמצעים אור-קוליים: וידאו, טלוויזיה, קלטות שמע ותקליטורים וכדומה (למשל ביצועים של שירים עבריים, מערכונים ומחזות בעברית).
  - סביבת לימוד מתוקשבת: מעבד תמלילים, מולטימדיה, אתרי אינטרנט, דואר אלקטרוני, מאגרי מידע ממוחשבים, מילונים מקוונים וכדומה.
- יודגש פיתוח האוטונומיה של הלומד לקראת לימוד עצמאי וקבלת אחריות על תהליך הלמידה האישי. ההוראה תכלול אסטרטגיות מגוונות של הוראה-למידה. לשם כך יעודד המורה את תלמידיו:
  - ליזום, לבחור ולהציע תכנים ופעילויות.
  - לאסוף ולהביא לכיתה חומרים מתחומי עניין אישיים או מתחומי הלימוד בכיתה.
  - להעריך את יכולתם ואת יכולת זולתם על ידי הבאת ראיות להתקדמותם בתהליך.

הערכה¹

בהערכת הישגים קיימות שתי גישות מרכזיות שונות זו מזו :
הגישה האיכותית – שעל פיה ההערכה היא **הערכה לשם למידה** (הל"ל) המוכרת גם בכינוי "הערכה מעצבת".

הגישה הכמותית – שעל פיה ההערכה היא **הערכה של למידה** (הש"ל) המוכרת גם בכינוי "הערכה מסכמת".

כל אחת מן הגישות מציבה מטרות הערכה שונות, המשפיעות על תרבות הלמידה וההוראה בכיתה והמנתבות אותה. מטרות ההערכה על פי הגישה הראשונה הן מתן משוב מפורט לשם קידום הלמידה וההוראה. מטרות ההערכה על פי הגישה השנייה הן סיכום או דיווח על רמת הישגיהם של הלומדים בצורת ציון, לצורך מיון, הסמכה וכדומה.

חשוב לשלב "הערכה מסכמת" המפיקה ציון מסכם עם "הערכה מעצבת" ההופכת חלק מתהליך הלמידה. ככל שיאומצו דרכי הערכה איכותיות, כך תהווה ההערכה יסוד בונה בתהליכי הלמידה ותגבר ההיענות לצורכיהם השונים של הלומדים: ליכולותיהם, לאינטליגנציות השונות שבהן בורכו ולסגנונות הלמידה שלהם.

תהליך "הערכה לשם למידה", ששותפים בו המורה והלומדים, כולל שלושה מהלכים מרכזיים :

1. הצבת יעדים שאת מידת השגתם מבקשים להעריך.
  2. עיצוב מטלות וקביעת קריטריונים ונקודות מידוד (benchmarks) שלפיהם יוערך הביצוע.
  3. הערכת הביצוע תוך הפקת משוב בונה.
- בתהליך הערכה זה אמורים הלומדים להבין למה מצפים מהם בתחומי התוכן ובתחום מיומנויות הלמידה והחשיבה, לאן הם אמורים להגיע ובאילו דרכים יוכלו להשיג את היעדים שהיו שותפים בהצבתם. הלומדים יהיו שותפים פעילים במדידת הישגיהם ובהערכתם במהלך הלמידה וישפרו בתוך כך את ביצועיהם בחומר הנלמד.

תפיסה זו של מהות ההערכה מדגישה את ההיבטים האלה :

- נשמר קשר בין תהליכי ההערכה, הלמידה וההוראה (הל"ה חלופית).
- ההערכה מתייחסת לביצועי הלומדים, בהם תחום התוכן, ואת כישורי החשיבה והלמידה שההוראה אמורה לפתח: כישורים קוגניטיביים ומטה-קוגניטיביים, כישורים חברתיים, כישורים בניהול משאבים וכישורים הקשורים באיכויות אישיות.
- ההערכה מתרחשת במסגרת שיח מתמשך בין המורים ללומדים, והלומדים משתתפים השתתפות פעילה בתהליכי ההערכה (כגון הערכה עצמית והערכת עמיתים). הערכה מסוג זה מעודדת מוטיבציה ללמידה.
- ההערכה כוללת מטלות משמעותיות ומאתגרות, ואלה מתבצעות בסביבות למידה מגוונות.

¹ על פי צ' יועד, הערכה בתוך: **קווים מנחים לכתיבת תכנית לימודים (סילבוס) למקצוע או לנושא לימודי, משרד החינוך התרבות והספורט, האגף לתכנון ולפיתוח תכניות לימודים, תשס"ד, נספח 3, עמ' 22-28.**

לרשות המורים והתלמידים כמה כלים לאיסוף ראיות על ההישגים והערכתם, שבהם אפשר לעשות שימוש מושכל במהלך הלמידה וההוראה. בעזרת כלים אלו אוספים הלומדים והמורים ראיות על תהליכי הלמידה ומעריכים את הבנת הנלמד, מפרשים את הראיות ומיישמים את מסקנותיהם כדי לקדם את הישגי הלומדים:¹

מטלות ביצוע כמטלת הערכה

מטרתה של מטלת הביצוע היא הערכת התלמידים ביישום התכנים שלמדו תוך הפעלת מיומנויות חשיבה גבוהות: תכנון, ארגון ומיזוג מידע, הסקת מסקנות, ביקורת וכדומה. מטלת ביצוע היא משימה מאתגרת ומושכת שאינה מתרחשת בלחץ של זמן. היא מטלה פתוחה ומורכבת המאפשרת מתן פתרונות שונים. בתחילת ביצוע הלומדים נדרשים לתכנן את מהלך עבודתם ולהפעיל שיקול דעת בבחירת התכנים המתאימים. המשכה בחקירה ובמתן פתרונות שונים, והיא משלבת התבוננות על בעיות מנקודות מבט שונות ושימוש בתהליכי חשיבה מורכבים המביאים לידי ביטוי את הידע הנרכש. מטלת ביצוע מאפשרת עבודה בצוות ומעודדת את העמקת ההבנה באמצעות דיון קבוצתי ובאמצעות הערכה עצמית ומהלכים רפלקטיביים. תוצרי מטלת הביצוע הם: דו"ח, דגם, מצגת, הדמיה, עיתון, תערוכה וכדומה. תהליך פיתוח מטלת הביצוע ראשיתו בהצבת היעדים והמשכו בכתיבת המטלה שביצועה אמור לספק ראיות על מידת השגת היעדים. לצורך הערכת ביצועי הלומדים יש להציב קריטריונים מוגדרים היטב, וזאת באמצעות מחוון שמדדיו מתייחסים ליעדים שהוצבו.

מחוונים (המלווים מטלות ביצוע)

מחוון הוא מערך קריטריונים לביצוע מטלה שכל אחד מהם מדורג לפי נקודות מידוד. נקודות המידוד מתארות את מה שיימצא בעבודות הלומדים בדרגות ביצוע שונות – גבוהה, בינונית ונמוכה – ביחס לכל קריטריון ובשלבם השונים של ביצוע המטלה, וזאת במונחים של תוכן ובמונחים של ביצועי חשיבה ולמידה. נקודות המידוד מנוסחות במונחים התנהגותיים וכוללות דוגמאות. הצבת הקריטריונים ונקודות המידוד מאפשרת ללומד לדעת מראש מה מצופה ממנו בביצוע המטלה וכיצד יוערך.

יומני תיעוד הלמידה

יומן תיעוד מכיל הערות ומחשבות הנכתבות בידי הלומדים על תהליך למידתם ועל הישגיהם. הנחיית הלומדים לחשיבה ולכתיבה רפלקטיבית מעודדת אותם להתבונן על המהלכים שעברו ועל תוצאותיהם. החשיבה והכתיבה הרפלקטיבית ממקדות את הכותבים בניתוח הנעשה, באיתור מהלכים מוצלחים שערכו ובהבנתם, ובמציאת נקודות המצריכות חיזוק בלמידתם תוך תכנון השיפור הנדרש.

---

¹ דוגמאות למטלות ביצוע, למחוונים, ליומני תיעוד הלמידה, לתלקיטים ולכלים נוספים בהערכה, אפשר למצוא במקורות האלה: מ' בירנבוים, **חלופות בהערכת הישגים**, רמות, תל אביב, 1997; מ' בירנבוים (עורכת), **הערכה מושכלת – מתאוריה למעשה**, רמות, תל אביב, 1999; מ' בירנבוים, צ' יועד, ש' כ"ץ וה' קימרון, **סביבת למידה מתוקשבת לפיתוח מקצועי של מורים בנושא טיפוח הכוונה עצמית בלמידה**, משרד החינוך, ירושלים, 2004.

באמצעות יומני תיעוד הלמידה, המורים מנהלים דיאלוג כתוב עם תלמידיהם, והתלמידים מנהלים דיאלוג פנימי עם עצמם ודיאלוג עם מוריהם ולעתים אף עם עמיתים. בשלבים מוקדמים של לימוד העברית כשפה שנייה, רצוי לכתוב את היומנים בשפת האם עם דוגמאות בשפת היעד. בשלבים מתקדמים עוברים לכתובת יומנים בשפת היעד, כלומר בעברית.

תלקיט (פורטפוליו)

התלקיט הוא אוסף מכוון של עבודות שהתלמיד בוחר במהלך השנה כראיות למהלכי הלמידה ולביצועי ההבנה שלו בחומר הנלמד. התלקיט משקף את מאמציו, את התקדמותו ואת הישגיו של הלומד במקצוע הנלמד. התלקיט משמש מכשיר להערכה מתמשכת של הלמידה ותוצאותיה, והוא מעיד על תהליך הבניית הידע של הלומדים. מאחר שהתלקיט נבנה בידי כל לומד ולומדת, הוא מהווה בסיס לביטוי עצמי וייחודי.

עבודות ומבחנים מסוגים שונים

הבחנים והמבחנים יינתנו בכתב או בעל-פה בזמן מוגדר, על יחידת חומר מוגדרת. ההערכה של העבודות והמבחנים תהיה באמצעות משוב מפורט בהתאם ליעדים שהציבו המורים והלומדים למהלך הלמידה, ולא רק באמצעות ציון מספרי מסכם.

פרק שלישי: רכיבי התוכן בתכנית הלימודים

בפרק זה מפורטים רכיבי התוכן בתכנית הלימודים, שכוללים: **עולמות שיח, אופנויות שפה, ידע לשוני והישגים נדרשים.**

א. עולמות השיח

על הלומד להכיר את העברית כפי שהיא משמשת את דובריה ואת קוראיה בני זמננו בדיבור ובכתב בתחומי חיים שונים ובנסיבות שונות. מפגש זה נעשה דרך עולמות השיח המרכזיים שבתוכם מתנהלים חיינו.

המונח **עולם שיח** מתייחס למצבור התכנים ולדפוסי שיח המשותפים לקהילת דוברים בעלי הידע והעיסוק הרלוונטיים. התכנים כוללים ידע, ערכים ותפיסות; דפוסי השיח הם דרכי ההבעה הלשוניות שנוקטים חברי הקהילה.

הבאת טקסטים מעולמות שיח שונים לפני התלמידים נועדה לחשוף אותם למגוון של דפוסי שיח ובאמצעותם להכין אותם למפגש עם העברית בחיי היום יום, בחיי המעשה ובעולם התרבותי והאקדמי בהמשך דרכם.

בתכנית מיוצגים ארבעה עולמות שיח: **התקשורת הבין-אישית, תקשורת ההמונים, השיח העיוני, הספרות.**

• **התקשורת הבין-אישית** מתקיימת קודם כול במישור הבלתי פורמלי ומטרותיה הן יצירת קשרים אישיים עם בני אדם בסביבתנו המידית, שמירה עליהם וטיפוחם. התקשורת הבין-אישית קיימת גם במישור הפורמלי – בקשרים עם מוסדות ועם נושאי תפקידים. עולם שיח זה שבו אנו מנהלים את קשרינו הבין-אישיים הוא רובד בסיסי והכרחי ברכישתה של שפה שנייה, והעיסוק בו בבית הספר נעשה לאורך כל שנות הלימוד ומודגש בשלבים הראשונים של הלימוד.

• **תקשורת ההמונים** – הטקסטים הכלולים בעולם שיח זה של התקשורת הכתובה והמשודרת – חדשות, פרסומות, עצומות, מכתבים למערכת, כתבות, ראיונות – הם בעלי נוכחות מרכזית בחייו של האדם בן זמננו בכלל ושל בני הנוער בפרט. ברכישת שפה שנייה יש חשיבות רבה לעיסוק בטקסטים מעולם שיח זה, שבו מתעצבים דפוסי חייה של החברה שבתוכה הלומד צריך להשתלב. לעיסוק בטקסטים מתקשורת ההמונים תרומה חשובה לחינוך לאזרחות ולחינוך לצרכנות ביקורתית ונאורה של תקשורת.

• **השיח העיוני** כולל טקסטים מדעיים מתחומי הדעת הנלמדים בבית הספר ומחוצה לו: ערכים באנציקלופדיה, קטעים מספרי לימוד, מאמרים, הרצאות דברים (פרזנטציות), סיכומים, טבלאות, מקורות מידע עיוני באינטרנט ועוד. הקריאה והכתיבה של טקסטים אלו, ואף העיסוק בהם במישור של האזנה ודיבור, חיוניים ביותר לפיתוחו של לומד שיוכל להשתלב בעתיד בעולם האקדמי והמקצועי בישראל.

• **הספרות** – בעולם שיח זה כלולים טקסטים מן המקורות היהודיים – מן התנ"ך, מן המשנה ומשירת ימי הביניים, בנוסף לכך סיפורי עם ואגדות, מאמרי הגות, וכמובן שירה וסיפורת בנות זמננו, ובכלל זה יצירות בעברית של יוצרים ערבים ישראלים.

הספרות מאגדת את הידע התרבותי ואת עיקרי המחשבה של התרבות היהודית ושל ההווה הישראלית כפי שהם באים לידי ביטוי ביצירות הספרות. הספרות מעניקה לקוראים חוויות והתנסויות אסתטיות שבאמצעותן יבינו טוב יותר את עצמם ואת הזולת.

עולם שיח זה כולל מגוון רחב של סוגות וסוגים, ולכל אחד מהם דרכי עיצוב ואמצעים רטוריים ייחודיים לו. בטקסטים אלו, ובעיקר טקסטים מן הספרות הקדומה, יפגוש הלומד אוצר מילים עשיר שאינו מוכר לו מחיי היום-יום.

פרק הבנה והבעה, בחטיבה העליונה, הוא המשך למה שנלמד בשכבות הגיל הקודמות ומבוסס עליו. מטבע הדברים תהיה בו הרחבה של העיסוק בעולם השיח העיוני, לצד עיסוק בטקסטים אישיים ושימושיים המאפיינים את התקשורת הבין-אישית ואת תקשורת ההמונים.

הטקסטים שהלומדים יעסקו בהם – בין בהאזנה ובדיבור, בין בקריאה ובכתיבה – יהיו אותנטיים ולא מעובדים ככל האפשר. מטרת הלימוד בפרק הזה היא להכשיר את הלומד לתפקד לא רק בחיי היום-יום, אלא גם בעולם המקצועי ובעולם האקדמי כשווה בין שווים בקרב דוברי העברית.

משקלו של כל עולם שיח לעומת עולמות השיח האחרים שונה משכבת גיל אחת לאחרת על פי השלב ההתפתחותי שהתלמידים מצויים בו. כך, למשל, מחד גיסא מקומו של השיח העיוני מצומצם יחסית בשכבות הנמוכות והוא הולך ומתרחב ככל שעולים בגיל. מאידך גיסא, עולם השיח הבין-אישי, מעצם היותו בסיסי, תופס מקום מרכזי בשכבות הנמוכות. בכל אחד מעולמות השיח נבחרו סוגי טקסטים המותאמים לשכבת הגיל. ככל שעולים בשכבת הגיל, סוגי הטקסטים והטקסטים עצמם נעשים מורכבים יותר.

פיתוח המודעות למאפייני השיח הוא חשוב בכל שכבות הגיל, אבל מטבע הדברים הוא תופס מקום רחב יותר ככל שעולים בשכבות הגיל.

ב. אופנויות שפה

בית הספר מאפשר התנסויות מגוונות בשפה הכתובה ובשפה הדבורה. **קריאה וכתיבה**, **האזנה ודיבור** הם תהליכים המונחים על ידי חיפוש אחר משמעות והפקתה. בתהליכי ההבנה וההפקה של טקסטים דבורים וכתובים, הקוראים והכותבים, הדוברים והמאזינים משנים עמדות- מקורא לדובר, מדובר לכותב, מדובר למאזין, ממשתתף לצופה. ההבנה וההפקה של טקסטים דבורים וכתובים מתקיימות בקישור מתאים עם הטקסטים של התרבות.

קריאה היא תהליך שיש בו פעילות גומלין בין הקורא והטקסט. בתהליך זה התלמיד בונה משמעות תוך התחברות לידע ולניסיון קודמים.

תהליך הקריאה כולל שני רכיבים: פענוח והבנת משמעות. הקורא המתקדם מפתח אסטרטגיות של בקרה ותיקון עצמיים כדי להבין ולהעריך את הטקסט ולהגיב עליו.

הקריאה והכתיבה הן תהליכים המשלימים זה את זה: הקריאה מתעלת את הרעיונות של הקוראים באמצעות הטקסט של המחבר ואילו הכתיבה מאלצת את הכותב לשלוט בתהליך ומובילה אותו לבנות משמעות. בתהליכים אלה נעשה שימוש בסוגי ידע שונים- על העולם, על מערכת הלשון, על סיטואציות קומוניקטיביות, על סוגי ידע שונים.

קריאה וכתיבה מרובות של טקסטים מסוגים שונים מרחיבות את עולמות השיח של הקוראים והכותבים.

ההאזנה היא חלק פעיל ומונחה- מטרה בתהליך תקשורתי. להאזנה היבטים שונים: קליטה, הקשבה, ייחוס משמעות, תגובה וזכירת מסרים דבורים. בתהליך הלימודי יש להאזנה תפקיד ייחודי, בעיקר בהבנת הודעות, הרצאות, שיעורים וכדומה.

הדיבור קשור למיומנויות ההאזנה, שכן בתהליכי שיחה מחליפים המשוחחים תפקידים ותורות. יכולת ההבעה בעל-פה מתפתחת על ידי השתתפות פעילה בנסיבות רשמיות (הרצאה, דיון) ובנסיבות לימודיות רשמיות למחצה (שאלת שאלות, מתן תשובות, דיווחים אישיים וכו'). דובר מיומן מבין כי הדברים שהוא שומע, קורא וכותב תורמים לתוכן ולאיכות של הבעתו בעל-פה.

במסגרת העיסוק בקריאה וכתובה נעשה שימוש נרחב **בשפה הדבורה** שמתעשרת **מיחסי הגומלין עם השפה הכתובה**, תומכת בה ונתמכת על ידה. בסיטואציות של האזנה ודיבור, כותבים וקוראים דנים בתכני הטקסטים, שוקלים שימושים לשוניים ורטוריים ומגיבים לדברי אחרים. התפתחות של דוברים אחראיים, יעילים וביקורתיים מחייבת התנסות במגוון רחב של שימושים בלשון הדבורה.

בית הספר מאפשר התנסויות מגוונות בשפה הדבורה הן במסגרות של תקשורת בין אישית והן במסגרות של תקשורת בהקשרים פורמליים המייחדת את העשייה הבית ספרית. בהתנסויות מגוונות אלה הדיבור משמש אמצעי להבעה ולביטוי עצמי, להתמודדות עם העולם, לפיתוח גישה ביקורתית כלפי המציאות, לרכישת ידע, להידברות ולניהול חיים בצוותא. התנסויות אלה מזמנות מפגש עם תרבויות וקהילות שיח שונות בחברה רב-תרבותית ורב-לשונית.

ג. הידע הלשוני

(1) פונולוגיה

הפונולוגיה או תורת ההגה היא ענף בבלשנות העוסק בחקר היחסים בין ההגאים, תפקודם, וצירופם זה לזה בשפה נתונה.

(2) אוצר המילים והביטויים

אוצר המילים/הסמנטיקה הוא ענף בבלשנות העוסק בחקר פירושי המילים וגלגולי משמעויותיהן. הוא בנוי מעגלים-מעגלים, החל במילים ושימושי לשון בסיסיים הרווחים בדיבור היומ-יומי, דרך מילים וביטויים האופייניים יותר ללשון הכתובה, וכלה באוצר המילים והביטויים העבריים השאוב מן המקורות הספרותיים והנושא עמו את מרחב האסוציאציות של הספרות העברית לדורותיה.

אוצר המילים של העברית עשיר בצירופי מילים – ביטויים וניבים ושימושי לשון. בשל ההיסטוריה המיוחדת של העברית (תחיתה לאחר מאות שנים וקליטת מילים וצירופים מרבדיה השונים – ובעיקר מלשון המקרא ומלשון חכמים – המשמשים בעברית החדשה אלה לצד אלה), יש בה עושר בנרדפים שחלו ביניהם בידולי משמעות ובידולים משלביים, כגון: פנים (לשון מקרא) – פרצוף (לשון חכמים). בעברית החדשה למילה פרצוף משמעות בעלת גוון שלילי במקצת. רכישת אוצר המילים והביטויים וההבחנות הדקות בין המשמעים נעשית בהדרגה ובהתאם לטקסטים הנלמדים וליכולת של הלומדים.

(3) הדקדוק

לימוד הדקדוק של שפה הנרכשת כשפה שנייה נועד בראש וראשונה לקדם את רכישת השפה ולשפר את השליטה בה.

הדקדוק כולל את המבנים הלשוניים – במישור התחבירי (התחביר הוא החלק בתורת הלשון העוסק בכללי סדר המילים ובדרכי חיבורן למשפטים ולחיבור המשפטים לקטעים ספרותיים בהתאם לחוקי הלשון) ובמישור המורפולוגי (המורפולוגיה חוקרת את דרכי הצטרפות הצורנים למילים, ואת חלוקת המילים למילים הראשוניות ולצורנים הנוספים אליהם), ואלה נרכשים תוך כדי העיסוק בטקסטים לסוגיהם בסיטואציות של קליטה והפקה: קריאה וכתובה, האזנה ודיבור. הדגש הוא על הפונקציונליות של מבנים אלו – תפקודם בטקסטים דבורים וכתובים – ועל השימוש בהם.

מכיוון שהפונקציונליות היא העיקר והיא העיקרון המנחה בתכנית הלימודים, הידע הלשוני אמור להיבנות בהדרגה על פי שכיחות התופעה ועל פי נחיצות השליטה בה להבנת הטקסטים הנלמדים, ולא על פי המבנה התיאורטי של הלשון.

לצד לימוד המבנים הלשוניים בתוך הקשרים טקסטואליים, נעשית הבניה שיטתית של הידע בשלב מתקדם של רכישת השפה יש מקום לעסוק בדקדוק גם מנקודת מבט עיונית, למשל עיון משווה בין המבנים בלשון-האם למבנים בשפה הנרכשת. במקרה שלנו מדובר בשתי לשונות אחיות, שיש להן הרבה מן המשותף, והן יכולות ללמד הרבה זו על זו.¹

הנושאים הלשוניים נבחרו על פי מידת שכיחותם ובסיסיותם. כך, למשל, ברכישת הפועל מומלץ להתחיל דווקא בפעלים בגזרת ע"ו (כגון נָר, נָא, קָם, שָׁר) בהיותם שכיחים מאוד. ככל שהתלמידים מתקדמים בלימוד הם נחשפים למבנים שכיחים פחות, האופייניים לטקסטים ברמה גבוהה יותר.

סביר להניח שטקסטים מסוימים שיובאו לכיתה יזמנו פרטי לשון שלא נזכרו בתכנית ועם זאת הם נחוצים ללימוד הטקסטים, אך מומלץ לא לעסוק במונחי הדקדוק כשהם לעצמם ובעיקר לא בכיתות הנמוכות.

בחטיבה העליונה, פרק ידע הלשון מבנה את הידע הלשוני שנרכש עד כה, מרחיבו ומעמיק אותו באופן שיטתי ומסודר בשני מישורי השפה: המישור התוכני והמישור הצורני-מבני. במישור התוכני, הכוונה היא לאוצר המילים והביטויים: התלמידים יעסקו ביחסי המשמעות בין מילים, בהתגלגלות משמעים בתוך מילים, בביטויים ובניבים ובאופני הייצוג של המילים והמשמעים במילונים העבריים. במישור הצורני-מבני, הכוונה היא לתחומי הדקדוק השונים, ובעיקר למורפולוגיה ולתחביר. הלימוד השיטתי יהיה מכוון להיבטים הפונקציונליים של הצורות והמבנים. כמו כן יינתן מקום להיבט התקינות.

¹ ראו להלן עמ' 114-113.

ד. הישגים נדרשים

ההישגים הנדרשים המלווים את תכנית הלימודים מחולקים לאופנויות השפה: קריאה, כתיבה, האזנה ודיבור, ידע לשון וספרות עברית רק לחטיבה העליונה.

למרות שתכנית הלימודים ממליצה (עמ' 12) שארבע אופנויות השפה יפותחו במשולב בתוך תהליך ההוראה והלמידה, חשוב למקד את ההישג הנדרש בכל אופנויות השפה בנפרד ועל פי רמת הגיל. על המשתמש בתכנית לימודים זו לצרף את ההישגים הנדרשים בכל אופנויות השפה ובכיבי הלשון כפי שהם מוצגים אחרי כל שכבת גיל. כך למשל, אם נרצה לקבל תמונה של הידע המצופה מילד המסיים שנתיים של עברית בכיתות ג' ו ד', נוכל לחבר את ההישגים הנדרשים לגבי קבוצת גיל זו בכל התחומים. כך נקבל תמונה כללית של נתיב הלמידה המוביל להישגים הנדרשים.

בכל תחום ניתן ההישג הנדרש הכללי שהוא ההישג המצופה בסוף תהליך הלמידה, כלומר בסוף כיתה י"ב. זהו למעשה היעד המרכזי של תכנית הלימודים בכל תחום, כאשר הוא מוגדר ביכולותיו של הלומד. הרכיבים של כל הישג נדרש מפרטים את מיומנויות התלמיד שעליו לרכוש לאורך הדרך בתחום הספציפי. כך למשל, בתחום הקריאה קיימים ארבעה רכיבים: הבנת משמעות גלויה, הבנת משמעות סמויה, קישור רעיונות והערכת התוכן של הטקסט. ארבעה רכיבים אלה באים לידי ביטוי בהישגים הנדרשים על פי כל רמת ידע וכל קבוצת גיל. זה מאפשר למורים למקד את הוראתם בכל הרכיבים במידה הנדרשת.

לצד תיאור ההישג הנדרש בכל תחום ניתנת דוגמה מעשית בתהליך ההוראה, על מנת להקל על המורה ליישם את הפעילויות לקראת הישגים נדרשים, במטרה לעזור למורים למקד את ההוראה לקראת היעדים בכל שלב, ועל ידי כך לבנות מערכת המשכית של למידה לקראת הפיכתו של התלמיד דובר הערבית לאורייני בשפה העברית. הגדרת ההישגים הנדרשים וההתייחסות לאופנויות ולרכיבי השפה יכולים להוות בסיס יעיל לדיון פדגוגי בין המורים בתחומי הוראת השפות בבית הספר.

ההישגים הנדרשים באים כדי לסמן את כיוון הלמידה והכישוריות המצופים בקרב הלומדים, אך הם לא באים להחליף את הצורך להתאים את ההוראה לצרכים של התלמידים בכיתה מסוימת ובסביבה מסוימת. השימוש הטבעי בשפה העברית, הדגש על הבנה חברתית-פרגמטית ועל טיפוח כישורים תקשורתיים אישיים, חשובים מעבר להישגים הנדרשים. כמו כן רצוי לזכור שתלמיד שמצליח במשימות הניתנות לו יהיה בעל מוטיבציה להמשיך ולהצליח.

להלן, מפורטים ההישגים הנדרשים מתלמיד בסוף לימודיו בחטיבה העליונה, בארבע אופנויות השפה ובידע הלשוני:

קריאה

הישג נדרש: קריאה והבנה של טקסטים אותנטיים מסוגים שונים בתחומי דעת מוכרים בעזרת מילון חד לשוני.
- קריאה והבנה של טקסטים סיפוריים (ספרותיים) עיוניים: אינפורמטיבי, שכנועי, תיאורי, מפעיל ועוד.

כתיבה

הישג נדרש: כתיבה תקינה של טקסטים למטרות מגוונות בהקשר ולנמענים רלוונטיים.
- כתיבת קטעים המאופיינים בקישוריות ובלכידות (מתשובה לשאלה ועד תיאור חוויות אישיות)

האזנה

הישג נדרש: האזנה לדיבור שוטף מעולמות השיח השונים.
- האזנה לדיבור שוטף של שיחות, דיונים, הרצאות, כולל צפייה בפרסומות ושידורים באמצעי תקשורת מסוגים שונים ומעולמות השיח המוכרים לו.

דיבור

הישג נדרש: הבעה בדיבור קביל והולם את הנמען, המטרה והסיטואציה. (קביל- מובן לדובר עברית / הולם- מתאים לסיטואציה).
-הבעה באופן קביל והולם בשיחות בין אישיות ובדיונים מסוגים שונים.

הידע הלשוני

הישג נדרש: רכישת מושגי יסוד בלשון, הכרת גילוייהם והתפתחותם בשפה העברית.
- רכישת מושגי יסוד (פונולוגיה, מורפולוגיה, תחביר וסמנטיקה), כך שהלומד יוכל להבין ולהפיק טקסטים ומבעים מסוגות שונות בכתב ובעל פה.

ה. עולמות התוכן

משמשים מסגרת שבתוכה מתקיים העיסוק במיומנויות השפה ובהם רוכשים את הידע הלשוני. הפעילות בכיתה המכוונת לרכישת השפה ולטיפוחה תתבסס על עולמות התוכן. הנושאים שייבחרו יהיו מגוונים ומתאימים לעולמם של הלומדים ולסביבתם.
יש לראות את עולמות התוכן המפורטים בתכנית בגדר הצעות והמלצות בלבד.

פרק רביעי: מפרט תכנים והישגים נדרשים

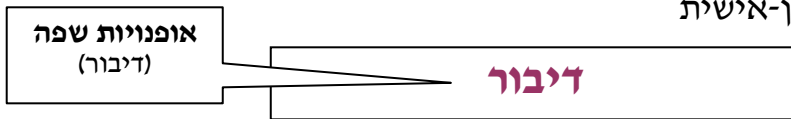
הקדמה

- רכיבי ההוראה והלמידה לשלוש השכבות – ג'ד', ה'ו', ז'ט' - מאורגנים בטבלאות כדלקמן:
1. התרשים הראשון בכל שכבת גיל נועד להציג במרוכז את **סוגי הטקסטים** לפי עולמות השיח.
  2. הצעה **לעולמות תוכן** המתאימים לשכבת הגיל ולסוגי הטקסטים.
  3. טבלאות המפרטות את **סוגי הטקסטים לפי ארבעת עולמות השיח**. כשבעמודה הראשונה מופיע סוג הטקסט ובעמודה השנייה ההדגשים באוצר המילים, בידע הלשוני ובשיח המתאימים לסוג הטקסט הנדון.
  4. טבלאות המפרטות את **ההישגים הנדרשים** לפי ארבע **אופנויות השפה**, ומוצעות בהן דוגמאות ופעילויות, שלהן שותפים המורים והתלמידים- אלה הן התרחשויות בתהליך הלמידה שבאמצעותן נרכשת השפה. הפעילויות המוצעות הן בבחינת דוגמה ורמז למה שייעשה בפועל בכיתה. על פעילויות אלו להיות משמעותיות ללומד ולדמות ככל האפשר להתרחשויות במציאות התקשורתית.

כיצד באים מפרטי התכנים לידי ביטוי בהישגים הנדרשים?

שתי דוגמאות לשילוב פריטים 1, 2, 3 (סוגי טקסטים, עולמות תוכן ועולמות שיח) בתוך 4 (הישגים נדרשים) (שנזכרו לעיל)

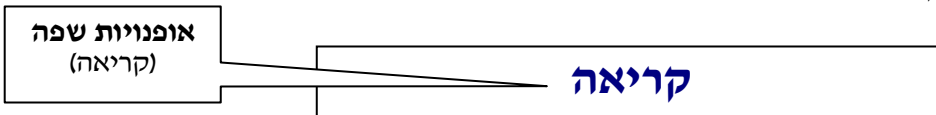
דוגמה 1: עולם שיח: תקשורת בין-אישית

ב.	יכולת להשתתף באופן פעיל בשיחה תואמת את עולם התוכן	
כיתה	הישג נדרש	דוגמאות/ פעילויות
ג'-ד'	* השתתפות בשיחה עם חבר: שואלים שאלות ונותנים תשובות.	- מתחלקים לזוגות, מספרים אחד לשני על חלום שרוצים להגשים, איך? ולמה?

סוג הטקסט (דו-שיח)

דוגמה 2: עולם שיח: תקשורת המונים

א.	הבנה של המשמעות הגלויה / הפקת מידע	
כיתה	הישג נדרש	דוגמאות/ פעילויות
ג'-ד'	* הפקת מידע מקריאת טבלאות מסוגים שונים או פרסומות שונות.	- מפיקים מידע באופן עצמאי, מתוך טבלה של לוח שעות או רשימת מוצרים, ועונים על שאלות כמו: איזה שיעור מתקיים בשעה 10? איזה מוצר עולה יותר?

סוג הטקסט (טבלה)

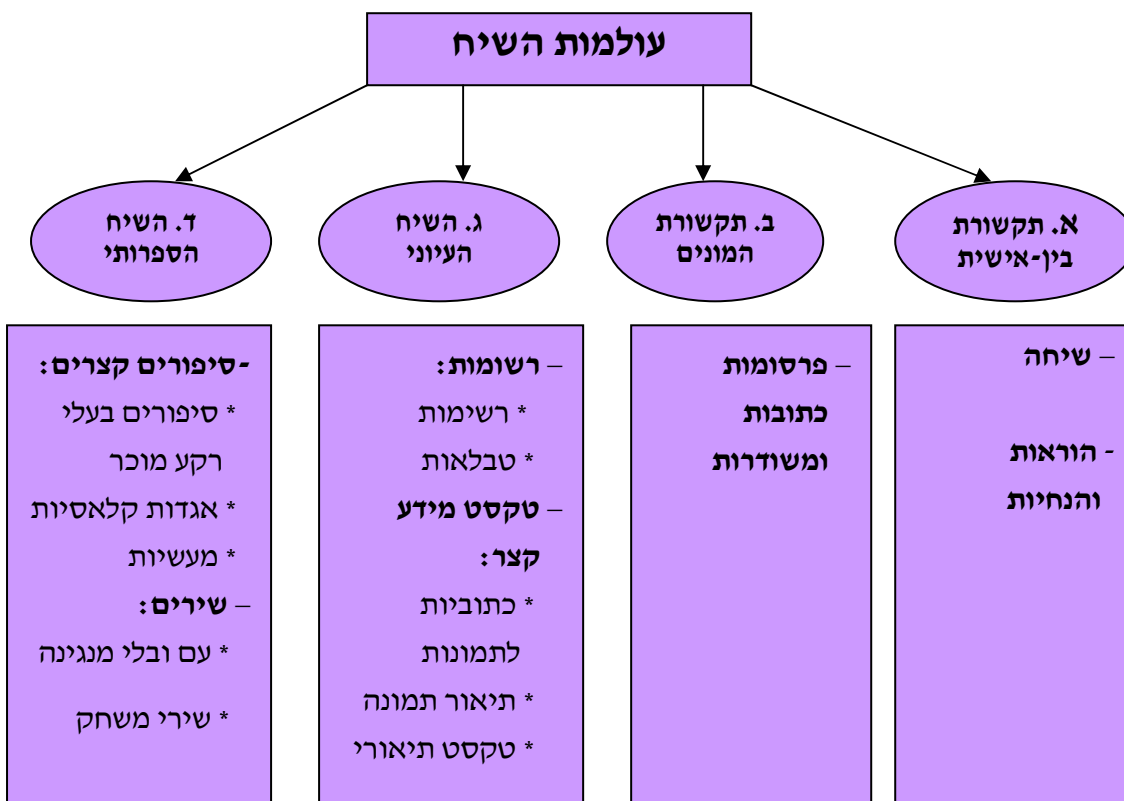
סוג הטקסט (פרסומת)

מפרט תכנים לכיתות ג'-ד'

השנתיים הראשונות בלימוד שפה שנייה מוקדשות לרכישת הידע השפתי הראשוני ולראשית מיומנויות השפה ולביסוסן.

ראשית הקריאה: לימוד ראשית הקריאה בעברית כשפה שנייה יצריך הקדשת זמן להיכרות עם צלילי השפה, לפיתוח מודעות פונולוגית בעברית על סמך חשיפה לשפה דבורה ולרכישת האותיות העבריות בקריאה ובכתיבה. הקניית ראשית הקריאה דומה לרכישת הקריאה בשפה ראשונה, אך התהליך מהיר יותר מאחר שהלומד כבר שולט בראשית הקריאה בשפת אמו. עם זאת, בתהליך הרכישה של שפה שנייה – השפה הדבורה נלמדת בד-בבד עם לימוד ראשית הקריאה. רצוי אפוא לפתח ולשלב פעילות רבה בתחום השפה הדבורה בעולמות שיח שונים לפני לימוד ראשית הקריאה ובמקביל אליו.

1.

2.

עולמות התוכן:
משפחה, ימי השבוע, עונות השנה, חגים, צבעים, מספרים, מזג האוויר, משחקים, בית-ספר, מי אני?, רגשות, אני וחברי, אני וגופי, ביתי ושכונתי, בטיחות בדרכים ותמרורים, סדר יום, מאכלים, לבוש ומראה חיצוני, גן החיות ובעלי החיים.

3. הטבלאות המפרטות לפי סוגי טקסטים

א. התקשורת הבין-אישית	
הדגשים	סוג הטקסט
<p>אוצר מילים</p> <ul style="list-style-type: none"> - שמות ופעלים בתחום התוכן - מילות נימוס ופנייה - מילות שאלה <p>ידע לשוני</p> <ul style="list-style-type: none"> - פעלים פשוטים בהווה - משפטי שאלה פשוטים - בניית תשובה על פי השאלה 	<p>דו-שיח</p>
<p>אוצר מילים</p> <ul style="list-style-type: none"> - שמות ופעלים בתחום התוכן - מילות נימוס ופנייה (בבקשה, תודה, סליחה, שים לב, שמע וכדומה) <p>ידע לשוני</p> <ul style="list-style-type: none"> - פעלים בציווי - משפטים סתמיים (פעלים בהווה רבים), צורות ציווי והמבנה הסתמי 	<p>הוראות והנחיות</p>

ב. תקשורת ההמונים	
הדגשים	סוג הטקסט
<p>אוצר מילים</p> <ul style="list-style-type: none"> - שמות ופעלים בתחום התוכן - שמות תואר אופייניים ללשון הפרסומת - מאייכים של שמות תואר (מאוד, הכי) <p>ידע לשוני</p> <ul style="list-style-type: none"> - שם ותוארו: התאם במין ובמספר - פעלים בציווי - משפטים: פועליים ושמניים - קצרים - סימני קריאה ושאלה 	<p>פרסומת כתובה או משודרת</p>

ג. השיח העיוני	
הדגשים	סוג הטקסט
<p style="text-align: center;">אוצר מילים</p> <ul style="list-style-type: none"> - שמות ושמות פעולה בתחום התוכן - מספרים - ביטויים מכלילים <p style="text-align: center;">ידע לשוני</p> <ul style="list-style-type: none"> - גזירת שמות פעולה מפעלים ולהפך (כתב-כתיבה, דיבר-דיבור) - נטיית שם העצם ביחיד וברבים, זכר-נקבה ויידוע - התאמת שם המספר - צירופי סמיכות 	<p style="text-align: center;">רשומות</p> <ul style="list-style-type: none"> * רשימות * טבלאות
<p style="text-align: center;">אוצר מילים</p> <ul style="list-style-type: none"> - פעלים, שמות ושמות תואר בתחום התוכן <p style="text-align: center;">ידע לשוני</p> <ul style="list-style-type: none"> - משפטים שמניים : שם ושם תואר - מילות יחס ונטיותיהן (יחסים במרחב) - כינויי שייכות פרודים (שלי, שלך) - משפטים פועליים, בעיקר בהווה - מילות קישור : אבל, ו... - סימני פיסוק 	<p style="text-align: center;">טקסט מידע קצר</p> <ul style="list-style-type: none"> * כתוביות לתמונות * תיאור תמונה * טקסט תיאורי

ד. הספרות	
הדגשים	סוג טקסט
<p style="text-align: center;">אוצר מילים</p> <ul style="list-style-type: none"> - שמות ופעלים בתחום התוכן - מילות רגש <p style="text-align: center;">ידע לשוני</p> <ul style="list-style-type: none"> - פעלים בעבר, בהווה ובציווי - צירופי שם ושם תואר - תיאורי פועל באמצעות צירופי יחס (כגון: במהירות, בשקט) - מילות קישור של סיבה ותוצאה ושל זמן - מבני סיבה ותוצאה - סימני פיסוק 	<p style="text-align: center;">סיפור קצר</p> <ul style="list-style-type: none"> * סיפורים בעלי רקע מוכר * אגדות קלסיות * מעשיות
<p style="text-align: center;">אוצר מילים</p> <ul style="list-style-type: none"> - שמות ופעלים מתחום התוכן - שמות תואר <p style="text-align: center;">ידע לשוני</p> <ul style="list-style-type: none"> - משפטים סתמיים - סדר מילים במשפט 	<p style="text-align: center;">שירים</p> <ul style="list-style-type: none"> * עם וברי מנגינה * שירי משחק

קריאה		
א.	הבנה של המשמעות הגלויה / הפקת מידע	
כיתה	הישג נדרש	דוגמאות ופעילויות
ג'-ד'	* קריאה והבנה של טקסט פשוט מעולמות התוכן המוכרים לו, שמנוקד בניקוד מלא.	- קוראים סיפור מתאים בבית. התלמידים מספרים בכיתה את הסיפור שקראו בבית ומשוחחים עליו.
	* איתור פרטי מידע מפורשים בטקסט קצר ופשוט (שמות של דמויות, זמן ומקום).	- מסדרים משפטים נתונים לפי סדר האירועים בטקסט, ע"י הוספת המילים "לפני" או "אחרי" אירוע מסוים.
	* קריאה והבנה של רצף משפטים פשוטים שביב רעיון מסוים.	- מביאים לכיתה סמלים מעולמות שיח שונים, כמו מדריך טלפון, תמרורי דרכים, תוויות על בגדים. מפענחים את הסמלים וממלילים אותם כהוראות. לדוגמה: אין לגהץ!
	* הפקת מידע מטקסט נתון מעולמות התוכן המוכרים ללומד.	- מתאימים תכונות מסוימות לדמויות השונות שמופיעות בסיפור, מתוך מחסן מילים נתון.
	* הפקת מידע מקריאת טבלאות מסוגים שונים או פרסומות שונות.	- צופים בפרסומת בטלוויזיה או מאזינים לה ברדיו, ולאחר מכן מעריכים בפני הכיתה מהם הדברים שמציגים עובדה ומה מוצג כניסיון שכנוע. - מפיקים מידע באופן עצמאי, מתוך טבלה של לוח שעות או רשימת מוצרים, ועונים על שאלות כמו: איזה שיעור מתקיים בשעה 10: איזה מוצר עולה יותר?

ב. הבנה של המשמעות הסמויה / הסקת מסקנות	
הכיתה	ההישג הנדרש
ג'-ד'	* קישור בין חלקי מידע בתוך הטקסט לבין חלקי טרום קריאה (כותרת/ תמונה/ איור/ ציור) .
	דוגמאות/ פעילויות
	- הביאו תמונה משפחתית שאתם אוהבים, וספרו על המשפחה שלכם : כמה ילדים במשפחה? מי הבכור? מי הצעיר? כמה בנות?
ג. הסבר, קישור ויישום רעיונות ומידע	
הכיתה	ההישג הנדרש
ג'-ד'	* היכולת לתת תשובות לשאלות פשוטות וממוקדות מטקסט נתון.
	דוגמאות/ פעילויות
	- מה עשה האח הצעיר להציל את משפחתו מצרה? - מה בקש האב מבניו לפני נסיעתו? - לפי הטקסט שלפניך, מה קורה בחורף בישראל? - בוחרים משל אחד המתאים לסיפור, מתוך כמה משלים נתונים, ומנמקים את בחירתם.
ד. הערכת התוכן והבנת המרכיבים / האמצעים הלשוניים והטקסטואליים	
הכיתה	ההישג הנדרש
ג'-ד'	* הבעת דעה אישית על טקסט נתון.
	דוגמאות/ פעילויות
	- עונים על שאלה כמו: האם התנהגותו של הילד מוצאת חן בעיניך? נמק - עונים על שאלות שקשורות לחושים: איך הרגשת כש....? מה שמעת בזמן ש...? מה ראית כש....? ומסבירים את דבריהם.

כתיבה		
		א.
		כתיבת טקסט סיפורי
דוגמאות/ פעילויות	הישג נדרש	כיתה
- בטקסט ישנה אווירה של שמחה. כתבו מילים מתוך הטקסט שמשקפות אווירה זו.	* זיהוי מילים בתוך הטקסט והעתקתן באופן תקין באותיות דפוס ובכתב יד.	ג'-ד'
- השלימו את המשפטים הבאים במילים מתוך המחסן : 1. המורה נוסעת ב _____ . 2. אחותי אוכלת _____ . 3. _____ האהוב עליי הוא הכלב. 4. אנחנו לובשים מעיל ב _____ . <u>מחסן המילים</u> : חורף, בעל החיים, אוטובוס, ממתקים	* השלמת משפטים בכתיבת מילים מוכרות.	
		ב.
		כתיבה של טקסט מפעיל
דוגמאות/ פעילויות	הישג נדרש	כיתה
-מתאימים הוראות פשוטות ברצף לתמונות נתונות כמו : זהירות בדרכים : מסתכלים ימינה ושמאלה _____ שחוצים את הכביש. - כתבו מתחת לכל ציור/תמונה את ההוראה המתאימה להכנת עוגה : <u>למשל</u> : מקציפים 3 ביצים, מוסיפים קקאו, מעבירים הכל לתבנית, מערבבים את הקצף של הביצים, מכניסים לתנור.	* התאמת הוראות פשוטות ברצף לתמונות מעולמות התוכן של התלמיד, תוך שימוש במילות קישור כמו : לפני, אחרי...	ג'-ד'

<p>* כתיבת מכתב ברכה/ הזמנה שכולל: משפט ברכה וחתימה, ע"י השלמת מילים במשפטים נתונים.</p>	<p>- ממלאים פתק הזמנה למסיבת יום ההולדת, ונעזרים במחסן מילים וביטויים למטרה זו, ותולים על לוח המודעות בכיתה.</p> <p>- הלומדים מקבלים מן המורה כרטיס סיטואציה. הם צריכים לברך זה את זה לפי מה שהוכתב להם בע"פ או בכתב. עמיתיהם צריכים לענות.</p>
<p>ג.</p>	<p>כתיבת טקסט תיאורי</p>
<p>הכיתה</p>	<p>ההישג הנדרש</p>
<p>ג'-ד'</p>	<p>* השלמת משפטים בכתיבת מילים מוכרות.</p> <p>- ממלאים מילים חסרות במשפט תיאורי לנושא מסוים כמו: יום הספורט התקיים ביום _____ בשעה _____ בבית ספר _____.</p> <p>- כותבים כמה משפטים שמתארים את מה שהפתיע אותם, למשל: נסענו לים עם המשפחה, כשהגענו הופתענו ש.....</p> <p>- מציגים בפני התלמידים דמויות של אנשים/ חיות שבלונים יוצאים מפיהם. התלמידים כותבים בבלונים שיחה בין הדמויות.</p>
<p>ד.</p>	<p>כתיבה של טקסט טיעוני</p>
<p>הכיתה</p>	<p>ההישג הנדרש</p>
<p>ג'-ד'</p>	<p>* השלמת משפטים המבטאים דעה אישית.</p> <p>- ממשיכים משפטים שמביעים את דעתם בנושא מסוים או אישיות מסוימת, כמו: "אני אוהבת את סבתא שלי כי..." / "מוצא חן בעיניי... כי..."</p>

האזנה

האזנה		
הבנת מילות מפתח (מילים עיקריות להבנת המידע הנמסר) בסוגי שיח שונים ומגוונים		א.
ההישג הנדרש	דוגמאות/ פעילויות	הכיתה
* הבנת מילות מפתח בדברי המורה או תלמידים אחרים, בכרזות במקומות ציבוריים מוכרים.	- ממליצים בפני הכיתה על סרט שצפו בו, ומציינים למה בחרו בו.	
* הבנת מילות מפתח בשיחה מוקלטת או צפייה בשיח בווידיאו.	- מאזינים לשיחה מוקלטת פשוטה, מתחלקים לזוגות כש אחד מראיין והשני מרואיין. ומנסים להמשיך את השיחה ע"י שאלות ותשובות, ומציגים בכיתה.	
הבנת רצף רעיוני בסוגי שיח שונים ומגוונים.		ב.
ההישג הנדרש	דוגמאות ופעילויות	הכיתה
* הבנת רצף אירועים בקטע תיאורי פשוט או בקטע סיפורי פשוט.	- מסדרים תמונות לפי רצף אירועים של סיפור מושמע/ כתוב. - מאזינים לשירי משחק, ומבצעים את הפעולות לפי הרצף של האירועים.	ג'-ד'
* הבנת רצף אירועים לאחר האזנה לקריאת סיפורים, אגדות ומעשיות.	- לאחר צפייה בקטע קצר על משבר המים, מציינים מהן הפעולות המוזכרות בקטע שכל אחד צריך לעשות על מנת לחסוך במים.	
יישום מידע מסוגי שיח שונים		ג.
ההישג הנדרש	דוגמאות/ פעילויות	הכיתה
* האזנה להוראות ומטלות פשוטות ומוגדרות עפ"י השיח המושמע וביצועם.	- מבצעים הוראות פשוטות מושמעות, כמו "איך עושים עוגה?" או "איך שומרים על ספר?" ומנסים ליישם בכיתה.	ג'-ד'

- תארו לעצמכם שנתקלתם בשיטפון במהלך נסיעה. עליכם לנהוג על פי כללי הזהירות שפרסמה "החברה להגנת הטבע". האזינו לקטע וציינו מה תעשו?	
--	--

דיבור

א. יכולת הצגה עצמית הולמת לגיל ולמצב	
הכיתה	ההישג הנדרש
ג'-ד'	* הצגה עצמית ברמה בסיסית כתשובות לשאלות.
הכיתה	דוגמאות/ פעילויות
	- עונים על שאלות פשוטות כמו: איך קוראים לך? באיזו כיתה אתה? כמה אחים יש לך?
ב. היכולת להשתתף באופן פעיל בשיחה תואמת את עולם התוכן	
הכיתה	ההישג הנדרש
ג'-ד'	* מתן תשובות לשאלות בסיסיות.
הכיתה	דוגמאות/ פעילויות
	- המורה מביאה לכיתה תמונות שקשורות לנושא שעליו תדבר היום כמו מזג האוויר ועונות השנה, והיא מפתחת שיחה עם התלמידים סביב אותו נושא, דרך התמונות. למשל: איזו עונה אתם רואים בתמונה? איך ידעתם? איך מזג האוויר בחוץ? מה מאפיין כל עונה? איזה עונה אתה הכי אוהב? ועוד...
הכיתה	ההישג הנדרש
	* השתתפות בשיחה בהנחיית המורה על נושאים מחיי היום-יום.
הכיתה	דוגמאות/ פעילויות
	- המורה מביאה כדור לכיתה. היא מספרת על התחביב שלה ואז זורקת את הכדור לאחד התלמידים ומבקשת ממנו לספר על המאכל האהוב עליו, למשל, וכך הלאה.
הכיתה	ההישג הנדרש
	* השתתפות בשיחה עם חבר: שואלים שאלות ונותנים תשובות.
הכיתה	דוגמאות/ פעילויות
	- מתחלקים לזוגות, מספרים אחד לשני על חלום שרוצים להגשים, איך? ולמה? - מספרים על מעשה התנדבות שעשו. איפה התקיים? מתי? מה עשו? ועוד

ג. היכולת לדווח על חוויות ועל אירועים אישיים או על חוויות שנצפו/ נקראו		כיתה
דוגמאות/ פעילויות	ההישג הנדרש	ג'-ד'
- עונים על שאלות שקשורות לסביבה הקרובה, כמו: איפה אתה גר? באיזה שכונה? מה אתה אוהב לעשות בזמנך החופשי?	* היכולת לתת תשובות לשאלות הקשורות בחוויות אישיות וחוויות מהסביבה הקרובה.	
- מספרים מה עשתה הדמות המרכזית בסיפור. והאם התנהגותה מוצאת חן בעיניך? הסבר - מנסים לשחזר את האירועים המרכזיים בסיפור. ומחברים סיומת אחרת לסיפור. - קובעים את היחס בין הדמויות: קשר קרבה, חברות או אחר. ונותנים תכונה מתארת לכל דמות, בהתאם להתנהגותה בסיפור.	* שיחה על הדמויות: אפיוני הדמות, תפקיד הדמות, קשרים בין הדמויות. ושיחה על ההתרחשויות בסיפור.	

הידע הלשוני

א.	פונולוגיה (תורת ההגה)
הכיתה	ההישג הנדרש
ג'-ד'	דוגמאות/ פעילויות
	<p>- אומרים את שמות האותיות שמופיעות במילה אופנים.</p> <p>- קוראים בקול את המילים הבאות ומקשיבים לצליליהן: חלון, אָגוּזִים, גָר, אֶלוֹן, הָר, עֲלִיזִים, שָׁר.</p> <p>- ממיינים את המילים לעיל לפי קבוצת חרוזים מתאימה: בלון _____</p> <p>_____, תפוזים _____, מָר _____.</p>
	<p>* הכרת העיצורים והתנועות- צליליהן, שמותיהן וסדרן.</p> <p>* זיהוי הצלילים המיוצגים על ידי צירופים של עיצורים ותנועות.</p>
	<p>- קוראים בקול את המילים הבאות בהטעמה שונה, ומציינים את המשמעות של כל מילה: חיים- חיים / מזל- מזל ועוד</p>
	<p>* הדגשת ההברה המתאימה במילים מוכרות בעברית.</p> <p>* הכרת תפקידם של סימני הפיסוק: <u>נקודה</u> ו<u>סימן שאלה</u>, ודרכי השימוש בהם בטקסט הכתוב.</p>
<p>- מוסיפים נקודה או סימן שאלה בסופו של כל משפט, בהתאם למשמעות: כמה נאה מזג האוויר בחוץ. / כמה עולה קילו מלפפונים?!</p>	

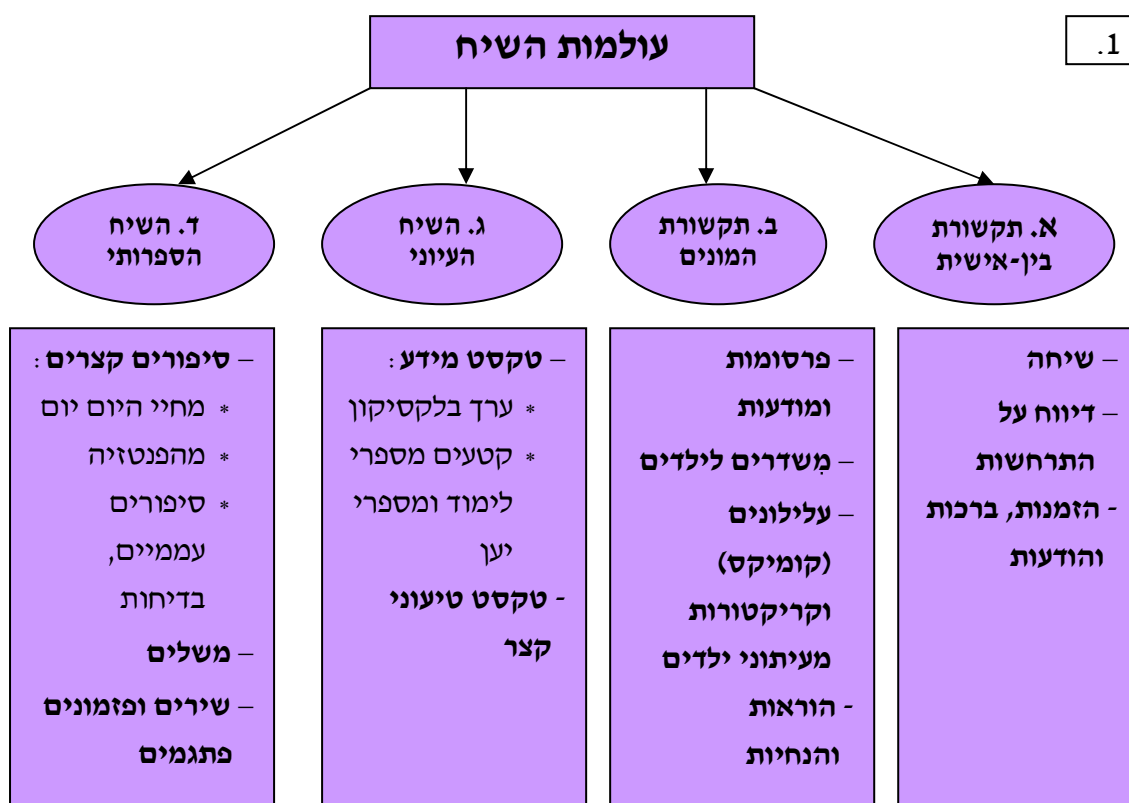
	מורפולוגיה (תורת הצורות)	ב.
דוגמאות/ פעילויות	ההישג הנדרש	הכיתה
<p>- רק בחלק מהמילים האות ה' היא אות היידוע. הקיפו בעיגול את המילים שאליהם הצטרפה ה' היידוע.</p> <p>הוא, הספר, הפתה, הפסקה, הם, התלמידים, הלכת.</p>	<p>* שימוש ב מילות הקישור הבאות: ו, אבל, או, כי, לכן, לפני כן, אחרי כן, ובה' היידוע.</p>	ג'-ד'
<p>- השלימו את המשפט במילת השאלה המתאימה:</p> <p>_____ (כמה / איפה) עולה כרטיס למשחק?</p> <p>_____ (מה / מי) עמד בכיתה בזמן השיעור?</p> <p>_____ (לאן / מתי) אנחנו נוסעים מחר?</p>	<p>* שימוש במילות שאלה בסיסיות, כינויי גוף וכינויי רמז.</p>	
<p>- השלימו את החסר בהתאם:</p> <p>קוראים לי _____, וזאת המשפחה שלי:</p> <p>ל _____ שלי קוראים _____, ל _____ שלי קוראים _____ וכך הלאה...</p> <p>- מסמנים בצבע ירוק שמות של בנים במשפחה שלכם, ומסמנים בצבע צהוב שמות של בנות במשפחה שלכם.</p>	<p>* הכרת הסיומות האופייניות למילים מוכרות בלשון זכר ובלשון נקבה, ביחיד, ברבים ובזוגי (כולל איברי גוף)</p>	
<p>- במשפחת המילים ט.ע.מ יש מילים מתארות: טעים, טעימה, טעימים, טעימות. השלימו את החסר:</p> <p>גלידה _____, עוגיות _____, מסטיקים _____, סוכר _____.</p>	<p>* זיהוי מילים המסתעפות מאותו שורש מוכר כשייכות לאותה "משפחת מילים".</p>	
<p>בחרו את התשובה הנכונה מבין שתי האפשרויות המוצעות:</p> <p>- הילדים (מכינים/ מכינות) _____ עוגה.</p> <p>- יסמין ודנה (מוסיפות / מוסיפים) _____ סוכר.</p> <p>- מלח (הוא/ היא) _____ תבלין.</p>	<p>* שימוש בפועל מגזרת השלמים, בבניין קל בגופים השונים בזמן נתון (עבר, הווה).</p>	
<p>בחרו את התשובה הנכונה מבין שתי האפשרויות המוצעות:</p> <p>- המוכה _____ (מעביר/ מעבירה) שיעור חשבון.</p> <p>- אתן _____ (מדברות/ מדברים) בטלפון.</p>	<p>* הכרת דגמי הנטייה של הבניינים פיעל, הפעיל ונפעל, למספר פעלים שכיחים מעולמות התוכן הקרובים.</p>	
<p>- צובעים באדום מספרים בנקבה ובירוק מספרים בזכר, במשפטים נתונים.</p>	<p>* הכרת שם המספר בזכר ובנקבה, במספר יסודי מ 1-100, סודר מ 1-10 (כולל ימי שבוע) בצורה תקינה למטרות שונות.</p>	

ג.	תחביר	
הכיתה	ההישג הנדרש	דוגמאות/ פעילויות
ג'-ד'	*הבחנה בין שם, פועל ומילית בתור חלקים הבונים את המשפט השלם, במסגרת סוג המשפטים המוכרים.	- צבעו בצבע אדום את השמות ובצבע כחול את הפעלים בתוך המשפטים הנתונים: 1. אנחנו גרים בכפר קטן. 2. השמש זורחת ממזרח. 3. טיילנו בים. - בחרו את התשובה הנכונה: דני הלך _____ (אל/ על / ב) בבית הספר.
	* הבנת דגמי המשפטים: שמני ופועלי (בעבר ובהווה), ושימוש בהם.	- הקיפו את המשפטים השמניים בעיגול, ואת המשפטים הפועליים בריבוע. - מיינו בטבלה משפטים פועליים בעמודה אחת, ומשפטים שמניים בעמודה אחרת.
	* הכרת שם התואר ודרך השתלבותו עם השם.	השלימו את המשפטים בהתאם: - הסְפֵרְיָה חמוצה, הטעם _____. - הסְפֵרְיָה _____, הטעם מתוק.

	סמנטיקה	ד.
דוגמאות/ פעילויות	ההישג הנדרש	הכיתה
<p>בחרו את התשובה הנכונה מבין האפשרויות המוצעות:</p> <p>- מה יש בסלט? מלפפון / כוכבים / סוכריות</p> <p>- מי זה סבא? בן של אימא/ אח של אבא/ אבא של אבא</p>	<p>* רכישת אוצר מילים בסיסי/ יסודי מעולמות התוכן הקרובים לתלמיד: משפחה, ימי שבוע, חגים, עונות השנה...</p>	ג'-ד'
<p>בחרו את התשובה הנכונה מבין האפשרויות המוצעות</p> <p>- מה מזג האוויר בחורף? חם/ קר/ מר</p> <p>- פיל _____ (חלש/ חזק) מעכבר.</p>	<p>* הכרת אוצר מילים של מילות יסוד (כולל הפכים ונרדפים) מעולמות התוכן הקרובים לתלמיד.</p>	

2. מפרט תכנים לכיתות ה'-ו'

בשלב זה מתבססים על הידע השפתי שנרכש בשלב הקודם, מבססים ומעמיקים אותו; מרחיבים את אוצר המילים והביטויים ואת הידע הלשוני באמצעות טקסטים דבורים וכתובים מורכבים יותר ומעולמות תוכן חדשים. בבחירת הטקסטים יובא בחשבון – נוסף על הידע השפתי הנדרש להתמודדות עם הטקסט – גיל התלמידים ומידת העניין שלהם בנושאי התוכן.

2.

עולמות התוכן:

השעון ולוח השנה; מקצועות לימוד; תחביבים; מקצועות שונים; חיי היום-יום בבית הספר ומחוצה לו; שעות הפנאי; ספורט; קניות; מועדים וחגים; צמחים; מוסדות ציבור: בנק, דואר, משטרה; בריאות וטיפול רפואי; העיר והכפר; שושנת הרוחות; ברכות.

א. התקשורת הבין-אישית	
הדגשים	סוג הטקסט
<p style="text-align: center;">אוצר מילים</p> <ul style="list-style-type: none"> - מילות נימוק, מחלוקת והזמנה - מילות רגש - שמות תואר - תוארי פועל בתחום התוכן - הסגרים (לדעתי, לטעמי) <p style="text-align: center;">ידע לשוני</p> <ul style="list-style-type: none"> - הסגר - מילות סיבה - מבני סיבה - מבני השוואה: כמו, יותר, הכי - כינויים חבורים של שייכות (קניין) - כינויי הרמז 	<p style="text-align: center;">שיחה</p>
<p style="text-align: center;">אוצר מילים</p> <ul style="list-style-type: none"> - פועלי התרחשות - מילים הפונות לרגש - פועלי חשיבה - מילות זמן ותיאורי פועל <p style="text-align: center;">ידע לשוני</p> <ul style="list-style-type: none"> - משפטים בעלי פסוקית מושא, כגון: ראיתי ש..., חשבתי ש.... - משפטים בעלי פסוקיות זמן - נטיית הפועל: פעלים בעבר - משפטים מאוחים - משפטי יש/אין - נטיית הפועל "היה" - ה"א המגמה 	<p style="text-align: center;">דיווח על התרחשות</p>
<p style="text-align: center;">אוצר מילים</p> <ul style="list-style-type: none"> - ביטויי ברכה - שמות מועדים וחגים יהודיים ולא-יהודיים ומונחים הקשורים בהם <p style="text-align: center;">ידע לשוני</p> <ul style="list-style-type: none"> - שם המספר, ציון תאריך - משפטים סתמיים - משפטים מודליים (לא צריך, כדאי) - משפטי שלילה 	<p style="text-align: center;">הזמנות, ברכות והודעות</p>

<ul style="list-style-type: none"> - משפטים סבילים - מבני ציווי - צורות נסמך ומבני סמיכות 	
--	--

ב. תקשורת המונים	
הדגשים	סוג הטקסט
<p style="text-align: center;">אוצר מילים</p> <ul style="list-style-type: none"> - שמות ופעלים בתחום התוכן - מילות סלנג - מילים הפונות לרגש - מילים וביטויים דו-משמעיים (כגון: פקיד הבנק החשוב, נהג מדליק) <p style="text-align: center;">ידע לשוני</p> <ul style="list-style-type: none"> - משפטים מודליים - משפטי ציווי - שמות תואר במבני השוואה - מבני סמיכות - פנייה - משפטי תנאי - סימני פיסוק: סימן שאלה, סימן קריאה, שלוש נקודות 	<p style="text-align: center;">פרסומות ומודעות</p>
<p style="text-align: center;">אוצר מילים</p> <ul style="list-style-type: none"> - מילים בתחום התוכן <p style="text-align: center;">ידע לשוני</p> <ul style="list-style-type: none"> - משפטי שאלה ותשובה - תבניות של תוארי פועל (במהירות, במיוחד וכד') - פעלים בעבר, בהווה ובציווי - שמות תואר - מיליות קישור (סיבה ותוצאה, תכלית וזמן) - מבני סיבה ותוצאה - דיבור ישיר ועקיף 	<p style="text-align: center;">משדרים לילדים</p>
<p style="text-align: center;">אוצר מילים</p> <ul style="list-style-type: none"> - מילים מתחום התוכן <p style="text-align: center;">ידע לשוני</p> <ul style="list-style-type: none"> - דיבור ישיר ועקיף - משפטי שאלה - משפטי יש/אין - משפטי ציווי ושליחה - נטיית הפועל 	<p style="text-align: center;">עלילונים וקריקטורות מעיתוני ילדים</p>

<ul style="list-style-type: none"> - נטיית מילות היחס - פניות והסגרים - כינויי רמז 	
<ul style="list-style-type: none"> אוצר מילים - פעלים בתחום ההתנהגות - מילות נימוס ידע לשוני - פעלים בציווי ביחיד וברבים - משפטים סתמיים - משפטי זמן - משפטי שלילה - מבנים מודליים (חובה ל..., כדאי ל...) - דרכי פנייה 	הוראות והנחיות לציבור

ג. השיח העיוני	
הדגשים	סוג הטקסט
<ul style="list-style-type: none"> אוצר מילים - מילים מתחום התוכן - שמות מופשטים, כגון 'תופעה', 'תהליך', 'נושא', 'תחום' ידע לשוני - שמות עצם מופשטים לציון פעולות, גורמים, חוקים ותהליכים - כינויי גוף: כינויים חבורים - משפטים סבילים 	טקסט מידע <ul style="list-style-type: none"> * ערך בלקסיקון * קטעים מספרי לימוד ומספרי יען
<ul style="list-style-type: none"> אוצר מילים - מילות נימוק, הוכחה, ביסוס, תירוץ - מילים מתחום התוכן - מילים טעונות - פועלי הבעה: התנגד, הסכים, טען, ציין, קבע, שלל ידע לשוני - הסגרים - משפטי סיבה - מילות קישור (של הוספה) - משפטים בעלי פסוקיות שונות - משפטים מאוחדים לסוגיהם 	טקסט טיעוני

ד. הספרות	
הדגשים	סוג הטקסט
<p style="text-align: center;">אוצר מילים</p> <ul style="list-style-type: none"> - ביטויים וניבים - מילים נרדפות והפכים - שמות, פעלים ומילות רגש בסיפורים שבהם עוסקים <p style="text-align: center;">ידע לשוני</p> <ul style="list-style-type: none"> - מבני סיבה ותוצאה - דיבור ישיר ודיבור עקיף - מיליות קישור (סיבה ותוצאה, תכלית וזמן) - תבניות של תוארי הפועל (כגון במהירות, במיוחד) - נטיית הפועל: פעלים בעבר, בהווה ובציווי - שמות תואר - נטיית מילות יחס - סימני פיסוק 	<p style="text-align: center;">סיפורים קצרים</p> <ul style="list-style-type: none"> * מחיי היום-יום * מהפנטזיה * סיפורים עממיים, בדיחות
<p style="text-align: center;">אוצר מילים</p> <ul style="list-style-type: none"> - ביטויים וניבים - מילים נרדפות והפכים <p style="text-align: center;">ידע לשוני</p> <ul style="list-style-type: none"> - מבני סיבה ותוצאה - מיליות קישור מזדמנות - תבניות של תוארי פועל (כגון: בעצבנות, בעצלתיים) - נטיית הפועל: פעלים בעבר, בהווה, בעתיד ובציווי - שמות תואר - נטיות מילות יחס - סימני פיסוק מזדמנים 	<p style="text-align: center;">משלים</p>
<p style="text-align: center;">אוצר מילים</p> <ul style="list-style-type: none"> - שמות ופעלים מתחום התוכן - מילים נרדפות - הפכים - מילים המופנות לרגש <p style="text-align: center;">ידע לשוני</p> <ul style="list-style-type: none"> - שמות עצם ושמות תואר - תבניות של תוארי פועל - סימני פיסוק 	<p style="text-align: center;">שירים ופזמונים</p>

פתגמים	אוצר מילים
	- מילים המופנות לרגש
	- מילים המופנות אל ההיגיון
	- נרדפים והפכים
	ידע לשוני
	- פעלים בציווי ובעתיד 'עשה' ו'אל תעשה'
	- משפטים שמניים
	- משפטי יש/אין
	- משפטי שלילה
	- משפטי תנאי
	- משפטים מחוברים (מאוחים)
	- חלקים כוללים
	- כינויים חבורים
	- סימני פיסוק: נקודתיים, קו מפריד, נקודה ופסיק

קריאה		
הבנה של המשמעות הגלויה / הפקת מידע		א.
ההישג הנדרש	דוגמאות ופעילויות	הכיתה
* זיהוי וארגון ידע נתון בתוך טקסטים קצרים ופשוטים מעולמות השיח המוכרים.	- מארגנים מידע בטבלה בהסתמך על הטקסט הנתון. - אילו ערים נקראות "ערים ירוקות", בהסתמך על הטקסט. סמנו את התשובה הנכונה.	ה'-ו'
* קריאת הזמנות (כגון: למסיבת יום הולדת, מסיבת כיתה); ברכות (כגון: לבני משפחה ולחברים לרגל חג, ליום הולדת, להחלמה ממחלה); הודעות (כגון הודעה על אבדה), פרסומות ומודעות.	- מספרים על אירועים מסוימים כמו תקופת החגים, ע"י שאלות ותשובות: איך אתה חוגג? עם מי? מה אתם אוכלים בחג? את מי אתם מבקרים? - מכינים כרטיס ברכה לרגל החג, ומקריאים בפני הכיתה.	
הבנה של המשמעות הסמויה / הסקת מסקנות		ב.
ההישג הנדרש	דוגמאות / פעילויות	הכיתה
* הבנת רעיונות המשתמעים מהטקסט.	- עונים על שאלות כמו: מהו הרעיון המרכזי בטקסט?, מי היא הדמות המרכזית?, ציין את תכונותיה של הדמות הראשית. - האם האיש, בסיפור לפניכם, מצא את כל מה שחיפש? הסבירו.	ה'-ו'
הסבר, קישור ויישום רעיונות ומידע		ג.
ההישג הנדרש	דוגמאות / פעילויות	הכיתה
* אפיון הדמויות על סמך הכתוב בטקסט.	- המלך מזכיר לעצמו כל הזמן כי חייו בסכנה. מדוע הוא חושש לחייו? הסבר! - מה אפשר ללמוד על דמותה של הגיבורה מהמחשבות והרגשות שעוברות עליה מדי ערב בשדה? נמק!	ה'-ו'

ד. הערכת התוכן והבנת המרכיבים / האמצעים הלשוניים והטקסטואליים	
הכיתה	ההישג הנדרש
ה'ו'	* הבעת דעה אישית ומנומקת על טקסט תוך התייחסות לתוכן.
	- עונים על שאלות כמו: אילו היית במקום המלך, איך היית מתנהג? הסבר! - מה ניתן ללמוד על האחים מהדרך שבה פעלו ביער? נמק את דעתך
כתיבה	
א.	כתיבת טקסט סיפורי
הכיתה	ההישג הנדרש
ה'ו'	* חיבור משפטים קצרים ופשוטים על סמך מילים מעולמות התוכן של התלמיד.
	- מציגים בפני התלמידים תמונות שונות שקשורות לנושא מסוים. התלמיד צריך לכתוב משפט מתחת לכל תמונה שבו מתאר את המתרחש. בסוף, התלמיד מחבר את המשפטים ביחד וכותב סיפור.
	* חיבור קטע קצר על סמך סיפור נתון.
	- אחרי שקראתם את הטקסט, כתבו קטע קצר ובו ספרו איך אתם שומרים על סביבה נקייה בשכונתכם?
ב.	כתיבה של טקסט מפעיל
כיתה	ההישג הנדרש
ה'ו'	* כתיבת הוראות ברצף בנושאים מעולמות התוכן של התלמיד, ע"י שימוש במילות קישור מתאימות לרצף ועל דרך הציווי.
	- כותבים הוראות ברצף סביב נושא מסוים, כמו: איך להתנהג בטיול השנתי.
	* מילוי שאלון עם טכניקות תשאול שונות: כן/לא, השלמת משפטים חסרים במילים מסוימות ושאלות רבות ברירה.
	- ממלאים טופס פרטים אישיים למען השתתפות באירוע בית ספרי.

	* חיבור הוראות והנחיות הקשורות לחיי בית הספר (כגון: הוראות ניקיון, תקנון בית הספר, הנחיות לבחירת ועד הכיתה).	- בבית הספר נערך שבוע "איכות הסביבה", ועל כן מנסים לחבר הוראות והנחיות לשמירה על סביבה נקייה בין כתלי בית הספר.
	* כתיבת מכתב ברכה אישי קצר למטרות שונות.	- כותבים מכתב אישי לחבר לברך אותו ביום הולדתו, או מכתב לחולה לאחל לו החלמה מהירה.
	כתיבת טקסט תיאורי	
הכיתה	ההישג הנדרש	דוגמאות/ פעילויות
ה'-ו'	* חיבור משפטים קצרים ופשוטים על סמך מילים מעולמות התוכן המוכרים ללומד.	- כותבים תיאור קצר של ליל חורף: מה רואים? מה שומעים? ומה מרגישים?
	* כתיבת תיאור קצר של תמונה נתונה.	- כותבים תיאור קצר לתופעת טבע שנראית בתמונה, כמו: שיטפונות, כולל זמן, מקום והרגשה. - כותבים תיאור קצר לאירוע שהשתתפו בו על סמך תמונה נתונה, כמו: יומולדת, חג, מסיבה...
	* חיבור מודעות בנושאים מעולמם של התלמידים, כגון: מודעות על אירועים בבית הספר ובקהילה, הצגות וחוגים.	- בוחרים נושא למודעה, כמו הצגה לכבוד החג, שיתקיים בבית הספר. במודעה מציינים את מקום האירוע, באיזה שעה ומה כולל האירוע עצמו.
	* כתיבת עלילונים קצרים והמרתם לסיפור בכתב או בעל-פה.	- מביאים תמונות של אנשים שמדברים, ומבקשים מהתלמידים לכתוב מה כל אחד אומר לשני בנושא מסוים כמו: כדורגל לבנות. בשלב השני מבקשים מהתלמידים להמיר את הדברים שנאמרו לסיפור בכתב או בעל פה שיציגו בפני הכיתה.

כתיבה של טקסט טיעוני		ד.
דוגמאות/ פעילויות	ההישג הנדרש	הכיתה
<p>- המורה מחלקת את הכיתה לזוגות. כל אחד מספר לבן זוגו בכיתה על אירוע/ חוויה/ מקרה שלא ישכח לעולם. אחר כך כל אחד יספר את הסיפור של חברו בפני הכיתה.</p> <p>- בכפר שלנו נערך טקס לרגל מסיק הזיתים, הטקס ממש יפה, אני אוהב להשתתף בו כי....</p>	* כתיבת משפטים שמביעים את דעתו של הלומד.	ה'-ו'

האזנה

האזנה		
הבנת מילות מפתח (מילים עיקריות להבנת המידע הנמסר) בסוגי שיח שונים ומגוונים		א.
ההישג הנדרש	דוגמאות/ פעילויות	הכיתה
* הבנת מילות מפתח בשיחות יומיומיות, פרסומות, שירים פשוטים, פזמונים ותשדירי ספורט.	- משחזרים בשפה פשוטה ומובנת הוראות ששמעו. - מספרים מחדש בשפה פשוטה סיפור או שיר ששמעו.	
הבנת רצף רעיוני בסוגי שיח שונים ומגוונים.		ב.
ההישג הנדרש	דוגמאות ופעילויות	הכיתה
* הבנת רצף אירועים בשיחות יומיומיות, פרסומות, שירים פשוטים, תשדירי ספורט.	- צופים בפרסומת בטלוויזיה או מאזינים לה ברדיו, ומספרים מה משך אותם באותה פרסומת ומה החיסרון שלה, ומשדרגים את הפרסומת לדבר מעניין יותר בהתאם לציפיותיהם.	ה'-ו'
יישום מידע מסוגי שיח שונים		ג.
ההישג הנדרש	דוגמאות/ פעילויות	הכיתה
* שימוש במידע מכונן לביצוע מטלות מעולם התוכן של התלמיד.	- מציינים צורות לפי הוראות מושמעות. כמו: " ציירו עיגול סביב הפועל בכל משפט ומתחו קו מתחת לשם העצם".	ה'-ו'

דיבור

דיבור		
א.	יכולת הצגה עצמית הולמת לגיל ולמצב	
הכיתה	ההישג הנדרש	דוגמאות/ פעילויות
ה'-ו'	* הצגה עצמית, כולל הצגת המשפחה ותיאור הסביבה הקרובה.	- עונים על שאלות כמו: איפה אתה גר? מאיזה משפחה אתה? התחביבים שלך? - מחברים תעודת זהות לכל תלמיד, שכוללת: שם פרטי ושם משפחה, כתובת ומקום מגורים ותחביבים.
ב.	היכולת להשתתף באופן פעיל בשיחה תואמת את עולם התוכן	
הכיתה	ההישג הנדרש	דוגמאות/ פעילויות
ה'-ו'	* השתתפות בשיחה בנושאים יומיומיים, הקשורים למשפחה, לשכונה ולבית-הספר.	- משתתפים בשיחה סביב סיפור ששמעו ממקור מסוים, כמו: המורה, ההורים, הטלויזיה, התלמידים: "האם זה נכון שאנחנו לא יוצאים לטיול השנתי בשנה הנוכחית?"
ג.	היכולת לדווח על חוויות ועל אירועים אישיים או על חוויות שנצפו/ נקראו	
כיתה	ההישג הנדרש	דוגמאות/ פעילויות
ה'-ו'	* דיווח על חוויות, על אירועים אישיים ועל הסביבה הקרובה.	- מדווחים על חוויה שעברו או מעשה התנדבות שהיו שותפים לו, כמו: עזרה לנזקקים. - המורה מחלקת את הכיתה לזוגות. כל אחד מספר לבן זוגו בכיתה על אירוע/ חוויה/ מקרה שלא ישכח לעולם. אחר כך כל אחד יספר את הסיפור של חברו בפני הכיתה.
	* תגובה על עמדות ועל העדפות של אחרים, הבעת התרשמות ותיאור רגשות.	- המורה מכינה כרטיסיות עם הבעות פנים שונות, היא מציגה את זה בפני הכיתה, ואז מבקשת מכל תלמיד לבחור הבעת פנים מסוימת, להביע את דעתו ולנמקה.

הידע הלשוני

א.	פונולוגיה (תורת ההגה)
הכיתה	ההישג הנדרש
ה'-ו'	<p>* זיהוי הצלילים המיוצגים על ידי צירופים של עיצורים ותנועות.</p> <p>- קראו את המשפט הבא, וציינו בע"פ את שם התנועה והקול/ הצליל שלה בכל אחת מהמילים :</p> <p>הִתָּה לִי קִפְסַת צְבָעִים- זוֹהָרִים, נְעִימִים וְנָאִים.</p>
	<p>* ביטוי מילים ומשפטים קצרים ושלמים עם הגייה תקינה על סמך היכרות עם סימני תורת ההגה הבסיסיים :</p> <p>שוואים, דגשים, אימות קריאה, טעם ומפיק.</p>
	<p>* הכרת תפקידם של סימני פיסוק נוספים :</p> <p><u>פסיק</u>, <u>מירכאות</u>, <u>סימן קריאה</u>, <u>נקודתיים</u> ו<u>סוגריים</u></p> <p>ואת דרך השימוש בהם בטקסט הכתוב.</p>
	<p>- השתמשו בסימני הפיסוק הבאים : נקודה, סימן שאלה, סימן קריאה, נקודתיים ומירכאות, וכתבו את סימן הפיסוק המתאים במשפטים הבאים :</p> <p>1. מי מכס יודע את התשובה</p> <p>2. שבו בשקט</p> <p>3. בשבוע שעבר ביקרתי בירושלים</p>

מורפולוגיה (תורת הצורות)		ב.
ההישג הנדרש	דוגמאות/ פעילויות	הכיתה
* שימוש תקין בפועל מגזרת השלמים בבניין קל ונפעל בגופים השונים בשלושת הזמנים ובדרך ציווי, בפעלים מוכרים.	כתבו את הפועל בצורה הנכונה, בהתאם למשפט : - יסמין _____ (ר-ד-מ) מול הטלוויזיה. - דינה _____ (ב-ה-ל) כשהדלת נסגרה. - יוסף _____ (ה-ל-ך) לחפש את אחיו. - אמיר _____ (נ-ס-ע) לטיול בגליל.	ה'ו'
* הכרת דגמי הנטייה של הבניינים התפעל, גזרות פ"י, ל"א, פ"נ, לפעלים שכיחים מעולמות התוכן הקרובים.	כתבו את הפועל בצורה נכונה, לפי הזמן הנתון ובהתאם למשפט : - רמי _____ (ק-ר-א, הווה) עיתוני ספורט. - אסנת _____ (י-ד-ע, הווה) איך להתנהג בכיתה.	
* שימוש בשם המספר בזכר ובנקבה, במספר יסודי מ 1-100, סודר מ 1-100 ; שימוש נכון בתאריך וגיל למטרות שונות.	- כתבו במספרים סודרים , לפי מערכת השעות שלכם : השיעור ה _____ חשבון, השיעור ה _____ - עברית, השיעור ה _____ - ספורט ועוד. - יש לי _____ (דוד/דודים) אחד וחמש _____ (דודה/ דודות).	

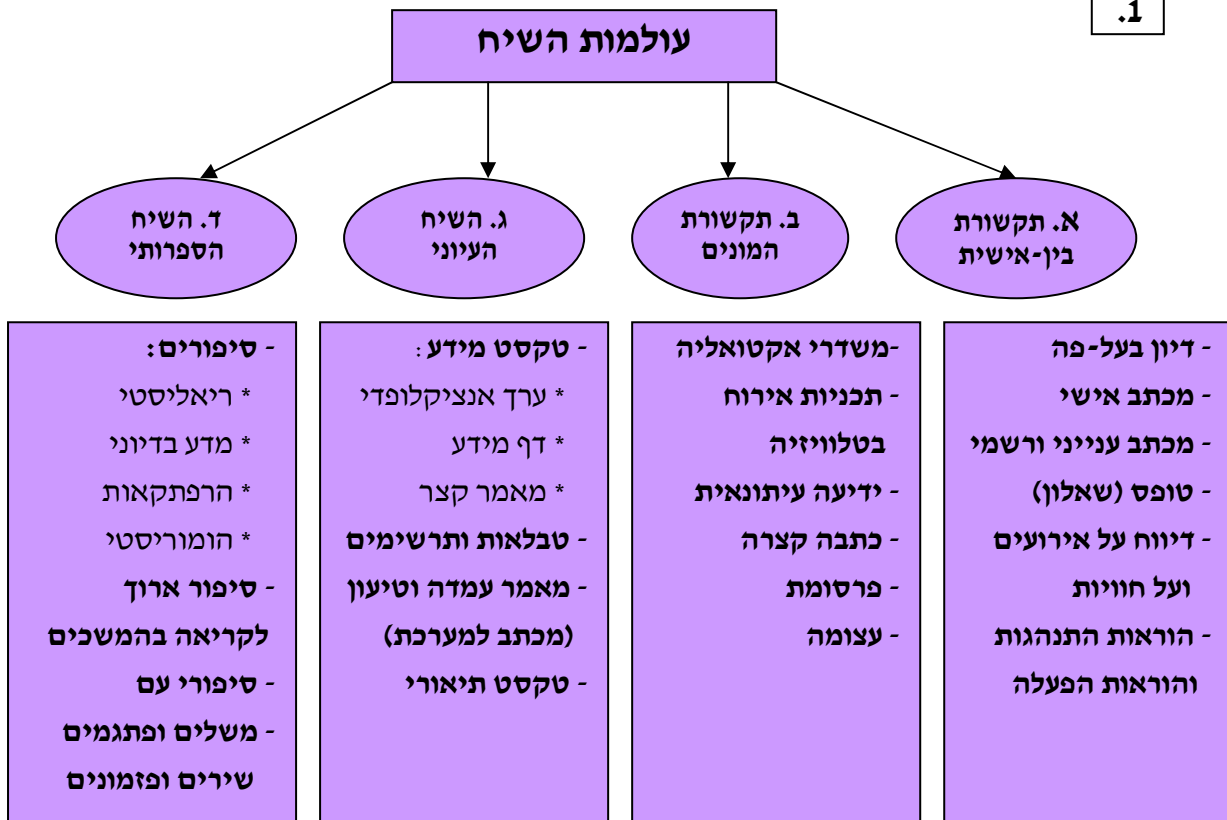
ג. הכיתה	תחביר	
ה' - ו'	* זיהוי חלקי המשפט: פנייה והסגר, ושימוש תקין בהם.	- ציינו אם המילים המסומנות בקו הן פנייה או הסגר: סבי, <u>זכרונו לברכה</u> , היה איש טוב. <u>לינא</u> , גשי לחדר המנהל, בבקשה!
	* הכרת תפקידיהן של מילות הקישור ודרכי השימוש בהן למטרות הבנה והפקה של טקסטים.	השלימו את המשפטים בעזרת מילות קישור: - רינא הלכה, _____ רמי נסע. (תוספת) - רינת הלכה, _____ פאדי נסע. (תוצאה)
	* חיבור משפט שאלה פשוט בעזרת השימוש במילות שאלה.	- בחרו את התשובה הנכונה מבין שתי התשובות המוצעות: (כמה / איפה) _____ עולים שני כדורי גלידה? (לאן / מתי) _____ מתחיל החופש הגדול? -חברו משפט שאלה שבו תשאלו על מבצע הפעולה במשפט שלפניכם: דינה הולכת בכבוש עם חברותיה.
	* זיהוי משפטים הכתובים בדיבור ישיר או עקיף.	- הדגישו בצבע אדום את המשפטים שהם דיבור ישיר, ובצבע צהוב את המשפטים שהם דיבור עקיף. - הקיפו את הפעלים שמגלים שתמי מדברת.
	* שלילת משפט פועלי ומשפט שמני.	- כתבו את ההפך לכל משפט כמו בדוגמה: יש לי חתול אין לי חתול יש לה כדור _____ אין לך זמן _____
	* התאמה במין ובמספר בין הנושא והנשוא ובין השם והתואר.	- קבעו את מקומה של המילה בסוגריים והעתק את המשפט מחדש: האומן הראה את הציור למלך (הצבעוני). הילדה נפלה מעל העץ (הגבוהה).

	סמנטיקה	ד.
דוגמאות/ פעילויות	ההישג הנדרש	הכיתה
- ציירו במחברת מאכל האהוב עליכם, וכתבו מאיזה חומרים הוא מוכן.	* הרחבת אוצר המילים שלו (כולל הפכים ונרדפים) עפ"י עולמות התוכן הקרובים שלו : מקצועות לימוד, לוח שנה... * הכרת מבנה המילון וידע למצוא את המשמעות על ערך נתון במילון דו- לשוני : עברי- ערבי.	ה'-ו'
- חפשו במילון את הביטויים "עיניו בראשו" ו "בגובה העיניים", ושלבו אותם במשפט משלכם.	* הכרת מספר ניבים, ביטויים ופתגמים שכיחים וידע להשתמש בהם.	
- איזה פתגם מתאים יותר לסיפור : " ואהבת לרעך כמוך", "טובים השניים מן האחד", הסבר.		

3. מפרט תכנים לכיתות ז'-ט'

בשלב זה מבססים ומעמיקים את הידע השפתי שנרכש בשלבים הקודמים; מרחיבים את אוצר המילים והביטויים; מציבים בפני התלמידים אתגרים בהבנה ובהבעה בכתב ובעל פה של טקסטים מורכבים וארוכים יותר, אותנטיים במידת האפשר, המקרבים אותם לעולם דובר העברית שסביבם. בשכבת גיל זו יתחיל לימוד מובנה של מקצת הידע הלשוני לצד המשך הלימוד המשולב בטקסטים.

1.

עולמות התוכן:
 תרבות: טלוויזיה, תיאטרון, קולנוע, מוסיקה, ציור ופיסול; טבע; כלכלה; היסטוריה; מוסדות השלטון – המקומי והמרכזי; אקטואליה, עיתונות; ערכים; תיירות

הדגשים	סוג הטקסט
<p>אוצר מילים</p> <ul style="list-style-type: none"> - מילים בתחום התוכן - פעלים וביטויים להבעת דעה, הסכמה ומחלוקת, כגון: אני מסכים, אני חולק על, בניגוד לדעתך, לדעתי, לפי הבנתי וכדומה <p>ידע לשוני</p> <ul style="list-style-type: none"> - נטיית הפועל לפי גופים - הסגר <p>השיח</p> <ul style="list-style-type: none"> - שיתוף פעולה בין המשתתפים בדיון - השתלבות בדיבור על פי המוסכם - הקשבה ותגובה הולמת לדברי אחרים - טענות ענייניות (רלוונטיות) ומבוססות - התאמת נימת הדיבור ועצמת הקול - בחירת משלב מתאים ודיבור מנומס 	<p>דיון בעל-פה</p>
<p>אוצר מילים</p> <ul style="list-style-type: none"> - ביטויי פנייה (שלום רב לך, ... יקר) - ביטויי סיום למכתב (שלך, באהבה, להתראות בקרוב וכדומה) - מילים המביעות רגשות - שמות תואר מועצמים, גם מלשון הדיבור <p>ידע לשוני</p> <ul style="list-style-type: none"> - פעלים בגוף ראשון ושני - משפטים מורכבים מסוגים שונים - משפטי שאלה מסוגים שונים <p>השיח</p> <ul style="list-style-type: none"> - מבנה: תאריך, פנייה, גוף המכתב, סיום, חתימה - נוסחאות לשאלה על שלום הנמען 	<p>מכתב אישי</p>
<p>אוצר מילים</p> <ul style="list-style-type: none"> - מילים בתחום התוכן - מילות בקשה, תלונה, תודה <p>ידע לשוני</p> <ul style="list-style-type: none"> - משפטים מורכבים בעלי פסוקיות סיבה, תנאי, ויתור וכדומה. - משפטי איחוי ביחס של סיבה ותוצאה, ויתור, ניגוד וכדומה. - סימני פיסוק. 	<p>מכתב ענייני ורשמי</p>

<p>השיח</p> <ul style="list-style-type: none"> - נסיבות : יחס מוען ונמען ומטרת המכתב - מבנה : תאריך, פרטי המוען, פרטי הנמען, פנייה, (הנידון), גוף המכתב, משפט סוגר (סיום), חתימה - ניסוח תמציתי וברור - לשון עניינית : הימנעות ממילים המביעות רגשות עזים, לשון אדיבה ומאופקת - נוסחאות של משפטי סיום לפי מטרת המכתב. 	
<p>אוצר מילים</p> <ul style="list-style-type: none"> - מילות הוראה ידע לשוני - פעלים בציווי השיח - צמצום ודיוק 	<p>טופס (שאלון)</p>
<p>אוצר מילים</p> <ul style="list-style-type: none"> - מילות רגש - מילים מעצימות (סופרלטיבים) - מילים בתחום התוכן ידע לשוני - תיאורי מקום ותיאורי זמן - משפטי זמן - מילות קישור של מקום ושל זמן, כגון : בזמן ש..., כש..., אחרי ש..., ברגע ש... השיח - סדר כרונולוגי או סיבתי - הבחנה בין עובדות לרגשות 	<p>דיווח על אירועים ועל חוויות</p>
<p>אוצר מילים</p> <ul style="list-style-type: none"> מילים בתחום התוכן ידע לשוני - פעלים בציווי - פעלים בעתיד - צורות פועל סתמיות - משפטים פועליים קצרים - מבנים מודליים, כגון : 'יש לעשות', 'צריך לשים' - מילות זמן, כגון : אחר כך, לפני כן - תיאורי אופן, כגון : בזהירות, בעדינות - שם המספר 	<p>הוראות הפעלה והוראות התנהגות</p>

השיח	
- מבנה : כותרת, פנייה לנמען, חלוקה לסעיפים, כותרות משנה וכדומה	
- ניסוח בהיר ותמציתי	
- שימוש באמצעים חזותיים	

הדגשים	סוג הטקסט
<p style="text-align: center;">אוצר מילים</p> <p>- מילים בתחום התוכן</p> <p>- פועלי הבעה : העריך, האמין, הסביר וכדומה</p> <p style="text-align: center;">ידע לשוני</p> <p>- פעלים בגוף שני</p> <p>- משפטי שאלה מורכבים</p> <p>- הסגרים</p> <p style="text-align: center;">השיח</p> <p>- תסריט המשדר : רשימת הנושאים, המשתתפים, הזמן המיועד לכל נושא, שאלות מתאימות לנושא</p> <p>- מבנה : הצגת הנושא (כותרת), עיקרי הדברים, ריאיון עם דמות רלוונטית, פרשנות</p>	<p style="text-align: center;">משדרי אקטואליה, תכניות אירוח בטלוויזיה</p>
<p style="text-align: center;">אוצר מילים</p> <p>- מילים בתחום התוכן</p> <p>- מילות זמן ומילות מקום</p> <p>- קיצורים וראשי תיבות נפוצים, כגון : בי"ח, בי"ס, ארה"ב, מסי, טל'</p> <p>- פועלי הבעה : אמר, טען, ציין, העריך וכדומה</p> <p style="text-align: center;">ידע לשוני</p> <p>- פעלים בצורת סביל</p> <p>- שמות פעולה</p> <p>- צורות פועל סתמיות</p> <p>- דיבור ישיר ודיבור עקיף</p> <p>- מילות קישור לציון יחסי זמן</p> <p style="text-align: center;">השיח</p> <p>- מבנה הידיעה : כותרת, כותרת-משנה, פתיח, גוף הידיעה</p> <p>- סימני פיסוק : נקודתיים לפני ציטוט ללא שימוש במירכאות וכדומה</p> <p>- עובדות מול פרשנות</p> <p>- אמצעים חזותיים : תמונות, איורים, טבלאות</p>	<p style="text-align: center;">ידיעה עיתונאית</p>

<p style="text-align: center;">אוצר מילים</p> <ul style="list-style-type: none"> - מילים בתחום התוכן - פועלי הבעה : טוען, מסכים עם, חולק על, מתנגד וכדומה - פעלים המציינים מצב ושינוי מצב - מילים טעונות <p style="text-align: center;">ידע לשוני</p> <ul style="list-style-type: none"> - שמות פעולה - דיבור ישיר ודיבור עקיף - מילות קישור לציון הוספה והסתייגות <p style="text-align: center;">השיח</p> <ul style="list-style-type: none"> - מבנה הכתבה : פתיחה, הצגת הנושא, פיתוח הנושא על ידי תיאורים והבאת מידע, הצגת דעות שונות על הנושא, סיום - הבחנה בין עובדות לדעות 	<p style="text-align: center;">כתבה קצרה</p>
<p style="text-align: center;">אוצר מילים</p> <ul style="list-style-type: none"> - מילים בעלות קונוטציות חיוביות - מילים מעצימות (סופרלטיבים) <p style="text-align: center;">ידע לשוני</p> <ul style="list-style-type: none"> - פעלים בציווי - צורות פועל סתמיות - צירופי סמיכות - משפטי תנאי, מקושרים ולא מקושרים (אסינדיטיים), כגון : ... קנית זכית... - משפטי נושא : מי ש..., מה ש... - שאלות, תשובות המנוסחות כמשפט חסר <p style="text-align: center;">השיח</p> <ul style="list-style-type: none"> - דרכי שכנוע : פיתוי, איום, מוטיב העדר וכדומה - פנייה לרגש - אמצעים רטוריים : * משחקי לשון וצליליות, כגון "במקום להמר כדאי למהר" * ססמאות * מילים וביטויים דו-משמעיים, כגון : "אתם מוזמנים להתמזג" * תיאורים מוגזמים * סימני פיסוק כאמצעי רטורי - אמצעים גרפיים-חזותיים 	<p style="text-align: center;">פרסומת</p>

<p>עצומה</p> <p>אוצר מילים :</p> <ul style="list-style-type: none"> - מילים טעונות ידע לשוני - פעלים בציווי - פעלים בעתיד - צורות פועל סבילות - מבנים מודליים (חייב ל..., צריך ל..., אסור ל...) - משפטי תנאי השיח - מבנה : כותרת, פנייה לנמען, תיאור המצב, תביעה, דרישה, נימוקים וטיעונים, אזהרות, מסקנות והמלצות, חתימה - נסיבות - שימוש בגוף ראשון ובגוף שני, כגון "אנו פונים אליכם..." - סימני פיסוק : סימן קריאה, סימן שאלה, שלוש נקודות 	
---	--

הדגשים	סוג הטקסט
<p>אוצר מילים</p> <ul style="list-style-type: none"> - מילים בתחום התוכן ידע לשוני - משפטים שמניים - משפטים פועליים - משפטים כוללים - תמורה ותמורה מפרטת השיח - עקרונות מארגנים של טקסט מידע - הכללה ופירוט - יחסים לוגיים בין חלקי הטקסט - הבחנה בין עיקר לטפל - קישור לידע-עולם כללי ולידע תחומי - שלבי הכתיבה : איסוף המידע, תכנון וארגון, כתיבת טיוטה, שכתוב ועריכה 	<p>טקסט מידע :</p> <ul style="list-style-type: none"> * מאמר קצר * ערך אנציקלופדי * דף מידע * טבלאות ותרשימים
<p>אוצר מילים</p> <ul style="list-style-type: none"> - מילים המציינות צבע, צורה, מרקם - מילים המביעות התרשמות - מילים טעונות 	<p>טקסט תיאור</p>

<p>ידע לשוני</p> <ul style="list-style-type: none"> - משפטים שמניים לסוגיהם - שמות תואר - צירוף שם תואר ושם עצם (כגון : יפה תואר, דקת גזרה) <p>השיח</p> <ul style="list-style-type: none"> - מטרת המוען בתיאור - תיאור אובייקטיבי ותיאור סובייקטיבי - העיקרון המארגן של התיאור - דימויים 	
<p>אוצר מילים</p> <ul style="list-style-type: none"> - מילים להבעת עמדה : פעלים, הסגרים - מילות השוואה וניגוד - מילים טעונות <p>ידע לשוני</p> <ul style="list-style-type: none"> - משפטים מורכבים בעלי פסוקית מושא - מבנים של סיבה ותוצאה - משפטי איחוי ביחס של ניגוד - מבני השוואה <p>השיח</p> <ul style="list-style-type: none"> - מבנה של כתיבת טיעון : טענה, ביסוס ומסקנה - קישוריות ולכידות - קשרים לוגיים - הדגמה - פירוט והכללה - הבחנה בין דעות ועובדות - אמצעים רטוריים, כגון שאלות רטוריות, חזרות, מילים טעונות 	<p>מאמר עמדה וטיעון (למשל מכתב למערכת)</p>

הדגשים	סוג הטקסט
<p>אוצר מילים</p> <ul style="list-style-type: none"> - מילים בתחום התוכן - מילים נרדפות - הפכים וניגודים - מילים המביעות רגש - מילות תיאור <p>השיח</p> <ul style="list-style-type: none"> מאפיינים ומבנה : - דמויות ועלילה - סדר אירועים – כרונולוגי וסיבתי - פתיחה, סיום, נקודות מפנה - המספר וקולו - דיאלוגים, דיבור ישיר ודיבור עקיף - מסרים רעיוניים - הומור 	<p>סיפורים:</p> <ul style="list-style-type: none"> * ריאליסטי * פנטסיה ומדע בדיוני : * הרפתקאות * הומוריסטי <p>סיפורי עם</p>
ראה לעיל כיתות ה'-ו'	משלים ופתגמים
<p>אוצר מילים</p> <ul style="list-style-type: none"> - מילים בתחום התוכן - מילים נרדפות - ניגודים - מילות רגש - סופרלטיבים <p>השיח</p> <ul style="list-style-type: none"> עיצוב : - שורות ובתים - כותרת - מצלול: חריזה וחזרות - לשון ציורית - דימויים ומטאפורות 	<p>שירים ופזמונים</p>

נושאים לשוניים ללימוד בכיתות ז'-ט'

בצד הקניית הידע הלשוני במסגרת עולמות השיח, יש להקצות בשלב זה זמן ללימוד שיטתי של נושאים לשוניים אחדים. נושאים אלו מפורטים להלן.

גם בנושאים אלה, חשוב לצאת מתוך טקסטים ולתרגל וליישם בתוך הקשרים – משפטים וטקסטים קצרים.

הפועל

- נטיית הפועל בגזרת השלמים: הבניינים, הזמנים, הגופים.
- פעלים בעלי אותיות גרוניות.
- קשרי משמעות בין פעלים מאותו שורש, כגון סידר, הסדיר והסתדר; ספר, סיפר והסתפר.
- שמות פעולה שכיחים לפי בניינים.

השם

הנטייה

מילות יחס	כינויים	צורות נסמך	יחיד ורבים
נטיית מילות היחס על דרך היחיד ועל דרך הרבים (אצלי, אצלך, אצלו; עליי, עליך, עליו)	כינויי שייכות ביחיד וברבים (ספרי, ספרך, ספרו; ספריי, ספריך, ספריו)	צורות נסמך השונות מצורות הנפרד - ביחיד וברבים, בזכר ובנקבה: דָּבַר - דְּבָר- יָלַד - יֶלֶד- תִּיקַי - תִּיקַי- סָפַר - סְפָר- מִמְשָׁלָה - מִמְשָׁלָת- שָׁנָה - שָׁנָת- שָׁמְלוּת - שְׁמָלוּת- מִילַי - מִילוּת-	- יחיד ורבים בתבניות שונות (תכנית - תכניות; תרבות - תרבויות; ספרייה - ספריות; אם - אמהות; ארוך - ארפים) - ריבוי זוגי (נעליים, ידיים) - שמות ללא צורת יחיד (מים, שמים, נעורים) - שמות ללא צורת רבים (עבדות, ילדות) - שמות בריבוי -ין (נישואין) - לשון חז"ל

דרכי התצורה

הֶלְחָמִים	צורנים סופיים ומשמעיהם	משקלים ומשמעיהם
- הרכבי בסיסים: קולנוע, אופנוע, חיידק, רמזור, רכבל, מדרחוב; - מילים מסחריות שהן הלחמים (כגון כספומט). - ראשי תיבות ודרכי קיצור כגון ב"ס, מס'	- הכרת צורני גזירה סופיים, כגון סן, -ון, סית, -ות. - עמידה על משמעות משותפת של שמות בעלי צורן סופי משותף (כגון -ון לציון הקטנה: ילדון, דובון; -ון לציון אוספים: מילון, מחירון).	- זיהוי שורש משותף (בגזרת השלמים) למילים במשקלים שונים, כגון: סָפַר, תספורת, מספר. - זיהוי משקל משותף ומשמעות משותפת לשמות מאותו המשקל, כגון: נָגַר, סָפַר; אֶדְמַת, דְּלָקַת; קָצִיר, קָטִיף; שֶׁחָקוּ, בְּקָדוּן

שם המספר : כל השימושים, כולל מספרים גדולים (מאות ואלפים), תאריך, מספר סתמי, מספר סודר, פי, מספר חלקי ומספר מעורב (שלם וחלקי)

המילון הדו-לשוני

עיון ושימוש במילון עברי-ערבי, ערבי-עברי :

איתור ערך של מילה נוטה (פועל או שם) לפי שיטת המילון, כגון : פעלים לפי שורש או לפי עבר נסתר או לפי שם פועל או לפי צורת ההווה.

מילים נרדפות

הבחנה בדרך השימוש בהן בעזרת המילון, כגון : חמה-שמש, איך-כיצד, שרף-הבעיר, נתן-העניק, סליחה-מחילה, עזר-סייע.

משמעויות שונות לאותה מילה והבחנה במשמעות המתאימה לפי ההקשר, כגון : קומה, תואר, שתייה, עורף.

ניבים וקולוקציות

הבחנה בין עברית לערבית, כגון : ערך ביקור – ערך שיחה – ערך ישיבה = קאם בזיאה – אג'רא מוחאדתי'ה – עקד ג'לסה ; דרב מת'יל – דרב ארקאם – דרב אל... = המשיל – הכפיל – הכה את.

תרגום לא מילולי של ניבים וצירופים כבולים, כגון : בית-ספר = מדרסה ; לא עליכם ! = בעיד אלשר ; בעניין זה = בהאד'א אלח'וצוץ ; מה שלומך ? = כייף חאלק ? ; תנאוול אלטעאם = אכל ; מצא את = עתיר עלא ; חיפש את = בחתי ען.

קריאה		
א.	הבנה של המשמעות הגלויה / הפקת מידע	
הכיתה	ההישג הנדרש	דוגמאות ופעילויות
ז'-ט'	* קריאת טקסט מנוקד בניקוד חלקי והבנתו.	- קוראים את הפסקה השנייה בטקסט הנלמד, וכותבים מהו הרעיון המרכזי ממנה. - קוראים את הפסקה השנייה בטקסט הנלמד, ואומרים אילו פרטי מידע כתובים בה משתקפים בתמונה המצורפת.
	* קריאת טקסטים מגוונים (כמו מידעי, שכנועי, תיאורי ועוד) הקרובים לעולמות השיח המוכרים, והבנתם.	- נותנים דוגמאות מהטקסט להוכחת רעיון מסוים. - עונים על שאלות שדורשות ידע כמו: הדמות הראשית/ מקום וזמן/ מסר/ מוען, נמען.
	* זיהוי הקשרים הלוגיים הבסיסיים המופיעים בטקסט והבנתם.	- ממלאים משפטים בקשרים לוגיים חסרים כמו: הכלב ניסה לעלות לקרון, _____ מנהל התחנה הוריד אותו. העשיר התעלם מן העני, _____ נפגשו איש עם רעהו.
	* קריאת טקסט כתוב בכתב מלא והבנתו.	- קוראים את הטקסט הנלמד, וכותבים מהו הרעיון המרכזי בכל פסקה.
	* קריאת טקסטים אותנטיים, מעובדים ומגוונים מעולם השיח של הספרות והשירה, והבנתם.	- מזהים אמצעים אומנותיים שונים כמו: חזרה, חריזה, דימוי, האנשה. - מתארים את הדמות המרכזית בע"פ ובכתב.
	* זיהוי הקשרים הלוגיים הכתובים בצורה גלויה שבין הפסקאות והבנתם.	- מזהים את הקשר בין הפסקאות השונות ע"י מילות קישור כמו: סיבה ותוצאה, הוספה, ניגוד ועוד.

ב. הבנה של המשמעות הסמויה / הסקת מסקנות	
הכיתה	ההישג הנדרש
ז'-ט'	* הבנת מילים וביטויים מתוך ההקשר.
	דוגמאות/ פעילויות
	- מסבירים ניבים וביטויים שמופיעים בטקסט, למשל: " אתה חכם <u>פי כמה וכמה</u> מאחיד" במשמעות: שווה/ פחות/ יותר מאחיד.
	* הסקת מסקנות לגבי רעיונות מרכזיים המובעים/ משתמעים מהטקסט.
	- עונים על שאלות שקשורות לסיבה ותוצאה. - הסקת מסקנות: " מהן תכונותיו של עץ האלון ואיזה בני אדם הוא יכול לייצג? נמק דעתך".
	* הבנת מסרים המשתמעים מהטקסט.
	- מציינים את מוסר ההשכל בהתאם לרעיונות בטקסט.
ג. הסבר, קישור ויישום רעיונות ומידע	
הכיתה	ההישג הנדרש
ז'-ט'	* השוואה ועימות של מידע בטקסט נתון.
	דוגמאות/ פעילויות
	- עורכים השוואה בין שתי הדמויות שמופיעות בטקסט, ומציינים במה הן שונות ובמה הן דומות זו לזו.
	* זיהוי מסרים מרכזיים/ עיקריים מתוך הטקסט הנתון.
	- מביאים מהטקסט משפטים שמצביעים על המסר הגלוי של הסיפור או על המסר המשתמע מהטקסט עצמו. - עונים על שאלה: מהי המסקנה שהגיע אליה האב מהסיפור שסיפר לבנו? נמק! - עונים על שאלה: מהו המסר שניסה המלך להעביר לעני? הסבר!
	* הבחנה בין דעה לעובדה.
	- ממלאים טבלה שבה מפרטים את המשפטים לעובדה ודעה. - רושמים אמונות או דעות שיש על צבעים ואיל הם משפיעים על חייהם.

ד. הערכת התוכן והבנת המרכיבים / האמצעים הלשוניים והטקסטואליים		
דוגמאות/ פעילויות	ההישג הנדרש	הכיתה
<ul style="list-style-type: none"> - הטקסט שלפניך הוא משל, נמק! - הביעו את דעתכם על היחסים בין הנכד לזקן החולה. 	* הבעת עמדה אישית מנומקת כלפי טקסט נתון.	ז'-ט'
<ul style="list-style-type: none"> - מה אפשר להבין מתרומתה של הדמות להבנת המסר מהטקסט? נמק! - כתבו על הקשר של האמירה "יצא וידיו על ראשו" לסיפור, ומה אפשר ללמוד ממנה לגבי המסר של הסיפור? 	* הערכת המסרים העולים מתוך הטקסט.	

כתיבה (שינוי ניסוח ההישגים לפי צופיה. לא יכולה לשנות בטבלה)

	כתיבת טקסט סיפורי	ז'-ט'
* התלמיד יהיה מסוגל לשחזר סיפור לאחר קריאה או האזנה.	- משחזרים סיפור ששמעו/ קראו במילים שלהם. - כותבים פסקה (10-12 שורות) על נושא " מהו אושר בעיניך"	
* התלמיד יהיה מסוגל לכתוב סיפור קצרצר על סמך רצף של תמונות במסגרת הידע הלשוני המתאים.	- מחברים סיפור על סמך משפטים בודדים וחיבור ביניהם בעזרת מילות קישור.	
* התלמיד יהיה מסוגל להשלים סיפור קצר.	- כותבים סיום אחר לסיפור. - מוסיפים אירוע מסוים לסיפור וממשיכים אותו עם סיום אחר.	
	כתיבה של טקסט מפעיל	ב.
ההישג הנדרש	דוגמאות/ פעילויות	הכיתה
* התלמיד יהיה מסוגל לכתוב הוראות ברצף בנושאים מעולמות התוכן שלו, תוך שימוש במילות קישור מתאימות ובצורת ציווי.	- כותבים את אופן ההכנה לעוגה או איך עושים עפיפון. - כותבים טקסט שיש בו הוראות איך להגיע הביתה, כולל מפה שמבהירה את הדרך.	ז'-ט'
* התלמיד יהיה מסוגל לכתוב מכתב אישי ורשמי לנמענים שונים ולמטרות שונות: ברכה/ הזמנה/ תלונה/ הצעה/ תודה.	- כותבים מכתב למנהל בית הספר ובו מציעים עריכת יום ספורט בבית הספר. - כותבים מכתב למחנך הכיתה ובו מציעים לבקר במקום מסוים.	
* התלמיד יהיה מסוגל למלא טפסים שונים, כגון: טופס השתתפות בכנס, בחוג במתנ"ס.	- ממלאים טופס סביב תופעה מסוימת, כמו: האלימות בבית הספר/ התלבושת האחידה.	
* ניסוח הוראות הפעלה והתנהגות באירועים שונים.	- כותבים הוראות הפעלה למכשיר חשמלי מסוים.	

כתיבת טקסט תיאורי	
הכיתה	ההישג הנדרש
ז'-ט'	* כתיבת תיאור קצר/פסקה על תופעה מהסביבה הקרובה.
	דוגמאות/ פעילויות
	- כותבים תיאור לאופן שבו חוגגים חג מסוים . - כותבים תיאור ליום השפה העברית שנערך בבית הספר, כולל מקום, זמן, תכנית ועוד. - כותבים תיאור לטיול בחיק הטבע שמתחיל ב: " ביום בהיר אחד יצאנו ל.."
	* כתיבת תיאור קצר עפ"י עולמות תוכן מוכרים.
ד.	כתיבה של טקסט טיעוני
הכיתה	ההישג הנדרש
ז'-ט'	* הבעת דעה האישית בנושא מסוים כולל נימוק, והבאת טיעונים ודוגמאות עם קשרים מתאימים.
	דוגמאות/ פעילויות
	- כותבים המלצה לקריאת סיפור מסוים, צפייה בסרט או הצגה. - כותבים תעמולת בחירות למועצת התלמידים שבה מנסים לשכנע בבחירת מועמד מסוים. - כותבים התרשמות ממופע שהוצג בבית הספר כולל דעתם האישית המנומקת של התלמידים.
	* כתיבת התרשמות מאירוע.
	* כתיבת טענה סביב נושא מסוים.
	דוגמאות/ פעילויות
	- עורכים בית משפט מדומה בכיתה, מציגים את התביעה וכל אחד מהתלמידים מתבקש לחבר טענת נגד על מנת להגן על עצמו בפני השופט. - כותבים את טענתם בנושא תכניות ריאליטי, מנמקים אותה, ומביאים דוגמאות להמחשה או נתונים שיכולים לאשש את הטענה שלהם.

האזנה

האזנה		
א.	הבנת מילות מפתח (מילים עיקריות להבנת המידע הנמסר) בסוגי שיח שונים ומגוונים	
הכיתה	ההישג הנדרש	דוגמאות/ פעילויות
ז'-ט'	* הבנת מילות מפתח בשיחות והודעות מוקלטות, תשדירי שירות קצרים של גופי מנהל וגופי שלטון, סרטים, פרסומות, סיפורים בע"פ.	- מציינים את השמות, המקומות, האירועים שהופיעו בטקסט המושמע. - עונים על שאלות שדורשות מידע מסוים : מי? מה? איפה? ...
	* הבנת מילות מפתח ומשפטים עיקריים בשיחות, תשדירים אקטואליים, דיווחים כיתתיים ובית ספריים והוראות הפעלה פשוטות.	- עונים על שאלות שדורשות מידע מטקסט ששמעו או נושא שהוצג לדיון, כמו : איך ניזון הצב? - מסכמים דיון שנעשה בכיתה סביב נושא מסוים במשפטים קצרים ובשפה פשוטה..

ב. הבנת רצף רעיוני בסוגי שיח שונים ומגוונים.		ב.
דוגמאות ופעילויות	ההישג הנדרש	הכיתה
- מוצאים את הרעיון המרכזי בטקסט מידעי מושמע.	* הבנת רצף רעיוני בטקסט מידעי, עיוני וסיפורי.	ז'-ט'
- מסמנים סדר אירועים שונים לפי רצף הופעתם בטקסט מושמע.	* זיהוי דוגמאות ונימוקים רלוונטיים להבנת הרצף הרעיוני.	
- מאתרים את הרצף של האירועים על סמך הקשרים הלוגיים ותפקידיהם, בהסתמך על האזנה.		
יישום מידע מסוגי שיח שונים		ג.
דוגמאות / פעילויות	ההישג הנדרש	הכיתה
- מסמנים מפה באתרים שונים, בהתאם להוראות מושמעות וכותבים דרך הגעה למקום מסוים, לפי בחירתם.	* שימוש במידע מושמע בהקשר לסיטואציה בית-ספרית והעברתו לנמענים אחרים או להקשרים אחרים.	ז'-ט'
- עונים על שאלות בהתבסס על טקסט מושמע. - ממלאים טבלה עם נתונים מושמעים.	* שימוש במידע מושמע למטרות יישומיות שונות.	

דיבור

דיבור		
יכולת הצגה עצמית הולמת לגיל ולמצב		א.
ההישג הנדרש	דוגמאות/ פעילויות	הכיתה
*הצגה עצמית, כולל תחביבים והעדפות אישיות.	- המורה מכינה שעון, כשבמקום מספרים מופיעים רגשות. כל תלמיד מתבקש לבחור תכונה שמתאימה לרגשותיו ברגע הנתון ולנמקה. למשל: "אני מרגיש שמח, מפני ש..."	ז'-ט'
* הצגה עצמית, כולל זהותו החברתית ומקום מגוריו.	- המורה מבקשת מהתלמידים להתחלק לזוגות, ומבקשת מכל זוג לערוך שיחה בין שני אנשים שונים, כמו: מראיין ומרואיין, תלמיד יהודי ותלמיד ערבי, תייר ותושב המקום ועוד.	*
היכולת להשתתף באופן פעיל בשיחה תואמת את עולם התוכן		ב.
ההישג הנדרש	דוגמאות/ פעילויות	הכיתה
* השתתפות בשיחה והבעת דעות בנושאים בעלי אופי חברתי.	- דנים עם המורה בנושא מסוים, כמו יציאת האישה לעבודה, תוך כדי הבעת דעות אישיות ומתן נימוקים משכנעים.	ז'-ט'
* השתתפות בשיחה והבעת דעות ועמדות בנושאים כלליים שונים.	- משחקי תפקידים: עורכים שיחה עם נציג שרות, שאליו הפנה אתכם בעל החנות, שקניתם אצלו את האופניים שהתקלקלו, ויש לכם ביטוח עליהם.	*

ג. היכולת לדווח על חוויות ועל אירועים אישיים או על חוויות שנצפו/ נקראו		כיתה
דוגמאות/ פעילויות	ההישג הנדרש	ז'-ט'
- המורה ממנה "כתב הכיתה", כשבכל שבוע היא בוחרת תלמיד אחר שיביא כתבה חשובה ומעניינת, ויספר עליה בפני הכיתה במשך 5 דקות. הכתבה הכי מעניינת תזכה בפרס.	* דיווח על אירועים שנקראו/ נשמעו או נצפו.	
- צופים בסרט שמביאים לכיתה, ובסוף המורה מבקשת לשמוע על אהדתם לדמות מסוימת ולנמק אותה.	* דיווח על התרשמות מסרט, ספר וכדומה.	

ד. היכולת להשתתף בדיון		כיתה
דוגמאות	ההישג הנדרש	ז'-ט'
- משתתפים בדיון סביב התנהגותה של הדמות המרכזית, מי בעד ומי נגד תוך מתן נימוקים משכנעים ודוגמאות מהטקסט לביסוס הדברים.	* השתתפות בדיון בקבוצה קטנה בתוך הכיתה בנושאים הקשורים לטקסט הנלמד : מסר, דמויות וסיום סיפור.	
- משתתפים בדיון סביב נושא מסוים ומביעים את דעתם בנושא עם נימוק, בנושא כמו : שינוי במעמד האישה.	* השתתפות בדיון בקבוצה קטנה בנושאים מהסביבה הקרובה והבעת דעה ועמדה בנושא הנדון.	

הידע הלשוני

א.	פונולוגיה (תורת ההגה)	
הכיתה	ההישג הנדרש	דוגמאות/ פעילויות
ז'-ט'	<p>* הכרת תפקידם של סימני פיסוק נוספים : <u>מקף</u>, <u>קו מפריד</u>, <u>רצף נקודות</u>, ואת דרכי השימוש בהם בטקסט הכתוב.</p> <p>* ידיעת המאפיינים של אותיות הגרון והאות רי"ש.</p>	<p>פסקו את המשפטים הבאים :</p> <p>א. שירה סיפורת וביקורת ספרותית הכול ידעה מרים</p> <p>ב. נסעתי בקו חיפה ירושלים</p>
	<p>* הכרת תפקידם של סימני פיסוק נוספים : <u>נקודה</u> ו<u>פסיק</u>, <u>גרש</u> ו<u>גרשיים</u> ודרך השימוש בהם בטקסט הכתוב.</p>	<p>- פסקו את דברי המלך כך שיובנו בשתי צורות מנוגדות :</p> <p>המלך אמר למשרתיו להרוג את הפושע לא לגרש אותו</p> <p>- פסק את המשפטים הבאים :</p> <p>א. קראתי בעיון את הספר דון קישוט</p> <p>ב. למדנו היטב לבחינה בע"פ</p>
	<p>* שימוש בסימני תורת ההגה, ויישום כלליהם בצורה תקינה, בנוסף לפתח גנוב.</p>	<p>- באיזו מילה יש שני שוואים נעים?</p> <p>א. שְׁמֵרְתֶם ב. נִשְׁבְּעוּ ג. תִּשְׁלְּמִי ד. נִשְׁבְּעֶתֶם</p>

ב.	מורפולוגיה (תורת הצורות)	
הכיתה	ההישג הנדרש	דוגמאות/ פעילויות
ז'-ט'	* שימוש תקין בפועל מגזרת השלמים בכל הבניינים, בכל צורות הנטייה והבנת הוראתם.	בחרו את התשובה הנכונה מבין האפשרויות המוצעות : - אחיה נְשָׂאוּ / הִשְׂיָא / נושָׂא לה עצה להינְשָׂא / לשְׂאֵת / להשְׂיָא לאיש עשיר.
	* הכרת דרכי השימוש בשם הפועל ובשם הפעולה לשם הבנה והפקה של טקסטים מסוגים שונים.	- השלימו את המשפטים בעזרת שמות הפועל שבמחסן המילים : 1. אסור _____ בזמן השיעור. 2. כדאי _____ מילדים רעים 3. אני אוהב _____ כדורגל. (לדבר, לשחק, להיזהר, לשמוע)
	* הכרת דרכי השימוש בצורות <u>חבורות</u> ו <u>פרודות</u> של כינויי קניין לשם הבנה והפקה של טקסטים מסוגים שונים.	- בחרו את התשובה הנכונה מבין שתי האפשרויות המוצעות : קראתי את שִׁיכָם / שִׁיכָהֶם שיצא לאור אתמול.
	* נטיית מילות היחס : אצל, על, ..., ושימוש תקין בהן.	- כתבו את התשובה הנכונה : עכברים חיו בבית, ורק חתול אחד הטריד (את-הם) _____ . - בחרו את התשובה הנכונה מבין שתי האפשרויות : התארחנו אֶצְלָם / אֶצְלָהֶם בשבוע שעבר.
	* שימוש בצורה תקינה בשם המספר : מספרים גדולים (מאות ואלפים), תאריך, מספר סידורי ומספר סתמי.	- בחרו את התשובה הנכונה מבין שתי האפשרויות : שאלתי מהספרייה שְׂמוֹנָה / שְׂמוֹנֶה ספרים. - הפכו את המספרים למילים : (31) תרנגולת _____ מטילות (1696) ביצה _____ .
	* שימוש תקין במשקלי השם.	- מיינו את השמות הבאים לשתי קבוצות על פי דרך התצורה, וציינו את המשותף לכל קבוצה : סוּסוֹן פְּתוּרֹן דְּמִיוֹן סְפָרוֹן

ג.	תחביר	
הכיתה	ההישג הנדרש	דוגמאות/ פעילויות
ז'-ט'	* ניתוח משפטים עפ"י הרכיבים העיקריים: נושא, נושא, מושא ישיר ומושא עקיף.	- הוסיפו מושא ישיר או מושא עקיף למשפטים הבאים: הסלים נתמלאו / ילדה נשאה.
	* שימוש במשפטים בעלי נושא מורחב.	- הוסיפו נושא מורחב לכל אחד מהמשפטים הבאים: התלמיד _____ על תוצאות מעשיו. הסוחר _____ לאחר החגים. (פשט את הרגל / צריך לחשוב/ הלך וגבר)
	* הבחנה ביחס בין מרכיביו של המשפט המחובר עפ"י תפקידן של מילות הקישור שבו.	- חברו בין המשפטים ע"י הוספת מילות קישור מתאימה: א. יוסף נסע לאילת. אחיו הצטרף אלינו אחרי יומיים. ב. אמש ירדו גשמי זעף. שובשה התנועה בדרכים רבות.
	* ניתוח משפט עפ"י חלקיו: הסגר, תיאור פועל (זמן, מקום, אופן), נושא סתמי ותמורה לסוגיה.	- ציינו את משלימי השם ואת משלימי הפועל במשפטים הבאים: באחד הימים בא אסון על העיר. מפלצת איומה גרמה לסערות הנוראות.
	* התאמה במין ובמספר בין הנושא והנשוא, בין השם והתואר.	- כתבו מחדש את המשפטים הבאים, והוסיפו תיאור למילה המודגשת: <u>חזמה</u> מקיפה את העיר. <u>ידידים</u> ניכרים בעת צרה. <u>אחותי</u> ירשה את הפנים מאמא.

ד. סמנטיקה	הכיתה						
<p>ההישג הנדרש</p> <p>* הרחבת אוצר המילים שלו עפ"י עולמות התוכן : תרבות, טלוויזיה, מוסיקה, עיתונות, אקטואליה...</p>	<p>ז'-ט'</p>						
<p>* למידה של ראשי תיבות נפוצים.</p>							
<p>* העשרת אוצר המילים עפ"י השימוש בנרדפים, בהפכים ובניגודים.</p>							
<p>* הבחנה במשמעות של צירופי מילים בעזר מילון דו- לשוני.</p>							
<p>* הכרת הניבים, הביטויים והפתגמים השונים ושימוש בהם למטרות שונות.</p>							
<p>דוגמאות/ פעילויות</p> <p>- צופים במחזה מסוים, מצטטים חלק מהדיאלוג, מביעים את דעתם וממליצים לאחרים בכיתה על מחזה נוסף שראו.</p>							
<p>- כתבו במחברותיכם את ראשי התיבות והקיצורים במילים : מו"מ / אחה"צ / מוצ"ש / מד"א / מו"מ/ רמטכ"ל</p>							
<p>- השלימו את הטבלה לפי :</p> <table border="0" style="width: 100%;"> <tr> <td style="text-align: center;"><u>פעולות בזמן שלום</u></td> <td style="text-align: center;"><u>פעולות בזמן מלחמה</u></td> </tr> <tr> <td style="text-align: center;">נטיעה</td> <td style="text-align: center;">הריסה</td> </tr> <tr> <td style="text-align: center;">_____</td> <td style="text-align: center;">הרג ורצח</td> </tr> </table>	<u>פעולות בזמן שלום</u>	<u>פעולות בזמן מלחמה</u>	נטיעה	הריסה	_____	הרג ורצח	
<u>פעולות בזמן שלום</u>	<u>פעולות בזמן מלחמה</u>						
נטיעה	הריסה						
_____	הרג ורצח						
<p>- חפשו במילון את הפירוש של כל אחד מהניבים הבאים : "עתיק יומין" / "שילם לו כגמולו" / "הוליד אותו שולל".</p>							
<p>- השלימו את המשפטים במילה מתוך המחסן : א. התנהגותו המוזרה עוררה את _____ של איש הביטחון. ב. המצב הכלכלי הקשה מעורר _____ אצל כל האזרחים. ג. המתת חסד מעוררת _____ לוחט בין התומכים והמתנגדים. (ויכוח / החשד / דאגה / אמון / ספק)</p>							

מפרט תכנים לכיתות י'-י"ב

בחטיבה העליונה, בכיתות י'-י"ב, לימוד העברית מאורגן כאמור בשלושה פרקים.

א. הבנה והבעה בעל-פה ובכתב

ב. ספרות

ג. ידע הלשון

מן הפרקים האלה נגזרים שאלוני בחינות הבגרות בהיקפים שונים.

מבנה היחידות : 2 יח"ל - הבנה והבעה בכתב ובעל-פה – חובה

2 יח"ל - ידע הלשון וספרות א' - הרחבה

1 יח"ל - ספרות ב' - הרחבה

בכל אחד מן הפרקים יפורטו להלן התכנים ואליהם יתלוו עקרונות ויעדים דידקטיים וכיווני הוראה. בנוסף לזה, משולב מסמך הישגים נדרשים לחטיבה עליונה בארבע אופנויות השפה והידע הלשוני.

א. הבנה והבעה בכתב ובעל-פה

בלימוד פרק זה התלמיד רוכש ניסיון בהתמודדות עם טקסטים כתובים עברית ומתאמן בכתובת טקסטים מסוגים שונים ובהבעה בעל-פה בעברית.

הדגש בשלב זה הוא על הטקסט העיוני בלי להזניח את הטקסטים מעולמות השיח האחרים. התלמיד נדרש להתמודד יותר ויותר עם טקסטים אותנטיים ולא מעובדים ברמת מורכבות גבוהה יחסית. הוא אף נדרש לגלות עצמאות בהתמודדות עם הטקסט בין כקורא ובין כמפיק – בכתב ובעל-פה.

ברכישת שפה שנייה, נודעת חשיבות רבה למעבר התכוף בין ארבע אופנויות השפה: ההאזנה והדיבור, הקריאה והכתיבה. הטקסטים הנקראים ישמשו נקודת מוצא לכתיבה: כתיבת סיכום, כתיבת תגובה על הטקסט, כתיבה על פי דגם של טקסט כתוב. הטקסטים הנקראים עשויים לשמש נקודת מוצא גם להבעה בעל-פה – החל בקריאה בקול של הטקסט, דרך הרצאת דברים שיש בה דיווח על טקסטים שנקראו, וכלה בדיון בנושא שעלה בעקבות קריאה של טקסט או של טקסטים.

המטרה שאליה יש לחתור היא שהתלמיד יבצע משימות לימודיות מורכבות בעברית, הכוללות מעבר בין אופנויות השפה, התבססות על כמה טקסטים ממקורות שונים ומסוגים שונים, עיבוד של טקסטים והפקה של טקסטים המבוססים על עיבוד זה. כך, למשל, יש מקום להציע לתלמידים להכין עבודות בנושאים המעניינים אותם – עבודות המבוססות על טקסטים בעברית, ולהציג את עבודותיהם בכתב ובעל-פה לפני הכיתה.

חשוב שהלומדים ישתמשו בידע הלשוני הנלמד ויסייעו בו הן בקריאה, הן בכתיבה, הן בהבעה בעל-פה. הלימוד יהיה כרוך כל העת בהרחבת אוצר המילים והביטויים. במסגרת זו חשוב לעודד את השימוש במילון ואף את השימוש באגרון (תזאורוס)⁵ ככלי עזר בהבעה. **התקינות** הלשונית והמודעות למשלבי הלשון יטופחו במסגרת ההבעה בכתב ובעל-פה.

חשוב שיינתן ייצוג בטקסטים **לעולמות תוכן** מגוונים, בעיקר בעלי זיקה לתחומי הדעת השונים, למקצועות השונים ולעולם התרבותי של הלומדים. כך, למשל, יש לעסוק בעולמות התוכן של מקצועות הלימוד – מדעי הטבע, מדעי החברה, גיאוגרפיה, כלכלה, היסטוריה ואזרחות, מתמטיקה, פיזיקה; תחומים נוספים: תקשורת, ספורט ופנאי, בריאות ורפואה, קולנוע, תיאטרון ומוסיקה, חינוך ופסיכולוגיה, אקטואליה.

לימוד הפרק ילווה ב**רפלקציה** על תהליך רכישת השפה וההתקדמות בו. התלמיד יפתח מודעות לשיקולי הדעת שלו, לקשייו ולבחירותיו במהלך הלמידה.

להלן יפורטו סוגי הטקסטים שיש לעסוק בהם בשלב זה ואחר כך ההדגשים בהבנת הנקרא, בהבעה בכתב ובהבעה בעל-פה.

⁵ על האגרון בהרחבה, ראו מאמרו של רפאל ניר, "תמורות במילונאות העברית", **איגרת מידע** נ"א, משרד החינוך, ירושלים תשס"ד, עמ' 6-14. (המאמר מופיע גם באתר האינטרנט: <http://cms.education.gov.il>)

סוגי טקסטים

בהמשך לנלמד עד כה יילקחו הטקסטים מעולמות השיח השונים, תוך הדגשת השיח העיוני :

טקסטים עיוניים

- ערך אנציקלופדי
- מאמר מידע
- מאמר טיעון
- מאמר פרשנות וביקורת
- תרשימים וטבלאות

טקסטים שימושיים

- דפי מידע, הוראות והדרכה
- המכתב הרשמי
- קורות חיים
- טופס (שאלון)

טקסטים של תקשורת ההמונים

- ידיעה עיתונאית
- כתבה
- תעמולה ופרסומת

1. הבנת הנקרא

בשלב הגבוה של לימוד העברית בבית הספר ולקראת בחינת הבגרות המטרה היא, שהתלמידים יתמודדו עם טקסטים ברמה השואפת לרמת הקריאה של דובר ילידי.

הקורא 'האסטרטגי'

המטרה החשובה ביותר של התמחות בהבנת הנקרא היא שהלומד יהפוך לקורא עצמאי. תוך פיתוח מיומנות הבנת הנקרא, יש להדגיש אסטרטגיות של הבנת הנקרא אשר יאפשרו ללומד להתמודד עם טקסטים חדשים ולא מוכרים בעתיד, לשם קידום אישי, מקצועי ואקדמי לאורך החיים. מיומנותו של הקורא 'האסטרטגי' מתבססת על ידע לשון שהוא רכש לאורך שנות הלימוד בבית הספר, על ידע של עולמות השיח והתרבות ועל ידע תוכן המהווה רקע מוקדם לקריאת טקסט כלשהו. הקורא 'האסטרטגי' יודע לשלב את סוגי הידע הללו על מנת לתהלך את הטקסט בצורה יעילה ולהבין את המסרים הכלולים בו.

להלן יפורטו כמה היבטים ותכונות של הטקסט בכללותו שעליהם יש לתת את הדעת בהוראת הקריאה, ולאחר מכן אסטרטגיות וכיוונים בתהליך הטקסט, בפענוחו ובניתוחו.

א. היבטים ותכונות של הטקסט

הטקסט מורכב מתוכן וצורה, ממה שבתוכו וממה שסביבו. נפרט כאן את ההיבטים השונים והתכונות השונות המצטרפים יחד לבניית הטקסט. העיסוק בהיבטים ובתכונות הללו יהיה שונה מטקסט לטקסט בהתאם לטיב הטקסט ולצורכי הלמידה וההוראה. כך או אחרת, אין לעסוק בכל ההיבטים ובכל התכונות בטקסט אחד.

הטקסט והקשרו

- סוג הטקסט – המאפיינים של סוג הטקסט ומטרת הכותב.
- ההקשר הנסיבתי וההקשר החברתי-תרבותי: יחסי מוען-נמען, הבמה שהטקסט התפרסם בה, ערוץ התקשורת שהטקסט מועבר בו, הזמן והמקום של הכתיבה, הסביבה החברתית והתרבותית שהטקסט נוצר בתוכה או שבתוכה הוא נקרא.
- מידע הרקע – במהלך הקריאה הקוראים מנהלים 'דיאלוג' עם הטקסט אגב שימוש במידע הרקע שהם מביאים עמם. שימוש הולם במידע הרקע והכרת דרכים להשלמת פערי מידע יתרמו להשבחת הקריאה.

התוכן

- עולם התוכן שהטקסט עוסק בו.
- הנושא הנדון וכיצד הוא בא לידי ביטוי בכותרת.
- היגד-העל או הטענה המרכזית והרעיונות המרכזיים בטקסט.
- השתלשלות האירועים או רצף הטיעונים.
- מילות מפתח בטקסט – מילים ומושגים מרכזיים.
- כותרת-משנה, כותרות לחלקי הטקסט.

המבנה

- חלקי הטקסט: הפתיחה, הגוף והסיום והיחסים שביניהם.
- המבנה הלוגי של הטקסט השלם והקשרים הלוגיים בין חלקיו היוצרים את יחידות התוכן; דוגמאות לעקרונות מארגנים ולקשרים לוגיים: בעיה ופתרון, סיבה ותוצאה, הכללה ופירוט, טענה והוכחה, השוואה, רצף כרונולוגי.
- הקישוריות בטקסט הבאה לידי ביטוי באמצעי הקישור: מילות קישור, אזכורים, מקדמי ארגון (למשל חלוקה לסעיפים, כותרות-משנה).

העיצוב

- חלוקה לפסקות וכדומה.
- שילוב רכיבים חזותיים וגרפיים.

הרטוריקה

- האמצעים הרטוריים ותרומתם להבלטת המסר של הטקסט - לשון ציורית ומטאפוריקה, שדות סמנטיים, אירוניה, רימוזים, חריגה משלבית, נימה ומבנים תחביריים מיוחדים, שיקולים סמנטיים ורטוריים בבחירת אוצר המילים

המסר

- המסר הגלוי של הטקסט.
- מסרים סמויים בטקסט.

ייחודו של הכותב

- ההשכלה והמטען התרבותי של הכותב.
- נקודת התצפית של הכותב: השקפת עולמו והשתייכותו החברתית-תרבותית.

ב. תהליך וניתוח

1. טכניקות או אסטרטגיות של קריאה

יש אפשרויות שונות של קריאה: קריאה מרפרפת, אקסטנסיבית, מעמיקה, אינטנסיבית, סלקטיבית. הבחירה בטכניקה נעשית לפי מטרת הקורא ולפי סוג הטקסט. התלמידים יתאמנו באפשרויות השונות של הקריאה.

2. שלבים בתהליך

פעילויות התהליך ייעשו בשלושת השלבים האלה: לקראת הקריאה, במהלך הקריאה, בעקבות הקריאה.

- לקראת הקריאה: מאחר שמדובר בשפה שנייה, חשוב להכין את התלמידים לאוצר המילים ולמאפיינים הלשוניים העשויים להקשות עליהם את הבנת הטקסט.

- במהלך הקריאה: יש לפתח אסטרטגיות של ניבוי ושל דיאלוג עם הטקסט.

- בעקבות הקריאה התלמידים יגיבו על הטקסט השלם או על חלקים ממנו או על היבטים שלו

מבחינה תוכנית ורעיונית, מבחינת העיצוב וכדומה. התגובה תובע במסגרת דיון בכיתה או

בהרצאה קצרה או בכתיבה קצרה.

3. ממדי הפענוח

התלמידים יתמודדו עם ממדים שונים של פענוח הטקסט:

- איתור מידע – מפורש ושאינו מפורש, יחסים בין פריטי מידע שונים, השוואה ושילוב מידע ממקורות שונים.

- פרשנות והיסק – ברמה לוקלית וגלובלית.

- הערכה וביקורת של התוכן – התלמידים יגיבו תגובה ביקורתית ומנומקת על הנאמר בטקסט.

- הערכה של המבנה והסגנון – התלמידים יתייחסו למבנה של הטקסט השלם ושל חלקיו

ולהתאמתו לתוכן הטקסט, וכן יבחנו את האמצעים הרטוריים ואת סגנון הכתיבה ויעמדו על

התאמתם למטרת הטקסט ועל מידת האפקטיביות שלהם.

4. רמות ההבנה

התלמידים יתמודדו עם רמות ההבנה השונות של הטקסט:

- הבנה גלובלית: הבנה כללית של המסר והתוכן;

- הבנה לוקלית: של חלקי הטקסט והיחסים ביניהם;

- הבנה נקודתית: מילים וביטויים, ניבים ויחסים ברמת המשפט.

ג. סוגי משימות

- התלמידים יידרשו להתמודד עם משימות מגוונות:
- תשובות על שאלות מסוגים שונים: שאלות בררה (שאלות סגורות), שאלות השלמה, שאלות פתוחות.
- פירושי מילים בתוך הקשר.
- בניית טבלה על פי טקסט או טקסטים.
- השוואה בין טקסטים מבחינות שונות.
- סיכום טקסט על פי המבנה הלוגי שלו או על פי מבנה אחר.
- כתיבת ראשי פרקים של הטקסט.
- סיכום ממוג של טקסטים שונים בנושא אחד.
- הרצאה על טקסט או על טקסטים העוסקים בנושא אחד.
- תרגילי מילוי (קלוז) – תרגילים מסוג זה יכולים להיות ברמות שונות, בין היתר לפי רמת הטקסט, עם ובלי 'מחסן' של מילים להשלמה, מכוונים לנושא לימודי מסוים (השמטת אזכורים, השמטת מילות קישור) או אקראיים (השמטת כל מילה שביעית או כדומה).
- כרזה בעקבות טקסט.

2. הבעה בכתב

- בצד קריאת טקסטים והבנתם, התלמיד רוכש את מיומנויות הכתיבה לסוגיה. במבט מלמעלה אפשר לדבר על שלושה סוגים:
  - הכתיבה העיונית-מדעית, כגון: מאמר טיעון, מאמר מידע, סיכום.
  - הכתיבה השימושית-מעשית, כגון: מכתב בקשה, דף מידע.
  - הכתיבה האישית, כגון: מכתב אישי, יומן אישי.
- יש לפתח את מודעות התלמידים להקשר הנסיבתי שבו מתרחשת הכתיבה, ובעיקר למטרת הכתיבה, למוען ולנמען, לבמה – וכל אלה קשורים לסוג הטקסט. לפי אלו אף יש לבחור את רמת הלשון ואת המשלב המתאים.
- בניסוח מטלות הכתיבה יש להביא בחשבון את אוצר המילים ואת ידע העולם העומדים לרשות התלמידים. בהוראה יש מקום לדיון מקדים בנושא שמטלת הכתיבה עוסקת בו, בהעלאת רעיונות משותפת ובהכנה משותפת של רשימת מילים וביטויים.
- תהליך הכתיבה** מתבצע בכמה שלבים: תכנון הכתיבה הכרוך בהעלאת רעיונות בהתבסס על ידיעותיו של הכותב או על חומר שהכותב אוסף; יצירת הטקסט ופיתוחו במבנה מסוים ובצורה לכידה ומקושרת; עריכת הכתוב ושיפורו מבחינה תוכנית, מבנית ולשונית. נוסף על הביקורת העצמית של הכותב, הכותב מקבל משוב הן מהמורה כמנחה ומכוון והן מעמיתיו לכיתה כנמענים אפשריים.

פעילויות כתיבה

- התלמידים יתנסו בכתיבה של סוגי טקסט שונים, בזיקה לטקסטים או שלא בזיקה להם :
- **סיכום** : עיבוד וקיצור של טקסט נתון. פעולה זו מצריכה הבנה טובה של הטקסט הנתון, הבחנה בין עיקר וטפל, ניסוח מחדש של האמור בטקסט המקור. הסיכום יכול להיות רציף – טקסט לכיד ומקושר ; הסיכום יכול להיות בנקודות או בסעיפים ; הסיכום אף יכול לעתים להיעשות באמצעות טבלה. הצורה שבה ייעשה הסיכום תלויה במטרות הכותב.
  - **כתיבה בעקבות טקסט** : תגובה על דעה המובעת בטקסט, כתיבה על בעיה דומה בזיקה לטקסט. כתיבה זו נשענת על הבנה טובה של הטקסט הנתון. מכיוון שיש בה הישענות על טקסט נתון, לעתים יש מקום לציטוט מן הטקסט. זו הזדמנות חשובה ללמד את המוסכמות של שילוב מובאה בטקסט : העתקה מדויקת, שימוש במירכאות, ציון מראה המקום. אם מדובר בתגובה, היא צריכה להיות מנומקת נימוק כללי או כזה הלקוח מן הניסיון האישי. רצוי שהכותב יודיע בפועל ההבעה מתאים מה עמדתו ביחס לאמור בטקסט שעליו הוא מגיב.
  - **כתיבת טיעון** : מטרת הכותב לשכנע את הקוראים בצדקת טענתו ולפעמים אף להניע אותם לפעולה. כתיבה זו מכילה טענה מרכזית, לעתים התייחסות לטענת-הנגד, ביסוס לטענה בנימוקים, בהוכחות ונתונים, בהסברים, בהדגמות ובהשוואות, מסקנה שיש בה חזרה על הטענה המרכזית.
  - **כתיבה על סמך מקורות שונים** : כתיבה מסוג זה נשענת על מידע השאוב מכמה טקסטים. נדרש אפוא מיזוג של המידע וארגונו מחדש, ניסוח עצמאי הנמנע מניסוח בלשון הטקסטים המקוריים השונים בסגנונם זה מזה, הימנעות מחזרות וכפילויות.
  - **כתיבה אישית** : התרשמות מתופעה, תיאור של חוויה אישית וכדומה. כתיבה זו מתבססת על ניסיון אישי ועל ידע-עולם אישי. היא אינה קשורה לטקסט נתון. אף כי קשה לקבוע מסגרות בסוג כזה של כתיבה, יש לדרוש מבנה ברור – פתיחה, הצגת הנושא ולעתים הסיבה שבגללה הוא נבחר, פיתוח הנושא מבחינה עובדתית ומבחינת ההתרשמות, סיום הולם.
  - **כתיבת מכתב** : מכתב רשמי, מכתב אישי, מכתב למערכת. המשותף לכל המכתבים הוא מסגרת הכתיבה הדורשת פנייה לנמען, תאריך וחתימה. גוף המכתב שונה הן מבחינת תוכנו, הן מבחינת מבנהו, הן מבחינת לשונו – והוא מותאם למטרת הכותב, ליחס בין המוען לנמען וכדומה.
  - **כתיבת ביקורת** (כגון על ספר או סרט) : כתיבה זו נשענת על טקסט או מקור, ומצופה שהיא תכיל תקציר או רמזים לעלילה, הערכה של היצירה מנקודת ראותו של הכותב והמלצה.
  - **המרה מסוגה לסוגה** : כותבים על סמך טקסט נתון טקסט חדש מסוג אחר. למשל, ממירים טקסט סיפורי לדיווח, מאמר מידע לדף מידע.

3. הבעה בעל-פה

הוראת העברית כשפה שנייה לתלמיד הערבי מצריכה התייחסות ספציפית למיומנויות של הבעה בעל-פה. ההבעה בעל-פה בבתי הספר הערביים נועדה להכין את התלמידים לתקשר בעברית במגוון מצבים חברתיים – רשמיים ולא רשמיים, וכן בהקשרים אקדמיים ומקצועיים. במהלך שיעורי העברית, התלמידים חשופים לשפה העברית, הם שומעים עברית ומגיבים בעל-פה בעברית. ואולם נוסף על כך ראוי לייחד זמן להבעה בעל-פה מכוונת. על התלמיד להתאמן בהצגת מידע ועמדות בצורה רהוטה, בהירה ומאורגנת.

ההבעה בעל-פה המכוונת כוללת: **דיון, הרצאת דברים (פרזנטציה), קריאה בקול.**

פעילויות:

דיון: התלמידים דנים בנושא שנוי במחלוקת, מביעים את דעתם, מנמקים אותה, מאזינים לדברי חבריהם ומתייחסים אליהם.

הרצאת דברים: תלמידים מציגים לפני הכיתה נושא שיש להם עניין בו או בעקבות קריאת טקסט, מסבירים את הנושא, מביאים מידע, מסתמכים על מקורות, מציגים סיכום של מידע או מסקנות, מביעים את דעותיהם בנושא.

קריאה בקול: תלמידים קוראים טקסטים מנוקדים ולא מנוקדים, כגון פסוקים מן התנ"ך, שיר, דיאלוג, פסקה מסיפור, פסקה ממאמר.

פעילויות נוספות שיש בהן הבעה בעל-פה

- התלמידים משתתפים בשיחות שבהן הם שואלים ומשיבים בנושאים מגוונים: אקטואליים, חברתיים, כלכליים, ספרותיים וכדומה.
- התלמידים מדווחים על חוויות או על אירועים שבהם היו מעורבים.
- התלמידים מציגים בעל-פה השוואה בין טקסטים מסוגים שונים תוך הבלטת מאפייני הסוגים השונים.
- התלמידים דנים בטקסט (ידיעה בעיתון, טקסט עיוני, יצירת ספרות), בציור, בתצלום, במשדר רדיו או טלוויזיה.
- התלמידים משתתפים במשחקי תפקיד ובהדמיות של מצבים ובתגובות עליהם.

ב. ספרות

לימודי הספרות העברית מזמנים ללומד הערבי היכרות עם היצירה התרבותית – העברית והישראלית כאחד – עם יוצרים ויצירות מתקופות שונות ועד ימינו ועם רבדים שונים של השפה העברית. לימוד הספרות העברית גם מאפשר היכרות עם המציאות שבה חיו יהודים בתקופות שונות. כל אלה עשויים לקדם דיאלוג עם דוברי העברית ולאפשר השתלבות בשיח התרבותי הישראלי.

נוסף על כך, קריאת יצירות ספרות בעברית, הדיון בהן והערכתן מהיבטים שונים עשויים לתרום לטיפוח מיומנויות ההבנה וההבעה בעל-פה ובכתב של הלומדים.

פרק הספרות בנוי משתי יחידות המיועדות לתלמידים הנבחרים בהיקף מורחב. הרכבן של שתי יחידות לימוד אלו דומה פחות או יותר, הבדל זה מתבטא ברמת הקושי והמורכבות של היצירות. יחידה א' כוללת את הסעיפים האלה: סיפורי עם וסיפורים קצרים ושירה.

יחידה ב' כוללת את הסעיפים האלה: טקסטים מן המקורות; פרוזה – מאמרי הגות, אגדות וסיפורים קצרים; שירה.

בכל סעיף יש אפשרויות בחירה. הבחירה מכוונת לעודד את המורים להפעיל את שיקול דעתם בהתאם לעניינם של התלמידים ובהתאם לטעמים האישי.

האוטונומיה של המורה בבניית תכנית ההוראה תתבטא לא רק בבחירת היצירות מכל סעיף, אלא גם בסדר הוראתן ובעקרונות המארגנים של רצפי ההוראה: סדר כרונולוגי, קישורים תמטיים, קישור על פי יוצר ואחרים.

בבחירת היצירות עמדו בפני ועדת התכנית השיקולים האלה:

- הפגשת הלומדים עם יצירות מתקופות שונות – מן התנ"ך, מן המשנה, מימי הביניים ומימינו.
- היכרות עם מגוון סוגות – הסיפור המקראי, סיפורי עם ואגדות, מאמרי הגות, שירים, סיפורים קצרים ורומנים.
- התחשבות ברמת הידע והשליטה של התלמידים בשפה העברית. נעשה מאמץ לבחור יצירות שאינן מעמידות קשיים לשוניים רבים.
- היענות לנושאים רלוונטיים לגיל הלומדים כמתבגרים.
- היענות הן להטרונות של התלמידים הן לטעמים אישיים שונים של מורים.
- הימנעות מהכללת טקסטים שיש בהם ביטוי לעמדות קיצוניות או העלולים לעורר תגובות קיצוניות.
- הבאת מגוון רחב של טקסטים המציגים עמדות שונות במטרה לטפח קריאה ביקורתית מאוזנת, מבוססת ומנומקת.
- ייצוג יוצרים ישראלים-ערבים הכותבים עברית כדי לתת ביטוי למציאות הרב-תרבותית בישראל.
- ייצוג היצירה העברית העכשווית כדי לעודד את הבוגרים הערבים להשתתף בשיח התרבותי הישראלי.

הסוגים והסוגות

הטקסטים שנבחרו לקוחים מכמה סוגים: סיפורת, שירה, מאמרי הגות, טקסטים מן המקורות.

סיפורת

סוגת-על זו כוללת סוגות אחדות: סיפורי עם ואגדות, סיפורים קצרים ורומנים. **סיפורי עם ואגדות:** סיפורי העם לוקטו בעיקר ממקורות שונים של יוצאי עדות ישראל, כגון פרס, אפגניסטן, טוניסיה. חלק מהסיפורים מובאים בעיבוד לשוני קל ואילו אחרים מובאים בגרסתם הספרותית, כגון הסיפור "המקום שבו אין מתים לעולם", שעובד על ידי הסופר האיטלקי איטאלו קלווינו, או "המסמר" בעיבודו הספרותי של אליהו נאווי. הסיפורים מייצגים נושאים שונים, כגון: יחסים בין אב לבן, חשיבותה של המלאכה, יחסים בין מלך לנתיניו ועוד. קבוצה נפרדת מוקדשת לאגדות של ח"י ביאליק⁶. בעוד שסיפורי העם אינם מעמידים בדרך כלל קשיים לשוניים מיוחדים, האגדות של ביאליק הכתובות בלשון מקראית, מעמידות אתגר לשוני מסוים, אך יש להניח שערכן הספרותי וכוחן לרתק את הקוראים יסייעו בהתמודדות עם אתגר זה.

סיפורים קצרים: סוגה זו מיוצגת בתכנית על שתי רמותיה בהרחבה ניכרת. נכללו בה סיפורים שנכתבו במהלך למעלה ממאה שנה – החל מסיפוריהם של י"ל פרץ, גרשום שופמן ומשה סמילנסקי (המוכרים למורים מהתכנית הקודמת) וכלה בסיפורים פרי עטם של יוצרים ישראלים המייצגים כיוונים עכשוויים בספרות העברית, דוגמת סביון ליברכט, אתגר קרת ולאח איתי, וכן אידה פינק, שסיפוריה על השואה תורגמו מפולנית, והוחלט לשלבם בתכנית בשל ערכם הספרותי ומסריהם. חלוקת הסיפורים לקבוצות והנחיות הבחירה שלצדן עשויות להבטיח מבחר מגוון, שיש בו כדי להעניק לתלמידים מושג, ולו ראשוני ביותר, על שלבים בהתפתחות הספרות העברית ולשונה במהלך כמה וכמה דורות ספרותיים.

רומנים: סוגה זו נכללת זו הפעם הראשונה בלימודי העברית בבתי הספר הערביים. סוגה זו היא רשות והיא מיועדת לתלמידים בעלי מוטיבציה מיוחדת ויכולת התמודדות עם יצירה ספרותית ארוכה. אחדים מהרומנים המוצעים כאן עוסקים, בין שאר הנושאים, ביחסי יהודים וערבים בארץ. בהקשר זה יוזכר ספרו של הסופר והעיתונאי הערבי-ישראלי סיד קשוע "ערבים וקדים".

שירה

סעיף השירה בתכנית כולל שירים משירת ספרד בימי הביניים, שירה היונקת את צורותיה הפיוטיות ממסורת השירה הערבית בת הזמן, ולצד שירים מהשירה העברית המודרנית. בקבוצות השירה השונות מיוצגים משוררים מרכזיים המייצגים טווח היסטורי-ספרותי רחב: ח"י ביאליק, נתן אלתרמן, לאה גולדברג, נתן זך, יהודה עמיחי ומשוררים נוספים. גם במסגרת זו נכללו יצירות שנכתבו בעברית בידי יוצרים ערבים, ובהם נעים עריידי, סלמאן מצאלחה ואנטון שמאס – זאת, כדי לייצג את הקול הערבי העשוי לעורר קשב והזדהות מיוחדים אצל התלמידים. במסגרת זו נכללו גם פזמונים אחדים מאת נעמי שמר וחיים חפר, ואותם ניתן ללמוד בליווי לחניהם. כמו בסוגות האחרות, גם כאן החלוקה לקבוצות והנחיות הבחירה מכוונות לייצג קשת מגוונת של יוצרים ויצירות.

⁶ יש לציין שהמחקר המודרני אינו מתייחס לטקסטים אלה כאל אגדות, אלא כספרות יפה.

מאמרי הגות

סעיף זה, המופיע רק ביחה"ל השנייה (בספרות) של ההיקף המורחב, מצומצם יחסית בהתחשב בעובדה שמאמרי עיון בנושאים שונים עשויים להילמד גם בפרק ההבנה וההבעה שבתכנית. המאפיין את שלושת המאמרים העומדים לבחירה בסעיף זה הוא העובדה שלשון כתיבתם מצטיינת באיכויות ספרותיות.

טקסטים מן המקורות

ההיכרות עם טקסטים מן התנ"ך ומן המשנה מצריכה מתן רקע מכמה היבטים : התנ"ך – רקע היסטורי קצר ; מבנהו ; המאפיינים הבולטים של לשון המקרא, כגון זמני הפועל, צורות הפועל המקוצרות והמוארכות ; מקומו של התנ"ך בתרבות היהודית. המשנה – רקע היסטורי ; מהותה של המשנה ; מאפיינים מיוחדים של לשון המשנה ; מקומה של המשנה בכלל ושל מסכת אבות בפרט בתרבות היהודית. בתכנית נבחרו משלי חכמה ומשניות המכילים מסרים ערכיים-חינוכיים אוניברסליים, וכן נבחרו סיפורים מקראיים בעלי תכנים אוניברסליים, כגון קונפליקטים בין אחים (יוסף ואחיו).

היעדים הדידקטיים

תנאי לדיון הפרשני המעמיק ביצירות הספרות הוא הבנת התכנים עצמם. היות והעברית היא שפה שנייה עבור התלמידים, חשוב להתעכב על אוצר המילים והביטויים ועל המבנים הלשוניים ולוודא את ההבנה הבסיסית של הנאמר בטקסטים כתשתית לדיון. להלן יפורטו ההיבטים שיש לעסוק בהם בכל אחת מקבוצות הטקסטים.

הסיפורת

- הכותרת ותפקידה, כגון כותרת מסקרנת, יוצרת ציפיות ומכוונת את הקריאה.
- מבנה העלילה בסיפור : פתיחה, נקודת מפנה וסיום.
- דרכי האפיון של הדמות : ישירות ועקיפות, כגון תיאור חיצוני ותיאור התכונות בצד תיאור הפעולות והמחשבות של הדמות.
- הבחנה בין הדמויות על פי חשיבותן ונוכחותן בסיפור : דמות ראשית, משנית או שולית.
- הבחנה בין הדמויות על פי מהותן : ייחודית לעומת טיפוסית ומשתנה לעומת קבועה.
- היחס בין הדמויות.
- מקומו של המספר ביחס ליצירה : מספר גיבור, צופה או עד ; מספר מהימן או בלתי מהימן.
- לשון היצירה : שפה עכשווית או ארכאית (עתיקה).
- המשלב שבו כתובים היצירה או חלקים בה.
- הנימה שבה הסיפור כתוב : הומוריסטית, ביקורתית, אירונית או צינית.
- הסוגה של הסיפור : אגדה, סיפור עם, רשימה, סיפור קצר או רומן.
- עמדתו של הקורא מן ההיבט הרגשי או הערכי כלפי העלילה, כלפי הדמויות וכלפי עמדתו של המספר.

השירה

- התוכן הגלוי של השיר.
- השיר כמבע מורכב המאפשר פרשנויות שונות.
- החוויה והלך הרוח המובעים בשיר.
- אמצעי העיצוב (כגון דימוי) בשיר ותפקידם בעיצוב משמעות השיר והחוויה בשיר.
- מבנה השיר מן ההיבט האמנותי ומן ההיבט התוכני.
- סיווג השיר מבחינת תקופתו: שירה חדשה או שירת ימי הביניים.
- סיווג השיר מבחינת תוכנו: לירי, טבע, אהבה...
- עמדתו של הקורא מן ההיבט הרגשי או הערכי כלפי המובע בשיר.

מאמרי הגות

- התוכן הגלוי והתוכן הסמוי של המאמר.
- הנימה שבה המאמר כתוב: הומוריסטית, ביקורתית, אירונית או צינית.
- עמדת הכותב.
- לשון המאמר: שפה עכשווית או ארכאית (עתיקה).
- עמדתו של הקורא מן ההיבט הרגשי או הערכי כלפי המובע במאמר.

טקסטים מן המקורות

הסיפור המקראי:

- התוכן הגלוי של הטקסט והמסרים שלו.
- היבטים ספרותיים: מבנה העלילה והדמויות.
- ההיבט התרבותי, ובמידת האפשר השוואה לטקסטים מתרבויות אחרות, כגון אסלאם ונצרות.

ספר משלי:

- התוכן הגלוי והמסר.
- המבנה האמנותי.
- לשון החכמה, לשון הפתגם.
- שילוב המשלים ומסריהם בכתיבה של התלמידים.

משניות ממסכת אבות:

- התוכן הגלוי והמסרים.
- לשון החכמה כפי שהיא מתממשת בטקסטים.
- שילוב המשלים ומסריהם בכתיבה של התלמידים.

פעילויות הבעה בעל-פה בעקבות קריאת יצירות ספרות

- התלמידים משמיעים פירוש ליצירות הספרות ומביעים את דעתם על פירושים שמציעים חבריהם.
- התלמידים מציגים בעל-פה השוואה בין יצירות ספרות ומביעים את דעתם האישית.
- התלמידים דנים בנושאים ובקונפליקטים העולים מתוך היצירות.

יחידת ספרות א – הרחבה

א. סיפורי עם וסיפורים קצרים

סיפורי-עם

שני סיפורים – סיפור אחד מתוך כל אחת מן הקבוצות א-ב:

קבוצה א

- "איך להבין צוואת אבי" (פרס, אסעי"ל), מתוך: עליזה שנהר, חיה בר-יצחק, **סיפורי-עם מבית שאן**, אוניברסיטת חיפה, תשמ"א.
- "חלוקת הירושה" (אפגניסטון, אסעי"ל), מתוך: בן ציון יהושע, **צוואת אב – י"ג סיפורי עם מאפגניסטון מפי רפאל יהושע-רז**, דפוס קואופרטיבי אחווה בע"מ, תשכ"ט.
- "המקום שבו אין מתים לעולם", איטלו קאלווינו, מתוך: **סיפורי עם איטלקיים**, ספריית פועלים, תשמ"ט 1988, מאיטלקית: גאיו שילוני.

קבוצה ב

- "כסף בא וכסף הולך והמקצוע לעולם עומד" (טוניסיה, אסעי"ל), מתוך: דב נוי, **שבעים סיפורים וסיפור מפי יהודי תוניסיה**, הוצאת בתפוצות הגולה תשכ"ז.
- "המסמר", אליהו נאווי, מתוך: דאוד אל נאטור, **סיפורי ערב**, כתר, 1984.
- "מעשה בסנדלר שמח בחלקו", זבולון קורט (אפגניסטון), מתוך: **סיפורי עם מפי יהודי אפגניסטון**, דביר, תשמ"ג.

סיפורים קצרים

חמישה סיפורים – סיפור אחד מתוך כל אחת מן הקבוצות ג-ז:

קבוצה ג

- יוסל ברשטיין, "האיש במלבן השמש", מתוך: **סיפורים ווקדים ברחובות ירושלים**, הספרייה החדשה, הוצאת הקיבוץ המאוחד/ספרי סימן קריאה, 2000.
- ראובן מירן, "שוקולד", מתוך: **זיכרונות מעונה מתה**, ידיעות אחרונות/ספרי חמד, 1996.
- אתגר קרת, "לשבור את החזיר", מתוך: **געגועי לקיסנג'ר**, עמודים לספרות עברית, 1998.

קבוצה ד

- י"ל פרץ, "שלום בית", מתוך: **כל כתבי י"ל פרץ**, ספר ראשון, כרך רביעי, דביר, תשי"ג.
- יהודה בורלא, "כהרף עין", מתוך: **רשפים: סיפורים**, דביר, תשכ"א.
- יהודה בורלא, "סובבתהו בכחש", מתוך: **במעגלי אהבה**, עם עובד, תשי"ג.

קבוצה ה

- יצחק קרונוזון, "העוגה", מתוך: **אמא, שמש ומולדת**, שבא הוצאה לאור, 1985.
- יצחק קרונוזון, "מכשיר גילוח", מתוך: **מי מקבל את בלגיה**, עם עובד, 1991.
- יגאל לב, "תמונת מחזור", מתוך: **הזאב והלב**, הוצאת שלגי, 1993.

קבוצה ו

- אהרון אלמוג, "סיפור על הימים שבהם נחשבתי לנער מופרע", מתוך: **אל תצחיקו את סבתא** – סיפורים, זמורה-ביתן, 1994.
- יגאל לב, "כפר החלומות רחוק מן הירח", מתוך: תקווה שריג (ליקטה וערכה), **כולם בסנדלים** – סיפורי סף עשרה, הקיבוץ המאוחד תשל"ג. (פרק א' מתוך הסיפור "הקשוחים והרכים")
- יגאל לב, "התענוג כחטא", מתוך: **פגישה עם הגורל**, שלגי בית הוצאה לאור, 1989.

קבוצה ז

- גרשום שופמן, "ילד זר", מתוך: **ילקוט סיפורים**, יחדיו בשיתוף עם אגודת הסופרים, 1966.
- גרשום שופמן, "השניים", **שם**.
- גרשום שופמן, "בעד החלון", מתוך: **כל כתבי ג' שופמן**, כרך שני, דביר/עם עובד, 1960.

ב. שירה

שמונה שירים – שיר אחד מתוך כל אחת מן הקבוצות א-ח:

קבוצה א

- ר' משה אבן-עזרא, "השושן" (כתנות פסים), מתוך: חיים שירמן, **השירה העברית בספרד ובפרובאנס**, מוסד ביאליק/דביר, 1960.
- ר' יצחק אבן-כלפון, "בעת חשק אדלג", מתוך: חיים שירמן, **השירה העברית בספרד ובפרובאנס**, ספר ראשון, חלק א', מוסד ביאליק/דביר, 1960.
- ר' יהודה הלוי (ריה"ל), "אלי רפאני", מתוך: חיים שירמן, **השירה העברית בספרד ובפרובאנס** ספר ראשון, חלק ב', מוסד ביאליק/דביר, 1960.

קבוצה ב

- נעים ערידי, "אבא אמא", מתוך: **חזרתי אל הכפר**, עם עובד, 1986.
- נעים ערידי, "חזרתי אל הכפר", **שם**.
- סלמאן מצאלחה, "אבא גם", מתוך: **אחד מכאן**, עם עובד (2004).

קבוצה ג

- חיים נחמן ביאליק, "תרזה יפה", מתוך: **כתבי ח"נ ביאליק**, דביר, תשמ"ג.
- חיים נחמן ביאליק, "מנהג חדש", מתוך: **כתבי ח"נ ביאליק**, דביר, תשמ"ג.
- דוד פוגל, "לאט עולים סוסיי", מתוך: **כל השירים**, הקיבוץ המאוחד, תשל"ב.

קבוצה ד

- יונה וולך, "בעיות זהות", מתוך: **תת-ההכרה נפתחת כמו מניפה**, סימן קריאה/הקיבוץ המאוחד, 1992.
- רוני סומק, "קו העוני", מתוך: **גן עדן לאורז**, זמורה-ביתן, 1996.
- נתן זך, "אדם", מתוך: **כיוון שאני בסביבה**, הקיבוץ המאוחד, תשנ"ו.

קבוצה ה

- נעמי שמר, "לו יהי", מתוך: **הספר השני**, ת"א, לולב, 1975.
- חיים חפר, "הן אפשר", מתוך: **תחמושת קלה**, ספריית פועלים, 1949.
- נעמי שמר, "החגיגה נגמרת", מתוך: **ספר גימל**, לולב, 1982.

קבוצה ו

- יהודה עמיחי, "אבי", מתוך: **שירים 1948-1962**, ירושלים ותל-אביב, תשל"ב.
- יהודה עמיחי, "שיר החוט למחט", **שם**.
- יהודה עמיחי, "המקום שבו אנו צודקים", **שם**.

קבוצה ז

- פרץ בנאי, "כל הכבוד לאבא", מתוך: **חמצן**, סתווית, 1980.
- בן-ציון תומר, "נוסח", מתוך: **על קו המשווה**, עקד, תשכ"ט.
- אמנון שמוש, "וידוי הגדול", מתוך: **דיוואן ספרדי**, מסדה, 1981.

קבוצה ח

- לאה גולדברג, "ברק לפנות בוקר", מתוך: **שירים**, כרך שני, ערך: ט' ריבנר, ספריית פועלים/ הוצאת הקיבוץ הארצי, תשל"ג.
- לאה גולדברג, "זמר למשחק ולמפוחית", **שם**.
- רחל, "בגני נטעתיד", מתוך: **רחל – שירים, מכתבים, קורות חייה**, ערך: אורי מילשטיין, זמורה-ביתן, 1985.

יחידת ספרות ב – הרחבה

א. טקסטים מן המקורות

פריט אחד מארבעה אלה:

1. בראשית לז, מה
  2. רות א-ד
  3. ספר משלי
- א 8, 9; ג 13, 14; י 1, 5, 26; יא 8; יב 3, 10, 11, 15; יח 13; יט 24; כ 4, 13; כא 13; כב 9, 13, 22;
כד 30-34; כה 12; כו 4-5, 13-15; כח 19; כט 2; ל 24-28.
4. מסכת אבות
- פרק א: ז, י, יד, טו
פרק ב: ה
פרק ד: א, ב, ה, יב, יד, כ

ב. פרוזה – מאמרי הגות, אגדות וסיפורים קצרים

מאמרי הגות

שני מאמרי הגות - מאמר אחד מכל קבוצה א-ב:

קבוצה א

- עמוס עוז, "איך להיות סוציאליסט", מתוך: **באור התכלת העזה**, כתר, 1990 (הדפסה שביעית), עמ' 184-185.
- סאלם ג'ובראן, "לסבא שלי היה כרם", מתוך: **פנים 21**, קיץ 2002.
- שולמית הראבן, "מנהיגות וסטראוטיפים", מתוך: **תסמונת דולסינאה**, כתר, 1981, עמ' 87-89.

קבוצה ב

- עמוס עוז, "על צל ואור ואהבה", מתוך: **פה ושם בארץ ישראל**, עם עובד, 1983.
- דוד גרוסמן, (ללא כותרת), מתוך: **נוכחים נפקדים (שעת בוקר מוקדמת בכפר פרדיס)**, הקיבוץ המאוחד, 1992, עמ' 159-161.
- אריאל הירשפלד, "אחמד בק", מתוך: **רשימות על מקום**, עלמא/עם עובד, 2002.

אגדות וסיפורים קצרים

שישה פריטים – פריט אחד מתוך כל אחת מן הקבוצות א-ו:

קבוצה א

- חיים נחמן ביאליק, "שלמה המלך והדבורה", מתוך: **כתבי ח"נ ביאליק**, דביר, תשמ"ג.
- חיים נחמן ביאליק, "אגדת שלושה וארבעה", **שם**.
- חיים נחמן ביאליק, "שלמה ושלושת האחים", **שם**.

קבוצה ב

- משה סמילנסקי, "חסן, חמד וחילד", מתוך: **כתבי משה סמילנסקי (חווג'ה מוסה)**, כרך שביעי, בני-ערב, חברת דפוס שושני, תרצ"ד.
- משה סמילנסקי, "מוחמד", **שם**, כרך חמישי.
- בנימין תמוז, "תחרות שחייה", מתוך: **סיפורים**, כתר, 1987.

קבוצה ג

- ניר שוחט, "גם הוא בסופרים", מתוך: **בין אור לחושך**, הוצאת אל"ף, תשל"א.
- אמנון שמוש, "אופטור-ביוגרפיה", מתוך: **קנה וקנמון – סיפורים**, מסדה, 1979.
- בנימין תמוז, "אופק", מתוך: **סיפורים**, כתר, 1987.

קבוצה ד

- אידה פינק, "משחק עם מפתח", מתוך: **סוף העולם הראשון שלי**, תרגם מפולנית: דוד וינפלד, אמנות לעם - עם עובד, 1997.
- סביון ליברכט, "כריתה", מתוך: **סוסים על כביש גהה**, ספריית פועלים, תשמ"ח.
- יהודית הנדל, "נמוך, קרוב לרצפה", מתוך: **כסף קטן**, הקיבוץ המאוחד וכתר, 1988.

קבוצה ה

- ש"י עגנון, "שלוש אחיות", מתוך: **אלו ואלו**, שוקן, תשכ"ד.
- ש"י עגנון, "מדירה לדירה", מתוך: **סמוך ונראה**, שוקן, 1979.
- יעקב שטיינברג, "העיוורת", מתוך: **ילקוט סיפורים**, יחדיו, 1966.

קבוצה ו

- סביון ליברכט, "תפוחים מן המדבר", מתוך: **תפוחים מן המדבר**, ספריית פועלים, 1986.
- אתגר קרת, "סיפור על נהג אוטובוס שרצה להיות אלוהים", מתוך: **הקייטנה של קנלר**, כתר, 1998.
- לאה איני, "חרסינה", מתוך: **גיבורי קיץ**, הספרייה החדשה, הקיבוץ המאוחד - ספרי סימן קריאה, 1991.

ג. שירה

שמונה שירים - שיר אחד מתוך כל אחת מן הקבוצות א-ח:

קבוצה א

- ר' שלמה אבן גבירול, "כתב סתיו", מתוך: חיים שירמן, **השירה העברית בספרד ובפרובאנס**, מוסד ביאליק/דביר, 1960.
- ר' שמואל הנגיד, "כתיבתך מהודרת", מתוך: חיים שירמן, **השירה העברית בספרד ובפרובאנס**, מוסד ביאליק/ביר, תשכ"א.
- ר' שמואל הנגיד, "התקבצו, כי הזמן תמים", מתוך: חיים שירמן, **השירה העברית בספרד ובפרובאנס**, מוסד ביאליק/דביר, 1960.

קבוצה ב

- נתן אלתרמן, "הסיכום", מתוך: **מגש הכסף**, מבחר שירים, ליקטה: רינה קלינוב, משרד הביטחון, תשל"ד.
- נתן אלתרמן, "העלמה", מתוך: **עיר היונה**, הקיבוץ המאוחד, תשל"ח.
- נתן אלתרמן, "ניגון עתיק", מתוך: **מגש הכסף**, מבחר שירים, ליקטה: רינה קלינוב, משרד הביטחון, תשל"ד.

קבוצה ג

- דליה רביקוביץ, "גאוה", מתוך: **כל השירים עד כה**, הקיבוץ המאוחד, תשנ"ה.
- דליה רביקוביץ "הצהרה לעתיד", מתוך: **אהבה אמיתית**, הקיבוץ המאוחד, 1987.
- זלדה, "לכל איש יש שם", מתוך: **שירי זלדה**, הקיבוץ המאוחד, תשמ"ה.

קבוצה ד

- נתן יונתן, "חופים הם לפעמים", מתוך: **שירים**, ספריית פועלים, 1974.
- נתן יונתן, "יש פרחים", **שם**.
- נתן זך, "כי האדם עץ השדה", מתוך: **כי האדם עץ השדה – שירים ופזמונים שהולחנו**, תמוז, 1999.

קבוצה ה

- לאה גולדברג, "שירי סוף הדרך", מתוך: **שירים ב'**, עורך: ט' ריבנר, ספריית פועלים, 1973.
- נתן זך, "אני רוצה תמיד עיניים", מתוך: **כל החלב והדבש**, עם עובד, תשל"ד.
- לאה גולדברג, "לתמונת אימא", מתוך: **שירים א'**, ספריית פועלים, 1973.

קבוצה ו

- אנטון שמאס, "דיוקן", מתוך: **שירה צעירה - אנתולוגיה**, עקד, 1980.
- אנטון שמאס, "כניסת הקדושה", מתוך: **שירים לאבי**, שירה צעירה- אנתולוגיה, עקד, 1980.
- נעים עריידי, "מה נאמר למי", מתוך: **אולי זו אהבה**, ספריית מעריב, 1989.

קבוצה ז

- מאיר ויזלטיר, "באמת", מתוך: **קיצור שנות הששים**, הקיבוץ המאוחד, 1984.
- אבנר טריינין, "קרניים", מתוך: **אזובי הקיר**, הקיבוץ המאוחד, 1957.
- דן פגיס, "אחים", מתוך: **כל השירים**, הקיבוץ המאוחד/מוסד ביאליק, 1991.

קבוצה ח

- אבנר טריינין, "כתונת איש-המחנות", מתוך: **הר וזיתים**, אגודת שלם, 1969.
- דוד אבידן, "הכתם נשאר על הקיר", מתוך: **משהו בשביל מישהו**, ספריית פועלים, 1987.
- דן פגיס, "הוראות לגנבת הגבול", מתוך: **כל השירים**, הקיבוץ המאוחד/מוסד ביאליק, 1991.

רומן

הוראת רומן מופיעה בתכנית זו כבחירה. בחירה ברומן מהווה תחליף לכל פרק ב' (פרוזה - מאמרי הגות, אגדות וסיפורים קצרים).

רומן אחד מתוך הרומנים הבאים (לפי סדר א"ב של שם משפחה):

- עודה בשאראת, **חוצות ז'תוניא**, עם עובד, 2009
- דוד גרוסמן, **יש ילדים זיגזג**, הקיבוץ המאוחד, תשנ"ד.
- דוד גרוסמן, **מישהו לרוץ איתו**, הקיבוץ המאוחד, 2000.
- גירייס טנוס, **בצל השיזף**, אלנהדה, 2007.
- א.ב. יהושע, **המאהב**, שוקן, תשל"ז.
- סמי מיכאל, **חסות**, עם עובד, תשל"ז.
- עמוס עוז, **קופסה שחורה**, עם עובד, תשמ"ז.
- סייד קשוע, **ערבים רוקדים**, מודן, 2002.

ג. ידע הלשון

בכל התהליך של רכישת השפה וביתר שאת בשלביו המתקדמים – הכרת הכללים שעל פיהם השפה בנויה ופועלת עשויה לשכלל ולשפר את הבנתם של טקסטים בשפה ואת יכולת ההתבטאות בה בעל-פה ובכתב.

הלימוד בפרק זה מתבסס על הידע הלשוני שרכשו התלמידים בשנים הקודמות (ג'-ט'), ואולם צורת הלימוד שונה: לימוד שיטתי ומובנה המארגן את הידע הלשוני לענפיו. גם בשלב זה מודגש ההיבט הפונקציונלי – תפקודם של מבני הלשון בשפה. העיסוק בתופעות הלשון ובכלליה נעשה בתוך הקשר ובלוויית דוגמאות רבות. ההקשר עשוי לתרום להבנת תופעות הלשון כפי שהבנת תופעות הלשון עשויה לתרום להבנת הטקסט.

בהוראת העברית כשפה שנייה, יש לעסוק בעיקר בצורות הלשון השגורות ורק במידת הצורך לעסוק בצורות נדירות.

בשלב זה יש מקום גם לעריכת השוואות בין העברית לבין הערבית (ראו להלן נספח).

משלבי הלשון והתקינות: אוריינות בשפה ניכרת, בין היתר, ביכולת ההבחנה בין נסיבות שונות של שימוש בלשון וביכולת הדובר להתאים את לשונו למצבים שונים ולבחור במשלב וברמת הלשון ההולמים לנסיבות. לשם כך חשוב לעמוד על שימושי לשון אופייניים לרמות הלשון השונות, כגון השימוש בכינויים חבורים ובכינויים פרודים, שלילת פועל בהווה ב'איך' או ב'לא' ועוד ועוד. מטרה חשובה היא השימוש בעברית תקינה בתחום התחביר והמורפולוגיה. שימוש לא תקין בעברית הוא גם נחלתם של דוברים ילידיים של העברית. הלומד צריך אפוא להבחין בין צורות תקינות וצורות לא תקינות ולשאוף לביצוע תקין של צורות הלשון בעל-פה ובכתב, בעיקר בנסיבות פורמליות. בהוראת ידע הלשון תינתן אפוא תשומת לב להיבט התקינות.

תחומי הלשון

בפרק שלושה תחומי לשון: מערכת הצורות; התחביר; המילון העברי ואוצר המילים והביטויים. סדר הלימוד ייקבע על ידי המורה. רצוי ללמד את התחומים השונים במקביל, ואף לשלב ביניהם. כמו כן רצוי ומומלץ לשלב את לימוד הידע הלשוני בלימוד ההבנה וההבעה. מכל מקום, התרגול ייעשה בתוך הקשרים טקסטואליים – משפטים, טקסטים קצרים וכדומה.

א. מערכת הצורות

במרכז תחום זה עומדת המילה מבחינת המבנה שלה. המושגים המרכזיים במערכת הצורות הם **הגזירה** – הצורנים המרכיבים את צורת היסוד של המילה; **והנטייה** – הצורנים היוצרים את הצורות הנוטות.

בצורני הגזירה כלול **השורש**, שהוא רכיב מרכזי בעברית (כמו גם בערבית). נוסף על השורש משמשים צורני הגזירה **הבניין** בפועל ו**המשקל** (בשם) וכן **צורני הגזירה הסופיים** כגון –ות, םן ו-ן. בהוראת צורני הגזירה יודגש הקשר בין הצורן למשמעות.

מבחינת הנטייה, מערכת הפועל היא המערכת הסדירה והמפותחת ביותר, והיא תילמד כסדרה. בשמות העצם תילמד נטיית השמות: יחיד, רבים וצורת הנסמך, ובמידה מסוימת גם הנטייה עם הכינויים החבורים. נוסף על נטיית הפועל ונטיית השם, יילמדו כסדרם שם המספר ונטיית מילות היחס.

תורת ההגה בשירות מערכת הצורות

השליטה במערכת הצורות מחייבת התמצאות בתופעות מתחום תורת ההגה. יסודן של התופעות הפונולוגיות הוא בעברית העתיקה, ואולם יש להן השפעה וקיום בעברית בת ימינו. הדגש בהוראה יהיה על התופעות המרכזיות המשפיעות על מבנה המילה העברית כיום. התופעות יילמדו, ככל האפשר, אגב לימוד מערכת הצורות, ורק במידת הצורך כשהן לעצמן. כך, למשל, לימוד התופעה של תשלום דגש ושאר השפעות העיצורים הגרוניים ייעשה במשולב עם לימוד נטיית הפועל וצורות השם. המושגים והתופעות העיקריים בתחום הפונולוגיה יפורטו להלן.

תוכני הלימוד :

מושגי יסוד

דרכי גזירה

- גזירה מסורגת : שורש ותבנית (בניין, משקל)
- גזירה קווית : בסיס וצורך סופי (מוספיות), בסיס ובסיס (הלחם בסיסים)
- שאילה מלועזית (דוגמה : מודל)
- נוטריקון (ראשי תיבות)

צורנים

- צורני גזירה (מוספיות היוצרות ערך מילוני חדש)
- צורני נטייה (כמו גופים, זמנים, ריבוי, כינויי קניין חבורים)
- מקומו המרכזי של השורש בתצורת המילים בעברית

נטיית הפועל

- בניין, זמן, גוף
- הצורות השונות של בניין קל בהווה : פועל, פעל, פעול, פעול
- הפועל בגזרות הבאות : שלמים (כולל גרוניות), מרובעים, חסרים : פינ, פינצ, נחים: פינא, פינ, עיין (עיין), לינא, ליין(ה)

שם עצם

נטייה

- נטיית השם ביחיד וברבים בתבניות שונות; ריבוי זוגי; שמות שאין להם צורת יחיד; שמות שאין להם רבים; שמות בריבוי יין
- המין הדקדוקי של שם העצם; שמות עצם שהם גם זכר וגם נקבה ברובדי לשון שונים ובמשלבים שונים
- צורות נסמך ביחיד וברבים, בזכר ובנקבה
- נטיית השם בכינויי שייכות

דרכי תצורה

- משקלים ומשמעיהם : זיהוי שורש משותף (בגזרת השלמים) למילים במשקלים שונים; זיהוי משקל משותף; עמידה על משמעות משותפת של שמות מאותו משקל ומשמעות משותפת

לשמות משורשים שונים

- צורנים סופיים ומשמעיהם

- הלחמים

- ראשי תיבות הגויים, כגון סכו"ם, דו"ח

- מילים שאולות מלועזית

שם המספר

מספר מונה (יסודי), כולל מספרים גדולים (מאות ואלפים), תאריך, מספר סתמי, מספר סודר, פי, מספר חלקי ומספר מעורב (שלם וחלקי)

נטיית מילות היחס

- נטייה על דרך היחיד (לי, לך)

- נטייה על דרך הרבים (אלי, אליכם)

- נטייה חריגה (ביני, ביניכם; אתכם וכדומה)

מושגים ותופעות בתורת ההגה

הלימוד ייעשה במסגרת לימוד תורת הצורות (מורפולוגיה).

- אמות הקריאה, מפיק בה"א

- דגש קל

- דגש חזק: תבנית, משלים (הידמות מלאה, התלכדות עיצורים)

- שוואים: נח ונע (חיטוף)

- הברות והטעמה

- השפעת העיצורים הגרוניים: תשלום דגש, חטפים, הנמכת תנועה (פֻתְחַת), פתח גנובה

- שיכול אותיות והידמות חלקית

- אותיות השימוש מ,ה, כל"ב: מילת היחס מ(ן), ה' היידוע; ניקוד אותיות בכ"ל

(כולל בכ"ל + ה' היידוע)

ב. תחביר

בלימוד התחביר, הדגש הוא על תפקודם של מבני צירופים ושל מבני משפטים שונים בשיח, על המרות בין מבנים חלופיים ועל תקינות תחבירית.

מקומו של הניתוח התחבירי בלימוד העברית כשפה שנייה והעיסוק בו מצומצם לניסוח תקין ולהמרות תחביריות.

הכרת המבנים החלופיים מאפשרת גמישות לשונית והתאמה לצורכי שיח שונים. ההמרות ייעשו במידת האפשר תוך התייחסות להקשר ואגב הפעלת שיקול דעת באשר למבנה הרצוי.

לצורך הוראת התחביר יש להכיר את שמות חלקי הדיבור ואת השתייכותן של המילים השונות בעברית לחלקי הדיבור השונים.

תוכני הלימוד

חלקי דיבור: שם העצם, שם תואר, פועל, תואר הפועל ומיליות

הצירופים: צירופי הסמיכות, שם ותוארו; דרכי היידוע והריבוי

סוגי המשפטים:

א. משפט פשוט:

1. משפט פועלי:

- עיקרי המשפט: נושא, נושא

- טפלי המשפט: משלימי פועל (מושא, תיאור), משלימי שם (לואי, תמורה)

- החלקים שאינם שייכים לגוף המשפט: הסגר (המציין נקודת מבט מסוימת על האמור במשפט, כגון: לפי דעתי, לדבריו, כנראה)

- משפט שנושא סתמי: מבנים שונים של סתמיות, כמו פועל בגוף שלישי רבים

2. משפט שמני:

- חלקי המשפט השמני: נושא, נושא, אוגד, לואי, תמורה

- דגמי המשפט השמני: נושא שהוא שם, נושא שהוא שם תואר, נושא שהוא צירוף יחס, שלילת המשפט השמני, משפט שמני בעבר ובעתיד (לדוגמה: השמים היו בהירים, הילד יהיה רופא)

3. משפט יש/אין

4. משפט כולל

ב. משפט מחובר (מאוחה/איחוי)

ג. משפט מורכב

- נושא מורחב כמו "יכול להצליח"

- המבנה הסביל: המרות מפעיל לסביל ומסביל לפעיל

- דיבור ישיר ודיבור עקיף: המרות מדיבור ישיר לדיבור עקיף ולהפך (שינוי גופים, שינוי זמני הפועל, שינוי בפיסוק)

- המבנה המודלי: כמו "אסור לעשן, כדאי לבוא"

תקינות תחבירית ומורפולוגית:

- סדר מילים תקין

- התאם במין ובמספר בין הנושא לנשוא ובין הנושא לאוגד

- התאם במין ובמספר בין השם לתוארו (לדוגמה: מכנסיים ארוכים)

- שימוש תקין בצירופי סמיכות

- שימוש תקין בהצרכה (מילות יחס מוצרכות לפעלים)

- שימוש תקין במילות קישור

- שיבושי לשון הקשורים באותיות בג"ד-כפ"ת

- שיבושי לשון בפועל (כמו מציג-מציג; אני יבוא-אבוא)

ג. המילון העברי ואוצר המילים והביטויים

לימוד מכוון ומסודר של התחום הזה נועד להעמיק את ההיכרות עם אוצר המילים העברי ועם יחסי המשמעות בין מילים ובתוך מילים. המילים והביטויים ייבחרו מתוך הטקסטים הנלמדים ועל פי חשיבותם ומרכזיותם בלשון העברית ובתרבות העברית.

העיסוק באוצר המילים והביטויים ייעשה דרך טקסטים ומתוך מודעות להקשר הטקסטואלי והחברתי-תרבותי שבו הן מופיעות.

השימוש במילון הוא בעל חשיבות רבה בלימוד שפה ובוודאי בתהליך של רכישת שפה שנייה. בשלב הקודם (כיתות ז'-ט') נעשה שימוש במילון דו-לשוני, וכך שימשה שפת-האם – הערבית כלי עזר להבנת שפת היעד – העברית ולהכרת אוצר מיליה. בשלב זה, המטרה היא להביא את התלמידים לשימוש במילון העברי החד-לשוני. באמצעותו הלומדים יעמדו על מובניה של המילה מתוך העברית וייעזרו בדוגמאות השימוש המובאות במילון במטרה לחדד את ההבחנה בהבדלי המשמעות בין מילים ולהגיע לדיוק בשימוש בהן.

תוכני הלימוד

השימוש במילון

- שיטות סידור הערכים
- דרכי ההגדרה המילונית
- סימני עזר וקיצורים; מידע על שימוש המילה (תקופה, רמת לשון, תחומי חיים); המידע הדקדוקי; תפקיד המובאות; מקומם של הניבים במילון
- קיצורים וראשי תיבות רווחים
- הבדלים בין מילונים
- המילים הלועזיות במילון
- עגה/סלנג

קריאה

הבנה של המשמעות הגלויה / הפקת מידע		א.
דוגמאות	ההישג הנדרש	הכיתה
<p>- מזהים סוג ספרותי ומאפייניו השונים בטקסט כמו: סיפור קצר/ רשימה/ משל.</p> <p>- עונים על שאלות שדורשות מידע סביב דמויות, מוסר השכל וסוג ספרותי כמו: המספר הוא מספר עד, הבא דוגמאות להוכחת טענה זו? ציין במה דומים שני השכנים שמופיעים בסיפור, ובמה הם שונים זה מזה.</p> <p>- משווים סוגים שונים של מבנה הטקסט, למשל: בעיה ופתרון, הכללה ודוגמאות.</p>	<p>* קריאת טקסט בלתי מנוקד והבנתו.</p> <p>* קריאת טקסטים מסוגות (ז'אנרים) שונות (כולל טקסטים ספרותיים) והבנתם.*פירוט יבוא בהמשך.</p>	י'-י"ב
<p>- משווים סוגים שונים של מבנה הטקסט, למשל: בעיה ופתרון, הכללה ודוגמאות.</p>	<p>* זיהוי המבנה הלוגי של הטקסט והבנתו.</p>	

הבנה של המשמעות הסמויה / הסקת מסקנות		ב.
דוגמאות	ההישג הנדרש	הכיתה
<p>- בסיפור " שלום בית" חיים היה מתייצב כל יום בשוק, גם בסיפור "מכשיר גילוח" האב נהג להתעורר מוקדם בבוקר ולהכין ארוחת בוקר לילדיו. מהו המסר המשותף לשני הסיפורים, ומה אפשר ללמוד מהתנהגות שתי הדמויות? נמק!</p>	<p>* קישור בין מסרים ומוטיבים בין טקסטואליים.</p> <p>* הסקת מסקנות אחרי קריאת טקסט.</p>	י'-י"ב

ג. הסבר, קישור ויישום רעיונות ומידע		
דוגמאות	ההישג הנדרש	הכיתה
- השוו בין התפקיד שממלאת דמותו של המלך בסיפור "שלמה המלך והדבורה" לבין התפקיד שממלאת דמותו של המלך בסיפור " אגדת שלושה וארבעה", וציינו במה הן שונות ובמה הן דומות.	* השוואה ועימות של מידע מטקסטים שונים.	י'-י"ב

ד. הערכת התוכן והבנת המרכיבים / האמצעים הלשוניים והטקסטואליים		
דוגמאות	ההישג הנדרש	הכיתה
- הסיום של הסיפור הוא פתוח, הציעו סיום אחר לסיפור? - רשמו את כל הנימוקים המצדיקים את המעשה של הדמות ואת כל הנימוקים השוללים אותו.	* הערכת המסרים העולים מתוך הטקסט, ונימוק עמדה או/ו הצעת זווית התבוננות אחרת.	י'-י"ב

כתיבה

כתיבת טקסט סיפורי		
		א.
הכיתה	ההישג הנדרש	דוגמאות
י"ג-י"ב	* כתיבת סיפור קצר סביב רעיון מסוים או חוויה אישית.	- כותבים סיפור על סמך רעיון נתון, כותרת נתונה, פתגם, אמירה, משל ועוד מהדמיון שלהם. - כותבים תיאור לחוויה אישית על סמך אירוע מסוים כמו ביקור בבית אבות, באתר היסטורי, במוזיאון.
כתיבה של טקסט מפעיל		
		ב.
הכיתה	ההישג הנדרש	דוגמאות
י"ג-י"ב	* מילוי טופס לכל מטרה.	- ממלאים טופס בקשה לתעודת זהות / דרכון. - ממלאים טופס הרשמה לבחינה פסיכומטרית או הרשמה לאוניברסיטה.
	* כתיבת הוראות הפעלה והתנהגות לכל מטרה ולכל נמען.	- כותבים הוראות התנהגות בטקס חלוקת תעודות הסיום בכיתה י"ב.

ג. כתיבת טקסט תיאורי		הכיתה
דוגמאות	ההישג הנדרש	י-י"ב
<ul style="list-style-type: none"> - כותבים תיאור משווה בין דמויות/ חפצים/ מצבים ועוד. - כותבים תיאור לפסטיבל המוסיקה שנערך בעירנו. - כותבים תיאור לחוויית הנסיעה במדבר במהלך טיול שנתי/ סיור בעיר. 	* כתיבת תיאור על נושאים מגוונים ובהקשרים שונים.	

ד. כתיבה של טקסט טיעוני		הכיתה
דוגמאות	ההישג הנדרש	י-י"ב
<ul style="list-style-type: none"> - כותבים את דעתם בנושא : שינוי התלבושת האחידה, הבע את דעתך, נמק והסבר את טענתך. - כותבים טענה מנומקת לגבי נושא מסוים, כמו : משמעת בבית הספר או צפייה מרובה בטלוויזיה. 	<ul style="list-style-type: none"> * הבעת דעה בכל נושא נתון, והצגת טיעון תוך כדי אישוש הדעה וחיזוקה ע"י נימוקים, דוגמאות וקשרים מתאימים. * כתיבת טענה מנומקת סביב נושא מסוים. 	

האזנה

הבנת מילות מפתח (מילים עיקריות להבנת המידע הנמסר) בסוגי שיח שונים ומגוונים		
א.	ההישג הנדרש	דוגמאות
הכיתה	ההישג הנדרש	דוגמאות
י'-י"ב	* הבנת מילות מפתח ומשפטים בשיחות כלליות, הרצאות קצרות ודיונים מעולמות שיח שונים..	- מסכמים בשפה פשוטה רעיונות מרכזיים שהועלו בהרצאה מסוימת. - מסדרים אירועים ברצף לפי סדר הופעתם בסיפור המושמע. - מסכמים כתבה מסוימת שהוצגה במהדורת החדשות.
הבנת רצף רעיוני בסוגי שיח שונים ומגוונים.		
ב.	ההישג הנדרש	דוגמאות
הכיתה	ההישג הנדרש	דוגמאות
י'-י"ב	* הבנת רצף רעיוני בטקסט מידעי, עיוני וסיפורי. * זיהוי דוגמאות ונימוקים רלוונטיים להבנת הרצף הרעיוני.	- מוצאים את הרעיון המרכזי בטקסט מידעי מושמע. - מסמנים סדר אירועים שונים לפי רצף הופעתם בטקסט מושמע. - מבינים את הרצף של האירועים על סמך הקשרים הלוגיים ותפקידיהם, בהסתמך על האזנה.
יישום מידע מסוגי שיח שונים		
ג.	ההישג הנדרש	דוגמאות
הכיתה	ההישג הנדרש	דוגמאות
י'-י"ב	* שימוש במידע מושמע למטרות יישומיות שונות.	- עונים על שאלות בהתבסס על טקסט מושמע. - ממלאים טבלה עם נתונים שנאספו ע"י האזנה לשיח מושמע .

דיבור

א. יכולת הצגה עצמית הולמת לגיל ולמצב		
הכיתה	ההישג הנדרש	דוגמאות
י'-י"ב	* הצגה עצמית במעגלי השייכות השונים : דתי, לאומי ופוליטי.	- מציגים עצמם במפגש עם ביי"ס יהודי למשל. כולל תחביבים, זהות אקולוגית וחברתית. המנחה מעלה בעיית הדו- קיום בין יהודים וערבים למשל, וכל אחד מחברי הקבוצה מציג את עמדתו בנושא כולל העדפות אישיות ומעגלי השתייכות.
ב. היכולת להשתתף באופן פעיל בשיחה תואמת את עולם התוכן		
הכיתה	ההישג הנדרש	דוגמאות
י'-י"ב	* השתתפות בשיחה והבעת דעות ועמדות מנומקות בנושאים כלליים שונים.	- מביעים את דעתם בנושא המוצג לדיון, כולל נימוקים וטיעונים שונים, כמו : האינטרנט בין חיוב לשלילה, קבלת השונה/ החריג.
ג. היכולת לדווח על חוויות ועל אירועים אישיים או על חוויות שנצפו/ נקראו		
כיתה	ההישג הנדרש	דוגמאות
י'-י"ב	* דיווח על דיונים, משאים ומתנים שהתלמידים היו מעורבים בהם.	- מאזינים למהדורת החדשות בטלוויזיה או ברדיו, ולמחרת מביאים כתבה אחת לכיתה ומציגים את הכתבה שהביאו ולמה היא משכה את תשומת לבם.

היכולת להשתתף בדיון		ד.
דוגמאות	ההישג הנדרש	כיתה
<p>- מציגים טיעון מסוים בפני הכיתה, כמו: נרגילה מזיקה יותר מסיגריות, ואז התלמידים מתחלקים לשתי קבוצות, בעד ונגד, ומנסים לשכנע אחד את השני ע"י נימוקים רלוונטיים לביסוס טענותיהם.</p> <p>- מסכמים את טענתם בנושא הנידון.</p>	<p>* השתתפות בדיון במליאת הכיתה בנושאים בעלי אופי חברתי ובעלי אופי אקטואלי כללי.</p> <p>* הצגת עמדה מנומקת.</p>	י"ג-י"ב

ספרות (י' - י"ב)

מטרה כללית: הלומדים יבינו יצירות מן הספרות העברית החדשה וייצוגי התרבות שנוצרת בעברית בסוגות שונות: שירים ופזמונים, סיפורים, רומנים, וטקסטים מן המקורות היהודיים. (רק לחט"ע)

**הערה: בחט"ב התלמידים ייחשפו לסוגות מסוימות מהספרות: סיפור קצר, משל, סיפור עם, פתגם, שיר ופזמון.

(ראה תכנית לימודים וטקסטים רלוונטיים)

סיפורת: (סיפור עם/ אגדה/ משל/ סיפור קצר/ רומן/ רשימה)

התלמיד יכיר ויבין טקסטים סיפוריים על מאפייניהם השונים:

כותרת/ מבנה הסיפור ומרכיביו- תוכן/ זמן/ מקום/ עלילה/ דמויות/ עמדת המספר/ סיום.

שירה: (שירת ימי הביניים/ שירה מודרנית)

התלמיד יכיר ויבין טקסטים שיריים על מאפייניהם השונים: מבנה/ אמצעים אומנותיים / סוג ספרותי/ תוכן- המשמעות המילולית/

המשמעות הפשוטה/ המשמעות המטפורית.

הגות: התלמיד יכיר ויבין את מאפייני מאמרי ההגות השונים ויביע את עמדתו על סמך: התוכן הגלוי והסמוי/ נימת כתיבת המאמר/ עמדת

הכותב/ לשון המאמר.

טקסטים מן המקורות: (סיפור מקראי/ ספר משלי/ משניות ממסכת אבות)

התלמיד יכיר ויבין טקסטים שונים מהמקורות על מאפייניהם השונים: תוכן/ מבנה/ לשון/ מסר.

ידע לשוני

פונולוגיה (תורת ההגה)	
הכיתה	ההישג הנדרש
א.	דוגמאות
י-י"ב	<p>* שימוש בכל רכיבי תורת ההגה בצורה תקינה, כולל התופעות והשינויים.</p> <p>-מהי התופעה הלשונית שחלה על המילה " כְּרִתִּי"? - באיזו מילה סדר השוואים הוא נח, נע? א. מְתַכְּבְּדִים ב. תְּשַׁלְּמוּ ג. דְּרִשְׁתָּן ד. שְׁלֵמָת - איזו מילה יוצאת דופן מבחינת סוג ההברה? א. מוֹרָה ב. אֶרְמוֹן ג. מְגַדֵּל ד. אֶמְצַע</p>

מורפולוגיה (תורת הצורות)	
הכיתה	ההישג הנדרש
ב.	דוגמאות
י-י"ב	<p>* שימוש בפעלים שונים מכל הגזרות ובכל הבניינים, בהקשרים שונים.</p> <p>- בחרו את התשובה הנכונה : ספר זה מְיַעַד / מְיַעֵד לתלמידי תיכון. - כתבו את התשובה הנכונה : חברי המועצה (י-ע-צ) _____ ברכו החינוך החברתי.</p> <p>* ידיעת רכיבי המילה : צורני גזירה(שורש ומוספית, בסיס ומשקל) וצורני נטייה (בשם ובפעל).</p> <p>כתבו את התשובה הנכונה במקום המתאים : - חברי קנה מחנות החשמל (ג-ה-צ, מקטל) _____ קיטור. בחרו את התשובה הנכונה מבין האפשרויות המוצעות : - איזה מהשמות נוצר בדרך של <u>בסיס</u> + <u>צורך סופי</u> ? א. סְפָרוֹן ב. זְפָרוֹן ג. רְשִׁיוֹן ד. בְּטָחוֹן</p>

<p>- כתבו את שמות העצם בכינויים : א. הסוס (שלי) _____ ב. הדודים (שלכם) _____ ג. האחות (שלנו) _____ ד. החנויות (שלו) _____</p>	<p>* הכרת דגמי הנטייה בשמות עצם ביחיד וברבים, בזכר ובנקבה בתבניות שונות.</p>
<p>- כתבו את המספרים במילים במשפטים שלפניכם : הוא ניגש לבחינה 5 פעמים, ורק בפעם ה- 6 הוא עמד בה. מחיר הסולר התייקר השנה ב- 51/2 %. - בחרו את התשובה הנכונה מבין האפשרויות המוצעות : מספר המבקרים במוזיאון עלה השנה פי 11. אחד עשרה / אָחד עֶשרָה / אחד עֶשֶׂר.</p>	<p>* שימוש תקין בשם המספר על כל צורותיו : יסודי, סודר, סתמי, חלקי ומעורב, בהקשרים השונים</p>

תחביר		ג.
דוגמאות	ההישג הנדרש	הכיתה
<p>- כתבו את התפקיד התחבירי של המילים המסומנות בקו : חברים טובים הם נכס לכל החיים. נערים אלה הם חברים טובים מאוד.</p>	<p>* זיהוי התפקיד התחבירי של כל החלקים המרכיבים משפט נתון.</p>	<p>ז-י"ב</p>
<p>- ציינו את הסוג התחבירי של המשפטים הבאים : החוק בארץ אוסר את העישון במקומות ציבוריים. העישון גורם לנזקים גופניים. על קופסאות הסיגריות בארץ כתוב שהסיגריות מזיקות לבריאות</p>	<p>* עזרה במטא לשון כדי לנתח משפטים בעברית והבחנה בין סוגי משפטים : פשוט, מחובר, מורכב, כולל, סתמי, חסר וייחוד.</p>	

ד.	סמנטיקה	
הכיתה	ההישג הנדרש	דוגמאות
י'-י"ב	* הכרת מילים נרדפות עפ"י משלב והקשר.	התאימו את הצירוף לפירושו : א. עשה חסד עם - לא נח אף רגע ב. עשה אוזניו כאפרכסת - היטיב מאוד ל- ג. עשה לילות כימים - הקשיב היטב
	* זיהוי המשמעות ההקשרית של מילה נתונה, ביטוי או צירוף כבול בעזר מילון חד- לשוני.	- חפשו במילון את משמעות הביטוי " עלה רעיון במוחי" ושלב אותו במשפט משלך.
	* הרחבת אוצר המילים עפ"י היכרות עם טקסטים חדשים ומתוך מודעות להקשר הטקסטואלי והחברתי תרבותי שבו הן מופיעות.	בחרו את התשובה הנכונה מבין האפשרויות המוצעות : - הטיול על הפנים (מפחיד / גרוע). - התלמידים הבריזו (ברחו / מאסו) מבית הספר. - לא פיר (הוגן / כדאי) לנצל קטינים.

נספח

השוואת לשונות מאת ד"ר עלי ותד

בכיתות מתקדמות יש מקום לעיון משווה בין העברית לערבית. הלשוניות עברית וערבית הן לשונות אחיות השייכות למשפחת הלשוניות השמיות. בשל עובדה זו קיימים קווי דמיון רבים בין שתיהן. ההבדלים ביניהן הם תוצאה של התפתחות הלשון במהלך ההיסטוריה ו/או תוצאה של מידת הקרבה בין השפות בתוך משפחת השפות השמיות. ההבדלים מהסוג הראשון אינם מקריים או שרירותיים, אלא הם תוצאה של מעתקים לשוניים. העיון במעתקים האלה עשוי להסביר את הצד השווה בין שתי הלשוניות, מחד גיסא ולהבהיר למעיין את הצד השונה, מאידך גיסא. להלן נציג מספר דוגמאות להמחשת קרבה זו:

1. בתחום הפונולוגיה

העיצורים

א. לעיצור צ העברי מקבילים בערבית שלושה עיצורים:

ظ - صدق, ظبي - ظبي, ارض - ارض

ב. לעיצור ז העברי מקבילים בערבית שני עיצורים:

ز - زرع, زرع - زراع

התנועות

לתנועה "פתח ארוכה" בערבית (a/x) מקבילה בעברית לרוב תנועת חולם מלא:

بنات - بنات, كاتب - كاتب, مقام - مقام, موزות - مَعْلَمَات

2. בתחום המורפולוגיה

דרכי התצורה בשתי הלשוניות דומות, ודרך המלך בשתיהן היא דרך מזיגת צורן שורש בצורן משקל (הדרך המסורגת).

השם

א. שורש ג.ד.ל + משקל מקטל = מגדל

שורש ג.ד.ל + משקל מ'x'x'x' = مجتل

שניהם מציינים שמות מקומות.

ב. שורש נ.ג.ר + משקל קטל = נגר

שורש נ.ג.ר + משקל x'x'x' = نجار

שניהם מציינים בעל מקצוע.

הפועל

א. לעבר של בניין קל בעברית שלושה משקלים :

פָּעַל פְּעַל פִּעַל

וכן בערבית فَعَّلَ فَعِلَ فَعُلَ

3. בתחום אוצר המילים

אוצר המילים אינו משמש במחקר קריטריון לבדיקת קרבה בין שפות, כיוון שמשמעויות המילים משתנות לפעמים בשל ההתפתחות ההיסטורית של הלשון. אך יסוד מסוים נשאר דומה. להלן אציג מילים על פי שדות סמנטיים. למשל :

א. משפחה : אב – أب , אם – ام , בן – (א) بن

ב. אברי גוף : יד – يد , בטן – بطن , עין – عين , כתף – كتف

ג. בעלי חיים : בקר – بقر , גדי – جدي , גמל – جمل , דב – دب

4. בתחום התחביר

א. סמיכות

מורים <--- מוזרי הפתח

معلمون <--- معلمو الصف

ב. שם המספר

בעברית המספרים (3–10) בזכר מקבלים סיומת אָה, שהיא אופיינית לציון הנקבה. כך הדבר גם בערבית :

<u>עברית</u>	<u>ערבית</u>
שלושה	ثلاثة
ארבעה	أربعة
חמשה	خمسة